

УКРАЇНСЬКА ДИВІЗІЯ «ГАЛИЧИНА»

Історія у світлинах від заснування у 1943 р. до звільнення з полону 1949 р.

УКРАЇНЬКА ДИВІЗІЯ «ГАЛИЧИНА»

**Історія у світлинах від заснування
у 1943 р. до звільнення з полону 1949 р.**

Львів
2009

ББК 63.3 (4 УКР 3)-54

У 45

УДК 94 (477.8) : 355 «1943/1949»

Маців Б.

У 45 УКРАЇНСЬКА ДИВІЗИЯ «ГАЛИЧИНА»: Історія у світлинах від заснування у 1943 р. до звільнення з полону 1949 р. — Львів: ЗУКЦ, 2009. — 256 с.

ISBN 978-966-1518-19-2

Боротьба українського народу у Другій світовій війні й досі трактується крізь призму советських стереотипів. Затиснені в лещата двох імперій – комуністичної і нацистської – українці прагнули здобути свою державність і використовували для цього всі можливості. В альбомі «Українська дивізія "Галичина"», що є першим таким виданням в Україні, вміщено фотографії, які відображають долі вояків Дивізії та шлях, що його вони пройшли. Альбом допоможе читачеві сформувати неупереджене уявлення про боротьбу українського народу в роки Другої світової війни.

Видання викличе інтерес у істориків, політологів та всіх, хто хоче знати правду про героїчні сторінки української історії.

ББК 63.3 (4 УКР 3)-54

ISBN 978-966-1518-19-2

© Маців Б., 2009

© Головна Управа Братства Кол. Вояків 1-ої УД УНА, 2009

© Журавлиний клич, 2009

© ЗУКЦ, 2009

© Художнє оформлення. Стебницький В., Дебопре О., 2009

*Присвячую всім побратимам по зброї, живим і померлим, що були готові зі зброєю в руках стати в обороні своєї Батьківщини —
України.*

ПАВЛО СЛОБОДЯН

10. VII. 1920 — 3. I. 2005

Павло Слободян народився в селі Ангелівці на Тернопільщині, змалку був вихований у патріотичному дусі. Коли Павлові було дев'ять років, помер його батько.

Коли прийшов поклик вступати до Дивізії, він разом з друзями зразу зголосився. В Дивізії він успішно пройшов вишколи, пережив важкі і небезпечні ситуації та щасливо дждався закінчення війни. Дальша доля Павла пов'язана з долею більшости вояків: два роки полону в Італії і півтора року полону в Англії. Після звільнення за порадою свого стрийка виїхав до Аргентини, де працював столяром. В 1957 році одружився з Надією, а рік пізніше народилася у них дочка.

У 1960 році Павло з родиною переїхав до Чикаго. Тут включився в ряди Братства колишніх вояків Дивізії та став активним членом громадських організацій. Він підтримував фінансово родину і студентів в Україні та семінаристів у Бразилії.

Помер Павло 2005 р., на 84-му році життя. Найкращим доказом щедрости покійного Павла є його заповіт, у якому призначено десять тисяч доларів на видавничий фонд Головної Управи Братства кол. вояків дивізії «Галичина». Головна управа вирішила призначити частину цих грошей на видання цього альбому.

ПОДЯКА

Щиро дякую всім, хто допоміг мені в підготовці цього видання, а особливо проф. Романові Сербинові за допомогу у виборі світлин, побратимові Романові Коліснику за поради і перевірку історичних деталей, та моїй дружині Олені, яка заохочувала і допомагала мені у праці.

Велика подяка авторам світлин, а саме бл. п. інж. Богданові Підгайному, інж. Стефанові Ільницькому, бл. п. хор. Богданові Артимішинові, о. митрофорному архипротопресвітеріві Володимирові Волощуківі та всім невідомим авторам світлин, використаних у цьому виданні.

Богдан Маців

ЗМІСТ

Богдан Маців. Вступне слово	6	1-ша Українська Дивізія Української Національної Армії	151
Українська дивізія «Галичина»		Офіцери Дивізії	155
Передумови створення.....	11	Українське Юнацтво протиповітряної оборони	159
Творення Дивізії. Вступ добровольців.....	23	Юнацькі вишколи	162
Вишколи	59	Кінець війни	165
Перевишкіл колишніх офіцерів	71	Полон	171
Підстаршинські вишколи	73	Таборова преса	204
Перша сутичка з ворогом.....	81	Гумор у листівках.....	207
Формування Дивізії і вишколи.....	85	Українська таборова пошта.....	208
Офіцерські вишколи	105	Ті, що відійшли у вічність.....	210
Вишкіл медсестер	116	Ліквідація рiмiнського табору	212
Медсестри Волинського Леґіону	119	В Англії	215
Бої під Бродами	121	Американський полон.....	218
Ті, що вийшли з оточення.....	131	Кінець полону.....	220
Ті, що попали в полон	133	Роман Сербин. Фотографії дивізії «Галичина» — пам'ятка українського патріотизму	223
Один з тих, що пішли в УПА	134	Olena Maciw. An overview.....	235
Ті, що пропали безвісті	136	Catalogue of photographs	241
Формування Дивізії після битви під Бродами. 137		Показчик місцевостей.....	245
Словаччина	139	Показчик імен	248
Марш зі Словаччини до Юґославії	142	Бібліографія.....	254
Югославія	146		
Волинський Леґіон	147		
Бої в Австрії	149		

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановний Читачу!

Перед Вами альбом зі світлинами, які відображають події, що відбувалися на землях України під час Другої світової війни. Ці світлинами показують добровольців, що їх зголосилося понад вісімдесят тисяч у ряди дивізії «Галичина».

До Дивізіїголосилися люди з різних прошарків, бідні й багаті, з вищою освітою і малоосвічені, молоді і старші, робітники, урядовці, вчителі, лікарі, актори, музиканти, офіцери різних армій та ветерани визвольних змагань. Ішли, бо настала потреба. Митрополія Греко-католицької Церкви призначила капелянів для духовної опіки. Згодом до Дивізії прибув священник Української Православної Церкви.

Що ж саме було причиною тих масових зголошень? Щоб відповісти на це питання, слід розглянути тогочасні обставини. Вихована в патріотичному дусі українська молодь, ціллю якої стала боротьба за здобуття своєї держави, не мала великого вибору. Молодь Галичини могла йти в УПА, до дивізії «Галичина» або на роботу до Німеччини — під бомби альянтських літаків.

Глибоко в пам'яті населення залишився передусім пережитий не так давно терор

советської окупації. Вивози на заслання та масові вбивства людей у в'язницях, тіла помордованих людей і запах гниття глибоко врізалися кожному в пам'ять. Чи можна було після таких переживань спокійно сидіти і очікувати другого приходу більшовицьких «визволителів», знаючи, що вони поженуть молодь без вишколу на фронтову лінію проти німців — на неминучу смерть?

Шановний Читачу, прошу на хвилину подумати над тим, яке було б Ваше рішення, коли б Ви опинилися в такому положенні? На це питання свого часу вже відповів Богдан Панчук, капітан летунства Канадських Збройних Сил в Другій світовій війні: «Якщо я був би жив у той час в Галичині, я також був би зголосився до Дивізії».

Навесні 1943 року перед молодими людьми стало питання: куди їм іти — до УПА чи до дивізії «Галичина». УПА в той час була в стані організування і не мала можливості прийняти велике число людей. Ще не мала для них зброї, харчування і приміщення. Тому більшість молодіголосилася до Дивізії, усвідомлюючи, що зброї і вишколу ніхто дарма не дасть, що за це доведеться заплатити.

Ворожа пропаганда подавала, що німці брали добровольців до Дивізії, бо їм було

потрібне «гарматне м'ясо». Навпаки, німці вишколювали вояків Дивізії цілий рік і спорядили їх найкращою на той час зброєю. Тоді ж у «доблесній советській армії» «отряди НКВД» з наганями в руках гнали перед собою солдатів, часто без жодного вишколу, що мали один кріс на десятох. Отже, хто був «гарматним м'ясом»?

Другий закид, що ще досі робить комуністична пропаганда, це те, що вояки Дивізії — фашисти, бо носили німецьку уніформу. «Російська визвольна армія» ген. Андрея Власова воювала по німецькій стороні проти советської армії і теж носила німецьку уніформу. В Росії вже більше як п'ятнадцять років триває суспільна дискусія щодо армії Власова. За цей час вийшло вже багато наукової і науково-популярної літератури, в якій пояснюється, що «власівці» воювали на стороні Гітлера, тому що любили Росію. І вони її так любили, що не могли витримати те, що робив з Росією Сталін.

Також хибно сприймається означення «СС». Дивізія належала до військових збройних сил, т. зв. «Waffen SS», в перекладі з німецької мови «Війська СС», і вояки носили сіро-зелену уніформу, таку саму, як військової частини Wehrmacht. Зате «Schutz Staffel», в перекладі «Охоронні Відділи», — це були елітарні відділи, вдягнені в чорні уніформи із срібними відзнаками, створені для особистої охорони Гітлера та інших високопо-

ставлених партійних членів. Ті відділи виконували каральні завдання. До елітарного «СС» могли належати тільки чистокровні німці, на чому Гітлер і Гімmlер сильно наполягали і чим самі були дуже горді. Коли Гімmlер побачив в одному із звітів вислів «український СС-ман», він зразу зреагував на це і у своїй директиві до звітуючих установ від 28 травня 1944 р. заборонив вживати «СС-ман» для вояків чужинецького походження. Іноземним частинам така «честь» не належала. Копія цього документу знаходиться в архівах Головної Управи Братства і була поміщена у книжці д-ра Василя Вериги під наголовком «Слідами Батьків».

Нюрнберзький трибунал ніколи не звинувачував української дивізії Військ СС у воєнних злочинах, як також не визнав винними інші національні військові формування, що воювали по стороні Німеччини. Серед цих формувань були вальонці, флямандці, норвежці, шведи, данці, французи, голландці, словенці, боснійці, албанці, еспанці, росіяни, білоруси, латиші, литовці, естонці, як також народи Кавказу і Середнього Сходу.

В липні 1944 року Дивізію (за винятком запасного полку) вислано на фронт, де вона попала в оточення під Бродами. Після битви під Бродами приблизно три тисячі дивізійників опинилися в рядах УПА. Маючи відповідний вишкіл, вони посилили ряди Української Повстанської Армії і очолювали бойові

одиниці. Між Дивізією й УПА завжди існувала співпраця. Командир УПА ген. Тарас Чупринка був згідний з тим, щоб вишколити вояків у Дивізії, і тому послав туди своїх зв'язкових Богдана Підгайного, Мирослава Малецького, Михайла Качмара та інших. Під Бродами УПА допомагала Дивізії своєю розвідкою, а Дивізія передала УПА багато зброї. Багатьом воякам Дивізії члени УПА допомогли вийти з оточення, і ці вояки вже залишилися в УПА.

Поручник Святослав Левицький, учасник боїв під Бродами, провідний член ОУН, звітував на ліквідаційному засіданні Військової Управи 27 серпня 1947 року: «Відносно участі членів Дивізії в УПА, мушу сказати, що за час мого 16-місячного побуту в лісі я не стрічав ні одного відділу УПА, в якому не було б бодай кількох наших хлопців з Дивізії».

Після боїв під Бродами з вояків, які вийшли з оточення, та нових добровольців переформовано Дивізію в Нойгаммері, у Східній Німеччині. З Нойгаммеру дислоковано її у Словаччину, де продовжувано вишкіл, рівночасно з діями проти комуністичних партизан. Згодом маршем перекинута Дивізію до Югославії, де вона брала участь у діях проти комуністичних партизан Тіта.

В 1945 р., коли советські війська прорвали фронт у Мадярщині, Дивізію перекинута до Австрії. В той час постав у Німеччині Укра-

їнський Національний Комітет та почалося творення Української Національної Армії під командуванням ген. Павла Шандрука. Він прибув до Дивізії на фронт до Австрії і провів Присягу на вірність Українському Народові.

Присягаю Всемогучому Богові перед Святою Його Євангелією та Животворящим Хрестом, не шкодуючи ні життя, ні здоров'я, скрізь та повсякчас під Українським Національним Прапором боротися зі зброєю в руках за свій Народ і свою Батьківщину — Україну.

Свідомий великої відповідальности, присягаю як вояк Українського Національного Війська виконувати всі накази своїх начальників слухняно й беззастережно, а службові доручення тримати в таємниці. Так нехай мені в цьому допоможе Бог і Пречиста Мати.

Цим актом Дивізія формально вийшла з-під юрисдикції військ СС, ставши 1-ю Українською Дивізією УНА.

Після капітуляції Німеччини Дивізія склала зброю перед британськими і американськими військами. Англійці трактували вояків Дивізії не як військовополонених, а радше як «інтернованих особливого статусу». З Австрії англійці перевезли вояків до Італії, де ті пробули до весни 1947 року. Життя в таборі внормувалося, зорганізовано релігійне життя, школи, хори, театр, оркестри, спортивні

заняття, видавано часописи й журнали, табір відвідували українські громадські діячі Канади і США. Існував постійний зв'язок з українськими священиками в Римі.

Діяла також деякий час репатріаційна комісія ССРСР. Добровільно зголосилося повернути додому понад тисячу дивізійників. На жаль, їх повезли не до їхніх домівок, а прямо за Урал на примусові роботи.

У 1947 році перевезли усіх з Італії до Британії й перевели на статус військовополонених. Восени 1948 року почалося звільнення полонених та переведено їх на статус європейських робітників. 31 грудня 1948 року останніми звільнено офіцерів.

Влітку 1946 року американці звільнили всіх вояків Дивізії до десятника включно, а навесні 1947 року звільнено всіх офіцерів.

У всіх країнах свого нового поселення ветерани дивізії «Галичина» добилися визначних успіхів у наукових, теологічних, письменницьких, професійних й інших ділянках, активно брали участь у громадському житті і ніколи не тратили надії на те, що Україна стане вільною. Свою любов до України передавали своїм дітям і внукам.

Цим альбомом хочу поділитися переживаннями української молоді в час Другої світової війни, яка вірила і прагнула здобути волю Батьківщині. На повну об'єктивність я не претендую, бо в тих подіях сам брав участь або був їх свідком. Передаю свої враження так, як я бачив події тоді, 18-літнім юнаком. Точні описи подій та історичні факти залишаю історикам і науковцям.

Богдан Маців

Дивізіє, гей рідна мати

сл.: М. Угрин-Безгришний

муз.: М. Музичка

Дивізіє, гей рідна мати,
Новітня Січ ти є для нас,
І треба, треба тебе знати,
Чого від нас жадає час.

Приспів:

Кати лютують в Україні,
Руйнують, палять все кругом,
Вмирають діти на руїні,
Сумує Київ над Дніпром.

Дивізіє, зростає вже в силу
І будь безсмертна у боях.
Згадай Шевченкову могилу, —
Не знайде місця в тобі страх.

Приспів:

Ти сонцем будеш в Україні,
Вогненним сонцем, стрільче, знай!
Жени ворожі чорні тіні,
У щасті знайдеш рідний край!

Українська дивізія «Галичина».

Передумови створення

УКРАЇНСЬКА ДИВІЗІЯ «ГАЛИЧИНА»

Багатогранна боротьба українського народу за волю і державну незалежність збагатилась ще одним елементом, 1-ою Українською Дивізією «Галичина». Її історія — це частина визвольних змагань, це доказ готовності української молоді зі зброєю в руках боротися за волю народу. «Хто визволить себе — вільний буде, кого визволять — в неволю візьмуть», — писала Леся Українка. Щоб не потрапити в неволю, десятки тисяч української молоді зголосилися до Дивізії, боролись на фронтах, приносили жертву крові і життя. Тисячі українських воїнів полягли на полі битви — щоб жила Україна.

Рік 1939. Тільки шість років тому Україна постраждала від великого голодомору. Від 7 до 10 мільйонів українських селян згнуло з наказів Сталіна. В 1937—1939 роках — нова хвиля страшного терору та масових вбивств по всій Україні. Знищено весь свідомий елемент та інтелігенцію. Недалеко від Києва в Биківнянському лісі та у Вінниці знайдено масові поховання помордованих людей.

В серпні 1939 року доля Європи та світу в руках Сталіна. Він уклав «пакт неагресії» з Гітлером, т. зв. «пакт Молотова—Ріббентропа». Ось витяг з його доповіді на засіданні Політбюро ЦК ВКП (б) 19 серпня 1939 року: «Если мы примем предложение Германии о заключении с ней пакта о ненападении, она, конечно, нападет на Польшу,

и вмешательство Франции и Англии станет неизбежным... В интересах СССР — Родины трудящихся, чтобы эта война длилась как можно дольше в целях изнурения двух сторон».

У вересні 1939 року Червона армія «визволяє» Західну Україну. За Червоною армією йдуть енкаведисти; розгромлюють все українське, розв'язують громадські і політичні організації, арештують і вивозять на Сибір кожного підозрілого. Першими жертвами падають свідомі українці, провідні члени громадських організацій, священники, професори, учителі, студенти, а навіть члени комуністичної партії Західної України.

Через два роки большевицького панування населення вже жило в панічному страху. Вивози по ночах цілих родин на заслання та розстріли були на денному порядку. Люди мали готові клунки, бо ніколи не знали, на кого прийде черга. Все було зроблено, щоб знищити свідомі верстви населення та створити покірну «советську людину».

Однак апогею досягло мордування тисяч невинних жертв по тюрмах Галичини і Волині в перші дні війни в червні 1941 року.

Коли німці вступили до Львова й відкрили тюрми з трупами, народ рушив пізнавати своїх батьків, матерів, братів і сестер. Те, що люди побачили, залишило страшне психічне враження. Масові вбивства відбули-

1. Львів, 1941 р. Трупи людей, помордованих НКВД, на подвір'ї в'язниці «Бригідки».

ся у Львові, Самборі, Станиславові (тепер Івано-Франківськ), Дрогобичі та інших містах Галичини, у Рівному і Луцьку на Волині. Масові депортації та злочинні езекуції поглибили ненависть та відразу до советської влади. Отже, ворог був визначений, але щоб боротися з ним, треба було мати зброю і військову освіту.

В новітній історії є багато прикладів, коли поневолені народи мусили творити легіони по стороні держави, що воювала проти окупанта. Поляки в Першій світовій війні творили в Австрії легіон Пілсудського, у Франції — армію генерала Галлера, а в Росії Довбор-Мусніцкоґо. Чехи і словаки створили свій легіон у царській Росії з полонених вояків австрійської армії.

Галицькі українці створили власний легіон для боротьби проти царської Росії під назвою Українські Січові Стрільці (УСС). Легіон УСС став зародком Української Галицької Армії (УГА), що боролася за Самостійну Соборну Україну.

В пошуках зброї і освіти у боротьбі з большевизмом вже кілька місяців перед початком німецько-советської війни в 1941 р. винуло питання: як створити зародок українського війська, щоб могли боротися за визволення України від большевицького ярма та бути готовим, коли вибухне німецько-советська війна?

Організація Українських Націоналістів (ОУН) під проводом Степана Бандери звернулася до вищої команди Вермахту з пропозицією вишколити і озброїти два легіони. Вермахт прийняв пропозицію і погодився вишколити один легіон з біженців з Генерального Губернаторства (колишньої Польщі) під назвою «Нахтіґаль» (Соловей), а другий із біженців у Австрії під назвою «Ролянд». Обидва курені відомі як Дружини Українських Націоналістів (ДУН). Про своє рішення Команда Вермахту не повідомила вищі німецькі урядові установи, так що Гітлер і його націонал-соціалістичний уряд про це нічого не знали.

Навесні 1941 року обидва курені силою 300 добровольців одержали військовий вишкіл і виряд. Курінь вишколювали у міс-

цевості Кльостернойбург в Австрії. Після вишколу обидва курені мали бути вжиті для пропагандивних цілей, а не як фронтові частини. У вишколі німецьким офіцерам помагали паралельно українські офіцери. Німецьким командантом куреня «Нахтігаль» був д-р Альберт Герцнер, а зв'язковим офіцером та дорадником — поручник проф. Теодор Оберлендер.

ДУН були під політичним проводом сотн. Романа Шухевича, командира першої сотні «Нахтігаль» (пізніше головний командир УПА ген. Тарас Чупринка). Обидва курені склали присягу на вірність Україні, але не присягали на вірність Німеччині чи Адольфу Гітлерові. Це, мабуть, пізніше врятувало членів куренів від розстрілу німцями.

Обидва курені приділено до німецької армійської групи «Південь». Курінь «Нахтігаль» приділено до Першої Гірської дивізії, і він разом з куренем «Бранденбург» ранком 30 червня 1941 року ввійшов до Львова. Курінь «Нахтігаль» ніколи не брав участі, як часто хибно подають деякі джерела, в арештах польських професорів чи у погромах жидів.

Куренем «Ролянд» командував майор Євген Побігущий. Курінь «Ролянд» вислано під кінець липня через Будапешт до місцевості Фромасуль у південній Буковині і далі до Молдови.

По п'ятьох днях побуту у Львові Перша Гірська дивізія виїхала до Тернополя, а на-

ступного дня — до Грималова, де перебувала кілька днів. Там реорганізовано курінь «Нахтігаль», і команду над куренем перебрав майор Гайнц.

З Грималова курінь перейшов Збруч і далі був скерований через Сатанів — Ярмолиці — Деражню — Волковинці — Жмеринку — Браїлів до Вінниці.

Після зайняття Вінниці курінь «Нахтігаль» разом з німецьким куренем ввійшов до міста Юзвин. Там курінь перебував два тижні. Під час перебування у Юзвині наспіла вістка про прилучення Галичини до Генерал-Губернаторства Ганса Франка та створення з України «Райхскомісаріату» під проводом Еріха Коха. Найбільш болючою була вістка про арешт Степана Бандери та членів тимчасового уряду на чолі з прем'єром Ярославом Стецьком.

Внаслідок цих подій сотн. Роман Шухевич як командир ДУН написав протест до Головної команди армії, в якому заявив, що через арешт гестапом уряду і провідника Степана Бандери легіон не може надалі залишатися в складі німецької армії.

Наступили дні нервового очікування, члени легіону були приготовані на найгірше рішення. Німці могли всіх розстріляти або в кращому випадку — вислати до концетраційних таборів.

Внаслідок протесту, що його написав сотн. Роман Шухевич, в серпні курінь було

відкликано з фронту «для додаткового вишколу» аж до вирішення його долі. Вояків і офіцерів посадили до поїзду у Жмеринці і завезли до Кракова. Після тижня побуту у Кракові відтранспортували курінь до вишкільного табору до Нойгаммеру. В Нойгаммері вояків роззбрóїли, а офіцерам залишили пістолі. Вишкіл складався тільки з муштри та руханки. В неділю членам легіону не вільно було віддалятися більше як на шість кілометрів від табору. Ситуація ставала з кожним днем гіршою. Часто доходило до сутичок з німецькими підстаршинами. Ніхто не знав, чим це закінчиться.

Повернувшись з Берліна до Нойгаммеру, д-р Оберлендер заявив, що курінь реорганізують і вишлють на партизанський відтинок.

21 жовтня 1941 року в Франкфурті над Одрою обидва курені були злучені і перейменовані на «Шуцманшафт Батальйон ч. 201». Кожний вояк підписав особисте службове зобов'язання на один рік.

Команду над Шуцманшафт батальйоном перебрав майор Євген Побігуший. Першою сотнею командував сотн. Роман Шухевич. Як добрий вояк, він підпорядкувався досвідченому і старшому рангом офіцерові. З німецької сторони куренем командував поліцій майор Моха, і йому був підпорядкований майор Побігуший. 19 березня 1942 року вислано батальйон проти партизан до Білорусі.

Батальйон мав завдання охороняти більші мости на ріках Березині та Двині і прочищувати терен від партизан на відтинку 50 км довжиною і 50 км шириною. Часто доводилось зводити бої з партизанами, які одержували зброю і постачання літаками. Населення ставилося прихильно до вояків батальйону і часто повідомляло їх про рухи партизан.

Після закінчення однорічного контракту німці хотіли, щоб вояки батальйону підписали новий контракт ще на один рік. Через те, що німці не додержали слова відносно звільнення членів українського уряду та провідних членів ОУН, вояки і офіцери відмовилися від дальшої служби у батальйоні.

Батальйон розв'язали. Перед від'їздом всі мусили здати зброю. 22 офіцери виїхали 5 січня 1943 р. Останній вояк батальйону виїхав з Білорусі 14 січня 1943 р. Коли прибули до Львова, всіх офіцерів арештували і відправили до в'язниці на вул. Лонцького. Єдиному сотн. Романові Шухевичу вдалося втекти коротко перед арештом.

Командири і вояки здобули великий досвід у боротьбі з партизанами. Після розв'язання батальйону багато з них пішли в підпілля, де вони стали зародком Української Повстанської Армії та продовжували боротися проти німців і совєтів.

Офіцерам з куренів «Нахтігаль» (Н) і «Ролянд» (Р), ув'язненим на вул. Лонцько-

го, було сказано, що їх звільнять з тюрми, якщо вони вступлять до дивізії «Галичина». До Дивізії вступили: майор Євген Побігуший (Р), сотн. Михайло Бригідер (Н), пор. Еміль Герман (Р), пор. Мирослав Мартинець (Н), пор. Михайло Хом'як (Н), чотар Роман Бойцун (Н), чотар Карло Малий (Н), чотар Святослав Левицький (Н), чотар Мирослав Жарський (Н), чотар Володимир Яворський (Р), пор. капелян о. Всеволод Дурбак (Р).

З розвитком воєнних дій на східному фронті німецьке командування чимраз більше відчувало брак людських резервів. В кінці 1941 р. деякі німецькі дивізії Вермахту почали організувати на власну руку військові відділи з полонених червоноармійців для допомоги у позафронтових смугах. Ці відділи одержали назву «Гільфсвіліге» — «допоміжні добровольчі відділи» (часто скорочено вживано назву «Гвіс»). Їхнє число зростало дуже скоро. З часом створено з них сотні і батальйони, що в міру воєнних дій були вживані у фронтових боях.

Рівночасно в запіллі німці почали розбудовувати такі парамілітарні організації як «Баудінст» — «Будівельна служба батьківщині», та «Веркшутц» — «Охорона фабрик і військових об'єктів», до яких під примусом забирали українську молодь.

Великі втрати людських резервів на східному фронті примусили німців зробити різні

заходи, щоб доповнити свій воєнний потенціал. Взимку 1942/43 року при Вермахті німці організували «Козацькі бригади». Кожна бригада мала по три кавалерійські полки. За винятком 5-го полку, яким командував підполковник Кононов, всіма полками командували німці. Згодом всі полки перевели в «Російську визвольну армію».

Подібно німці почали організувати добровольчі дивізії з так званих «германських народів» — норвежців, данців, голяндців і вальонців; всі добровольчі військові формації були підпорядковані військам СС.

В жовтні 1942 року німці програють битву проти альянтів під Ель Алямейн в Африці. В кінці 1942 року Червона армія починає велику офензиву під Сталінградом і в центральному Кавказі.

Рік 1943. Друга світова війна в повному розпалі. Німецька армія все частіше зазнає великих втрат. Втрата 6-ої Армії ген. Павлюса у Сталінграді примусила німців застановитися над наслідками своєї хижацької політики. У всіх країнах під німецькою окупацією почалися партизанські дії. Війська, потрібні для фронтових дій, частково були відтягнені для поборювання партизанських рухів.

Німецька пропаганда почала все частіше говорити про «Нову Європу». Кожна окупована країна мусила кров'ю своїх синів і дочок вибороти собі місце у новій Європі. При вій-

2. Проф. Володимир Кубійович

3. Сот. Дмитро Паліїв, загинув під Бродами

4. Губернатор Галичини д-р Отто Вехтер

ськовій формації, що відома була під назвою Військ СС, почалось набирання добровольців для боротьби проти советської навали, яка загрожувала Європі. Так були створені латвійські та естонські дивізії.

Від початку війни різні політичні угруповання, комбатантські організації та проф. Володимир Кубійович від Українського Центрального Комітету (УЦК) писали до німецьких властей листи з пропозиціями, щоб створити українську армію для боротьби проти комуністичної навали.

Німецький губернатор Галичини, д-р Отто Вехтер, звернувся до вищих політичних чин-

ників, щоб йому дозволили творення дивізії для боротьби на східному фронті.

Коли д-р Отто Вехтер отримав дозвіл, він звернувся до Українського Центрального Комітету (УЦК) по підтримку. Професор Володимир Кубійович, керівник УЦК, не мав великого вибору. Німецькі власті просто заявили, що в разі відмови самі створять дивізію, тоді українці не матимуть ані жодного впливу, ані зв'язку з її вояками. Для проведення набору та опіки над вояками і їх родинами створено Військову Управу (ВУ). Українська сторона пропонувала на голову проф. В. Кубійовича, але губернатор Вехтер

призначив галицького німця, колишнього полковника Української Галицької Армії (УГА) Альфреда Бізанца.

Представники УЦК вели переговори з німцями. Під час дискусій українська сторона поставила ряд основних вимог:

1. Українська дивізія буде вживана виключно до боротьби проти советів на східному фронті.

2. Старшинський (офіцерський) склад має бути український.

3. Назва і відзнаки дивізії мають бути українські.

4. Члени дивізії мають мати запевнену духовно-релігійну опіку.

5. Всі українські політичні в'язні в тюрмах і концентраційних таборах мають бути негайно звільнені.

6. Дивізія має стати складовою частиною німецьких сухопутних військ (Вермахту).

7. Родини вояків мають отримувати відповідне матеріальне забезпечення.

28 квітня 1943 р. окремим декретом уряду проголошено формування стрілецької дивізії. На вимоги Берліна дивізія дістала територіальну назву «Галичина». Дивізію приділено до військ СС, що їх на той час розбудовували як антисоветську «Європейську армію», до якої входили військові з'єднання народів окупованої Європи, включно з двома російськими дивізіями «Російської вільної армії» та «Козацьким корпусом».

Добровольці могли воювати тільки в рядах Військ СС.

Іншим обмеженням було те, що до Дивізії могли голоситися тільки українці, що мешкали в Галичині і в Генеральному Губернаторстві.

Президент уряду УНР в екзилі Андрій Лівницький закликав кол. офіцерів Армії Української Народної Республіки голоситися до Дивізії.

Як відзнаку дивізії німці запропонували герб колишнього галицько-волинського королівства, три галки з зірками. По довгих переговорах німці погодилися на історичний герб Галичини — золотий лев на синьому полі, при чому додали три корони.

Німці погодилися, що дивізія буде вжита виключно для боротьби проти большевиків, що буде мати духовно-релігійну опіку та відповідне матеріальне забезпечення родин на рівні з німецькими вояками. Відносно точки 5 справа виявилася складнішою. Про звільнення політичних в'язнів з в'язниць і концентраційних таборів представники губернатора відмовилися вести переговори, мовляв, це справа гестапо і вони не можуть до цього мішатися.

Великим прихильником творення Дивізії був колишній офіцер Українських Січових Стрільців і Української Галицької Армії Дмитро Паліїв, учасник Чину Першого Листопада 1918 р., після голова політичної партії

«Фронт Національної Єдності». Він вступив до Дивізії, потягаючи з собою багато однодумців. Він був неофіційним зв'язковим офіцером між Дивізією, УЦК і Військовою Управою.

Численні меморіяли від різних організацій мали вплив на рішення губернатора Вехтера у справі творення української дивізії. Екзильний уряд Української Народної

Республіки підтримав творення української формації. Організація Українських Націоналістів під проводом полк. Андрія Мельника поставилася до справи творення української дивізії позитивно, але Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери спочатку поставилася негативно, а пізніше це становище змінилося.

■ 5. 1943 р. Члени УЦК. В першому ряді Михайло Добрянський (в окулярах) — генеральний секретар УЦК (перший заступник проф. В. Кубійовича). За ним Микола Ценко. Справа від нього проф. Володимир Кубійович (у капелюсі), поруч в уніформі голова Військової Управи полк. Альфред Бізанц. Справа від Бізанца Василь Глібовецький

ЛВІВСЬКІ ВІСТІ

ЩОДЕННИК ДЛЯ ДІВІЗІВ ГАЛИЧИН

№ 18. Львів, четвер, 22 квітня 1943 р. № 82 813

СС - Стрільцька Дивізія Галичина Урочистий акт в уряді Губернатора Галичини

22 га квітня 1943 року відбувся урочистий акт в уряді Губернатора Галичини з нагоди вступу до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина 14 старшин і командирів рот.

Вступили до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина 14 старшин і командирів рот.

Промова Губернатора д-ра Ф. Ведтера

«Від імені Губернатора і всього народу Галичини при вітаннях новобранців до СС - Стрільцької Дивізії Галичина. В цей день ми всі разом відзначаємо важливу подію в історії Галичини. Це день вступу до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина 14 старшин і командирів рот. Ця подія є великим досягненням для Галичини і всієї Європи. Це свідчить про те, що Галичани є гідними членами СС - Стрільцької Дивізії Галичина і що вони готові захищати свою батьківщину до останньої краплі крові. Губернатор Галичини»

...який Губернатор СС - Стрільцької Дивізії Галичина д-р Ф. Ведтер виступив до новобранців.

...до якого примовляв наступні слова:

«Губернатор Галичини і всього народу Галичини при вітаннях новобранців до СС - Стрільцької Дивізії Галичина. В цей день ми всі разом відзначаємо важливу подію в історії Галичини. Це день вступу до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина 14 старшин і командирів рот. Ця подія є великим досягненням для Галичини і всієї Європи. Це свідчить про те, що Галичани є гідними членами СС - Стрільцької Дивізії Галичина і що вони готові захищати свою батьківщину до останньої краплі крові. Губернатор Галичини»

...вступив до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина.

...вступив до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина.

...вступив до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина.

...вступив до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина.

...вступив до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина.

...вступив до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина.

...вступив до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина.

...вступив до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина.

...вступив до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина.

...вступив до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина.

...вступив до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина.

...вступив до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина.

...вступив до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина.

...вступив до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина.

...вступив до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина.

...вступив до складу СС - Стрільцької Дивізії Галичина.

Подося до Стрільцької Дивізії „Галичина“!

Ми беремо свою Батьківщину у збройному братерстві з найкращим воєнком світу.

6, 7, 28 квітня 1943 р. відбулося святкове проголошення творення СС Стрільцької Дивізії «Галичина» та вручення номінаційних грамот членам Військової Управи та її уповноваженим

ДІВІЗІЯ ГАЛИЧИНА • Українська дивізія «Галичина», Передумови створення

ЗАКЛИК

В неділю дня 9. травня 1943 р. відбудеться в Ярославі проголошення ВКЛЮЧЕННЯ ЯРОСЛАВСЬКОЇ ОКРУГИ ДО ПОБОРОВОГО ТЕРЕНУ

УКРАЇНСЬКОЇ „СІ“ СТРЕЛЕЦЬКОЇ ДИВІЗІЇ „ГАЛИЧИНА“

Щоби гідно зазначити нашу радість з приводу цієї події запрошуємо усе українське громадянство явитися масово в Ярославі в неділю 9. травня о г. 9. рано коло парохіяльної церкви.

Український Допомоговий Комітет в Ярославі

Ярослав, 6. 5. 1943.

1.19.01

Повітова Військова Управа в Рогатині

УКРАЇНЦІ!

*Похвайте та вставайте,
Кайдани порвите!
„Борітеся — поборете!“
Г. Шевченко*

Надішла хвиля, яка вирішує нашу найвищу долю!

- 1) Вабала година, в якій можемо взяти зброю в руки і вирушити походом на найлютішого ворога України, в кращих умовах, як У.С.С., як Крути, Базар...
- 2) В діні 28. квітня ц. р. пролунав за Львова покликання нашої Краснової Військової Управи „До зброї!“
- 3) Воскни дії входять у вирішну стадію, і саме тепер треба нам дригати за їх висліа.
- 4) Різ нашої притомности, від нашого розуму і нашої рішучости залежатиме, в якому виді найдемося в новій добі історії світа. Недостача вище згаданих прикмет завжди була причиною наших історичних невдач.

Не вільно нам допустити, щоб знову з цієї причини прийшла нова катастрофа, нова ганьба, за яку можуть нас проклинати не тільки дітя, внуки, правнуки, а то і століття, та їх гріаучі покоління.

Тому Повітова Військова Управа, свідома своєї великої історичної відповідальности, каже Вас всім, заороним тілом і душою, старшим і молоді — гині „Ще не вмерла Україна!“ здійснювати ділом і зголошуватися в ряди Українського Стрільцтва.

Рогатин, травень 1943 Р. Б.

Сіук П. мр., Біляк І. мр., а. Шумовий С. мр., Урбан Стефан

■ 8, 9. Впродовж травня і першої половини червня відбувалися маніфестації. Вербувальну акцію проводила ВУ за допомогою своїх уповноважених по всій Галичині.

ВУ встановила порядок зголошень. До набірних комісій повинні зголоситися добровольці:

- 1) уроджені в роках від 1920 до 1925 включно.
- 2) усі колишні вояки, народжені в роках від 1900 до 1920.
- 3) усі старшини і підстаршини, які служили в якій-небудь армії без огляду на вік.

Творення Дивізії. Вступ добровольців

ВСТУП ДОБРОВОЛЬЦІВ

Молодь Галичини не мала великого вибору. Могла йти до Дивізії чи Української Повстанської Армії (УПА) або чекати, поки її заберуть на невідільні роботи до Німеччини під бомби альянтів чи до робочих команд «Баудінсту», або чекати приходу большевиків, щоб без зброї і вишколу йти на фронт проти німців. У добровольців — студентів, міської чи сільської молоді, не було сумніву — вони йшли слідами своїх батьків виборювати українську державність.

■ 10. У Добрусині, повіт Рава-Руська, вїт волості Жиг'монт Олексин зголосив 1250 присутніх добровольців

11. Турка, 1943 р. Бойківська оркестра грає при від'їзді добровольців

12. Прибраний локомотив поїзду із Хирова на залізничній-станції у Перемишлі

13. Чотар Вітошинський веде «своє військо» вулицями Перемишля

14. Місце збірки добровольців у Перемишлі

З початком травня 1943 р. у більших містах Галичини відбувалися святкові проголошення творення Стрілецької Дивізії «Галичина». У збірних пунктах збиралися добровольці, разом марширували на польові Служби Божі, а відтак на головних площах міст виголошували промови і відбувалися дефіляди перед членами Військової Управи і губернатором Галичини Вехтером. До Дивізії зголошувалися люди із сіл, міст, гір і долів, люди різних прошарків суспільства, старші і молодші, бідні й багаті.

15. **Перемишль.** Преосвященний Кир Йосафат Коциловський відправив Службу Божу і промовляє до добровольців

16. Чортків. Від'їзд добровольців до Львова. Зліва у вікні вагону Василь Верига, зліва внизу Юрій Гнатюк, Іван Фіцалович, Ярослав Баландюк і Данило Грималюк. У другому ряді справа лікар д-р Богдан Роздільський (у краватці)

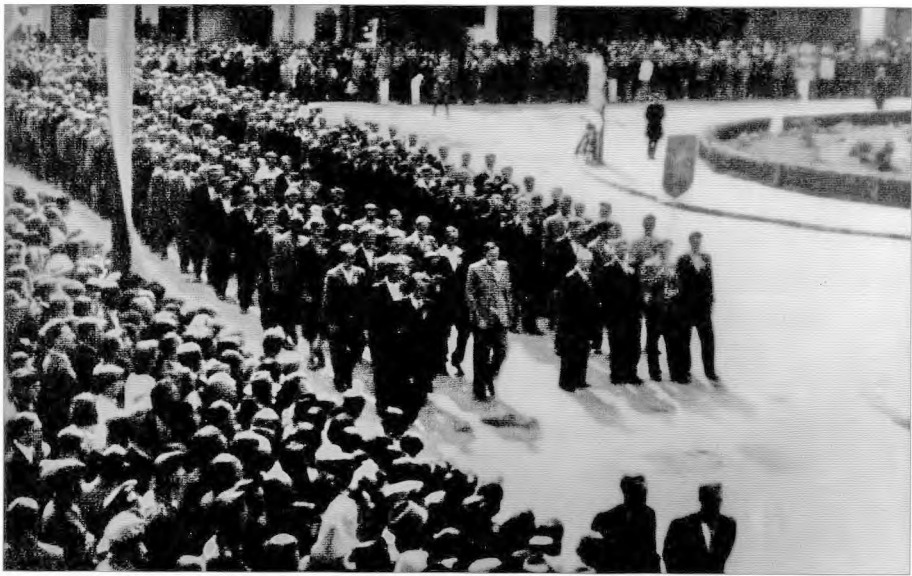

17. **Дрогобич.** Комбатанти визвольних змагань передають свій прапор добровольцям. Церемонію передання прапора провів адв. Петро Гнатів, уповноважений Військової Управи (другий зліва)

■ 18. **Дрогобич. Ринок.** Добровольці з комбатантським прапором під час дефіляди. В лаві, справа наліво: Любомир Рихтицький, Тарас Чмола, невідомий

19. Дрогобич. Ринок. Марш добровольців Стрілецької дивізії «Галичина» під час дефіляди

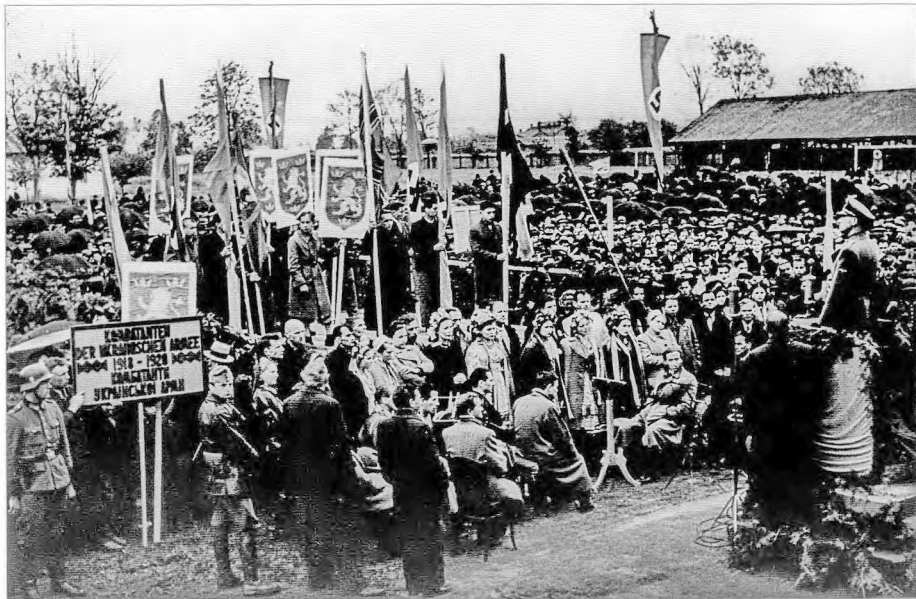
■ 20. Дрогобич, Ринок, 11.09.1943 р. Другий від'їзд добровольців

21. **Самбір.** Добровольці на площі. Спереду проф. Гнат Мартинець. У першому ряду перший зліва проф. Микола Орловський, другий зліва поручник Кульчицький

22. Самбір. Зелені Свята. Фрагмент з прощання добровольців

23. Коломия. Прощання добровольців. Промовляє представник губернатора

□ 24. Коломия. Дефіляда бандері

25. Жаб'є, тепер Верховина. Прощання добровольців. Гуцули грають на трембітах

■ 26. Добровольці з села Колодрібка, повіт Заліщики. У лаві перший зліва Іван Кикоть (митець-різбар), 5-ий Іван Соколівський, пізніше в'язень Гулагу

27. Жаб'є, тепер Верховина. Дефіляда

28. Жаб'є, тепер Верховина. Прощають добровольців батьки, брати і сестри

11 травня 1943 р. Чотири призовні військові комісії розпочали працю у Львові, Коломиї, Тернополі і Дрогобичі. У склад призовної комісії входили: уповноважені ВУ на дану округу, окружний чи повітовий староста, члени німецької військової комісії та український і німецький лікарі.

■ 29. Львів. Добровольці (колишні старшини-офіцери) перед призовною військовою комісією і лікарським переглядом

В неділю, 8 липня 1943 р. у Львові відбулося прощання добровольців. Це була величава маніфестація, в якій взяло участь понад 50000 українців. Польову Архиерейську Службу Божу відправив на площі при вул. Пелчинській (тепер Вітовського) єпископ Никита Будка, а прощальне слово виголосив о. д-р Василь Лаба, якого Митрополит Андрей Шептицький призначив духовним опікуном Дивізії.

Після Богослуження присутні добровольці колонами маршували вулицями Львова. Перед будинком Університету на трибуні губернатор Отто Вехтер і проф. Володимир Кубійович вітали добровольців.

30. Львів. Духовний опікун Дивізії о. д-р Василь Лаба прощає добровольців

31. Львів. Вид на лави добровольців і людей, присутніх під час Служби Божої на площі на вулиці Пелчинській (Витовського), тепер парків. Богдана Хмельницького

32. Перемарш добровольців-пластунів вулицями Львова. Перший зліва Осип Голинський, перша трійка: зліва Богдан Шухевич, Михайло Грохольський, Антін Тимкевич, друга трійка: зліва Олень Подолинський, Роман Гавриляк, Мирон Шарко, третя трійка: зліва Ярослав Гаврих, Зенон Костельник, невідомий

До Дивізії зголосилися колишні старшини Українських Січових Стрільців (УСС), Української Галицької Армії (УГА), Армії Української Народної Республіки (УНР) та армії Гетьманської Держави.

■ 33. Фрагмент перемаршу колишніх старшин — учасників визвольних змагань — вулицями Львова

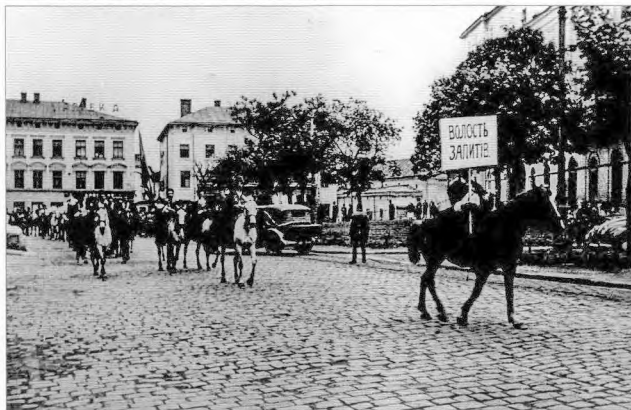
■ 34. Фрагмент дефіляди перед будинком Університету

Добровольці з різних волостей приїздили на конях до Львова, щоб взяти участь у дефіляді бандерій.

■ 35. Добровольці з Яричева Нового під час дефіляди у Львові 18.07.1943 р.

■ 36. Львів, 18.07.1943 р. Бандерія з волості Запитів прямує на площу перед Оперним театром

37. Львів, 18.07.1943 р. Прощання добровольців під Оперним театром. Зліва на передньому плані Капицький, старшина польської армії, пізніше старшина Дивізії

38. Львів, 18.07.1943 р. Під Оперним театром. Члени Військової Управи на трибуні. У першому ряді: зліва 1-ий Юрій Ференцевич, представник добровольців, 2-ий д-р Володимир Білозор, 5-ий Іван Третяк, 8-ий Юрій Крохмалюк, 9-ий Михайло Хронов'ят, 10-ий Андрій Палій

□ 39. Львів, 18.07.1943 р. Загальний вид паради перед Оперним театром

40. Львів, 18.07.1943 р. Лави добровольців біля Оперного театру

41. Львів, 18.07.1943 р. Старшини-добровольці після прощання і параду перед від'їздом на вишкіл прийшли на Святоюрську Гору просити благословення Митрополита Андрея Шептицького. Перший у першому ряді — пор. М. Карпинець. У третьому ряді хор. Баранецький (в окулярах)

Від'їзд добровольців на вишкіл з «Чернівецького» (вантажного) двірця у Львові

■ 42. Львів, 18.07.1943 р. Від'їзд добровольців на вишкіл. Перевірка списку — приділ до вагонів

43. 19.07.1943 р. Від'їзд станиславівців зі Львова на вишкіл. Зліва перший ряд вгорі: Юрій Мельникович, Степан Славонський, Ярослав Кіселик (з гармонією), Олег Пушкар, Степан Мароник, Роман Ганкевич, Бородайкевич, 2-ий ряд: Ярослав Курдидик, Ярослав Паньків, Богдан Ясінський, Богдан Рудичів, Ігор Гаврилів, Василь Марусин, 3-ій ряд: Богдан Микитин і Микола Оглюк

■ 44. 19.07.1943 р. Добровольці з Коломиї від'їжджають зі Львова до вишкільного табору у Брні. У верхньому ряді справа Ярослав Закаляк

■ 45. Львів, 25.07.1943 р. Від'їзд добровольців на вишкіл. Група з села Кобаки Косівського повіту

46. Львів, 25.07.1943 р. Від'їзд добровольців на вишкіл. Група з Гуцульщини. Зліва 1-ий ряд: Влодко Гузар, Кирило Григорович, дві сестри Баран, Михайло Ніньовський; 2-ий ряд: Тарас Жовнірук (в кашкеті), поруч з ним Любомир Білик і Юрій Костів (обидва в окулярах), 3-ій ряд (у дверях вагону): Василь Бирик (в кашкеті), Романовський, Микола Ласійчук, 4-ий ряд: Никифорук і Зенон Скобельський

47. Львів, 25.07.1943 р. Сини Сокальщини від'їжджають на вишкіл

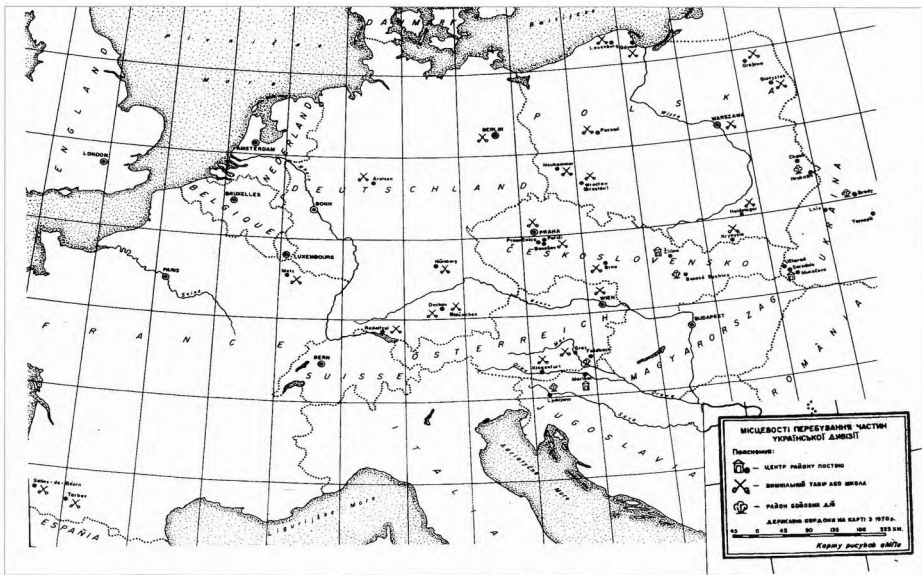
НАЙМОЛОДШИЙ ДОБРОВОЛЕЦЬ

■ 48. Львів, 1943 р. Анатоль Забуцький, років одинадцять, родом з Куп'янська біля Харкова, після дев'яти місяців перебування з німецькими моряками на Чорному морі поїхав з німецьким ескортом українських добровольців до Гайделяґеру. Батька Анатolia большевики вивезли, а матір вбили. Про долю своєї шестилітньої сестрички він нічого не знав

ВИШКОЛИ

ВИШКОЛИ

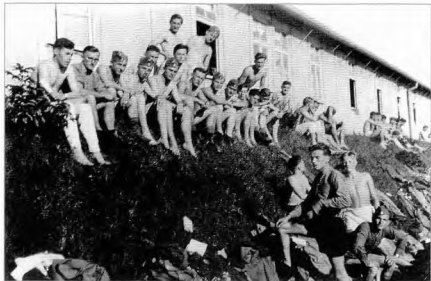
49. Вишколи відбувалися у Німеччині та в країнах, окупованих Німеччиною. Найбільші вишкільні табори були у Гайделягері біля Дембці і в Нойгаммері в колишній Польщі

Перші дні вояцького життя у вишкільних таборах. Від ранку до вечора не було спочинку

Що, мовляв, спити?

50. **Стара і молода «война».** Карикатура Ека (Едварда Козака) в газеті «Львівські вісті» 20 липня 1943 р.

51. **Брно, Куберг, 26.07.1943 р.** Рекрути чекають на лікарський перегляд

52. **Гайделягер, 22.07.1943 р.** Приміряють однострої

53. Літо 1943 р. Перша сторінка військової книжки

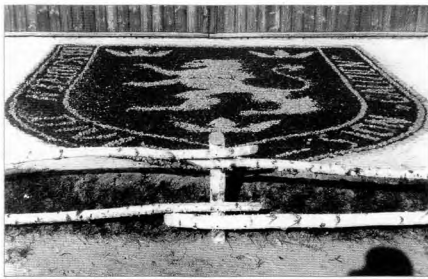
54. Гайделягер, літо 1943 р. 3-тя чота третьої сотні під час чищення зброї, крайній справа з крісом Коханович (старший кімнати)

55. Гайделягер, літо 1943 р. Новомундировані добровольці. 3-тя сотня, перша чота, четвертий рій. Перший зліва Марусин, третій зліва Юрій Голуб

56. Гайделягер, літо 1943 р. В суботу треба прати і робити порядки в бараках. Зліва третій Любко Білик (у «пиріжку»), четвертий Володимир Микула

57. Гайделягер, літо 1943 р. У вільні хвилини добровольці виготовили левика з каміння перед бараком 10-ої сотні

58. Гайделягер, літо 1943 р. Після Служби Божої відвідини родичів і приятелів. Справа 1-ий Орест Левицький, 2-ий справа Степан Стрільчук, 7-ий справа Євген Левицький, сидить 1-ий справа Юрій Костів

59. Гайделягер, 8.08.1943 р. Неділя, час відвідин. Справа, другий ряд: Володимир Вашкович, Стефанія Маців, Орест Левицький, Богдан Маців, над ним Осип Слоновьський

60. Гайделягер, літо 1943 р. Товариський вечір рекрутів зі Станиславова

61. Гайделягер, 29.08.1943 р. Отець д-р Василь Лаба відправляє Службу Божу. Вид на лави добровольців

62. Гайделягер, 29.08.1943 р. Добровольці присягають

63. Гайделягер, літо 1943 р. Стрільці при легкому кулеметі

64. Тшень біля Дембіци, 28.09.1943 р. Короткий відпочинок під час триденних вправ. Перший зліва сидить Любко Угрин. Справа сидять другий Олекса Угрин, третій Юрій Форись

65. Тшень біля Дембці, 28.09. 1943 р. Приїхала польова кухня. Біля кухні стрілець Яримович

66. Тшень біля Дембці, 29.09. 1943 р. Кожний задоволений, бо після сніданку повертаємося до бараків

67. **Торунь, літо 1943 р.** Рекрутський вишкіл гуртка 7-ої сотні 5-го добровольчого полку

68. **Цаберн, Франція, осінь 1943 р.** Відвідини і перегляд вишколу вояків 4-го Добровольчого полку губернатором Вехтером і членами Військової Управи

69. Цаберн, Франція, осінь 1943 р. Фрагмент Служби Божої перед присягою 1-го куреня 4-го Добровольчого полку

70. Адлергорст біля Гдині, вересень 1943 р.
Служба Божа перед присягою 5-го Доброволь-
чого полку

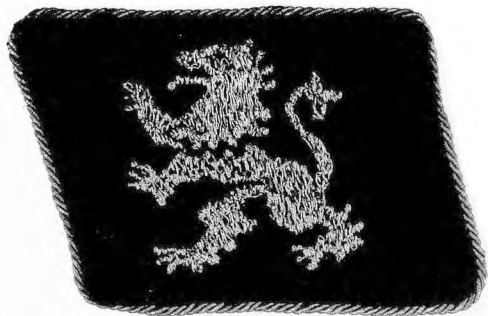

71. Гайделяґер, листопад 1943 р. Спільна світлина 11-ої сотні

72. Левик, що його носили вояки Дивізії на лівому рукаві

73. Срібний левик, що його носили старшини на ковчирі

ПЕРЕВИШКІЛ КОЛИШНІХ ОФІЦЕРІВ

В той час, коли добровольці проходили рекрутський вишкіл, колишні офіцери відбували перевишкіл з різних спеціальностей:

Лешани — піхотинці

Бенешав — артилеристи

Сенгайм — капеляни

Штетін — лікарі

Ґроскірхбаум — ветеринари

75. Лешани, серпень 1943 р. Перевишкіл офіцерів. Теоретичні виклади. Біля дверей стоїть Кость Мельник (в окулярах). Внизу у другому ряді 2-ий зліва Матвій Заяць (лисий)

74. Лешани, жовтень 1943 р. Практичні заняття після одержання офіцерських ступенів. Зліва 2-ий сотн. Михайло Бригідер, 3-ій пор. Еміль Герман. Справа сидить хор. Родіон Бартошук

Після закінчення чотирьохмісячного рекрутського вишколу велике число добровольців вислано до підстаршинських шкіл і на спеціалізовані вишколи:

Лявенбург і Радольфцель — піхотинці

Бенешав — артилеристи

Ґрадско — сапери

Мец — зв'язок

Прага — медично-санітарний вишкіл

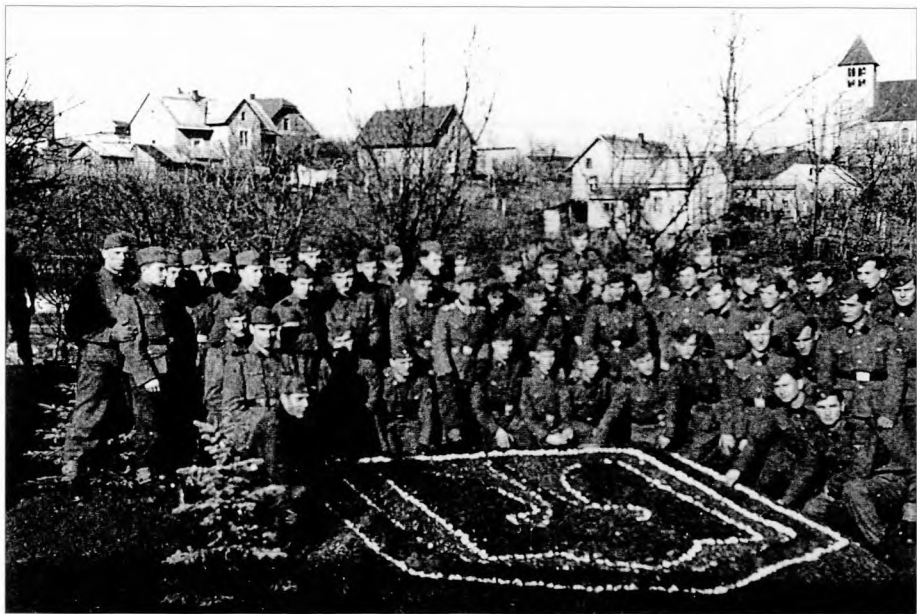
Ґанновер — ветеринарний вишкіл

Арользен — адміністраційний вишкіл

■ 76. Лешани, 26 вересня 1943 р. Перевишкіл старшин. Відвідини старшин ген.-полковником Армії УНР і начальним комендантом Галицької армії Михайлом Омеляновичем-Павленком

ПІДСТАРШИНСЬКІ ВИШКОЛИ

77. Пожічі, осінь 1943 р. Підстаршинська школа артилерії. Вояки прикрашають табір тризубом з камінців

78. Пожічі, зима 1943 р. Підстаршинська школа артилерії. Обсерваційний прилад артилерії. Зліва 1-ий десятник Михайлів, 3-ій сот. Арсен Мельничук

79. Пожічі, зима 1944 р. Підстаршинська школа артилерії. Заняття з советськими гарматами

■ 80. Бресля, Лісса, зима 1944 р. Підстаршинська школа «І.Г.» (піхотинських гармат). Лещетарський вишкіл

■ 81. Бресля, Лісса, зима 1944 р. Підстаршинська школа «І.Г.» (піхотинських гармат). Підстаршина десятник Бош пояснює курсантам правила націлювання гармати. Зліва Юрій Ференцевич, М. Гринюк, Богдан Берегуляк, Роман Сітницький і Євген Шипайло

■ 82. Лявенбург, 15.11.1943 — 13.03.1944 р. Підстаршинська школа піхоти. Перший вишкіл підстаршин. У другому ряді старшинської групи 1-ий зліва поручник Іван Вітошинський, 1-ий справа поручник Михайло Карпинець

83. Лявенбург, квітень 1944 р. Підстаршинська школа піхоти. Другий вишкіл. Група на дозвіллі. Зліва сидять: Роман Припхан, Микола Маркевич. Клячуть: Мирослав Гуль, Володимир Луців, Ярослав Куницький. Стоять: Іван Падик, Богдан Левицький, Володимир Мотика (зігнений), за ним Богдан Гладій, Ярослав Овад, Н.Н., Мирон Головатий, Н.Н., Стефан Кукурудза, Михайло Граб, Н.Н., Михайло Криса, Володимир Саляк і Богдан Саєвич

84. Радольфель, зима 1944 р. Підстаршинська школа піхоти. Рій на відпочинку

85. Радольфель, зима 1944 р. Підстаршинська школа піхоти. Дижурний старшина йде звітувати командирові сотні

86. Піковичі біля Праги, листопад 1943 р. — березень 1944 р. Підстаршинська школа саперів. Друга чота марширує на вправу

87. Піковичі біля Праги, квітень 1944 р. Підстаршинська школа саперів. Група абсолютів із зв'язковим старшиною хор. Антоном Дигдалевичем

ХРИСТОС РАЖДАЄТЬСЯ!

Дорогий вояче!

У день народження Предвічного вітає Тебе Військова Управа разом з Головою Жіночої Комісії. При цім бажаємо Тобі доброго здоров'я, вояцького щастя та сил для здійснення того Великого Діла, що Ти його піднявся на славу і краще майбутнє Батьківщини.

Начальник Канцелярії В. У.
Сотн. *Навроцький О.*

За військову Управу
Полк. *А. Бізанд*

За Голову Жіночої Комісії
Терлецька Неоніля

G 3815-11243 P — 20000 — 90054/б — 32525

88. **Грудень 1943 р.** Привіт на Різдвяні Свята від Військової Управи

89. **Львів, грудень 1943 р.** Члени жіночої комісії ВУ Львова приготують різдвяні подарунки для вояків Дивізії

90. **Львів, грудень 1943 р.** Різдвяні подарунки від ВУ для вояків. Зліва пані Гладієва, пані Чайківська та Ірина Голіната

ПЕРША СУТИЧКА З ВОРОГОМ

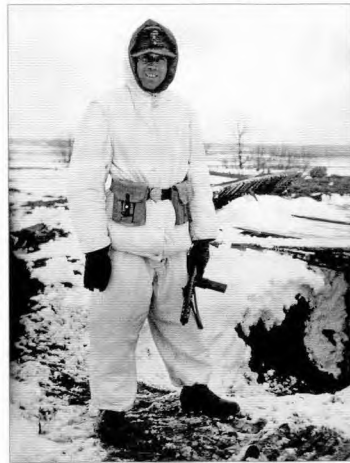
■ 91. Грубешівщина — Холмщина, весна 1944 р. Бої групи Баєрсдорфа з 1-ою Укр. Партизанською Дивізією Ковпака під командуванням Петра Вершигори

■ 92. Сверха над Бугом, березень 1944 р. Бої проти партизан. Вояки бойової групи Баєрсдорфа перед своїм бункером

ПЕРША СУТИЧКА З ВОРОГОМ

В лютому 1944 р. Дивізія ще не закінчила вишколу. Несподівано прийшов наказ, мовляв, від самого Гімmlера, вислати бойову групу на Холмщину для боротьби з партизанами. В Дивізії на скору руку сформовано бойову групу силою одного куреня, яку очолив полк. Баєрсдорф. Після трьох тижнів бойова група повернулася до Дивізії.

■ 93. Сверха над Бугом, березень 1944 р. Бойова група Баєрсдорфа. Старшина в зимовому одязі

94. **Свержа над Бугом, березень 1944 р.** Бойова група Баєрсдорфа. Бої проти партизан. Кулеметна група на поготівлі

95. **Свержа над Бугом, березень 1944 р.** Бої проти партизан. Відвідини представника ВУ. Сотн. Осип Навроцький від'їжджає підводою

96. Сверха над Бугом, березень 1944 р. Бойова група Баерсдорфа. Рій іде в розвідку

97. Сверха над Бугом, березень 1944 р. Відвідини представника ВУ. Інж. Євген Пиндус виходить з бункера

ФОРМУВАННЯ ДИВІЗІЇ. ВИШКОЛИ

ФОРМУВАННЯ ДИВІЗІЇ І ВИШКОЛИ

В кінці лютого 1944 р. перенесено всі частини з Гайделяйґеру до Нойгаммеру. По закінченні спеціалізованих і підстаршинських вишколів в березні 1944 р. вояки також повернулися до Нойгаммеру, де в той час формувалась Дивізія. Тут почалося формування різних відділів та інтенсивне бойове навчання цілої Дивізії. Вояки одержали нову зброю, коней та інше спорядження, потрібне модерній дивізії.

В травні на інспекцію боєздатности Дивізії прибув губернатор Вехтер, представники Центрального Комітету і Військової Управи. Для них проводилися бойові вправи з участю всіх родів зброї: піхоти, артилерії, протитанкових і саперних відділів. Сам Гімлер зацікавився Дивізією і прибув 16 травня 1944 р., щоб провести інспекцію.

На закінчення візиту відбулася дефіляда вибраних частин, яка тривала півтори години. В червні 1944 р. Дивізію відвідала делегація батьків під проводом проф. Володимира Кубійовича і полк. Альфреда Бізанца.

▲ 99. Нойгаммер, весна 1944 р. Вправи піхотинців. Хор, Лобомир Ортинський на заняттях з чотою

● 98. Нойгаммер, весна 1944 р. Заняття при кулеметі

100. Нойгаммер, весна 1944 р. Заняття артилеристів. Гармата у бойовому становищі стріляє до цілі

101. Нойгаммер, весна 1944 р. Перегляд артилерійського полку. Перевірка справності артилеристів. Зліва спереду командир батареї сотні Арсен Мельничук, за ним командир Дивізії Фріц Фрайтаґ, в темному плащі полк. Альфред Бізанц, біля нього губернатор Отто Вехтер

102. Нойгаммер, весна 1944 р. Заняття відділу телефоністів

103. Нойгаммер, весна 1944 р. Центр радіозв'язку

104. Нойгаммер, весна 1944 р. Телефонна централь

105. Нойгаммер, весна 1944 р. На-
цільний прилад для протиповітряної
артилерії

106. Нойгаммер, весна 1944 р. За-
няття з протиповітряної оборони. 8,8
см гармата (Flak) на становищі

107. Нойгаммер, червень 1944 р. Відвідини Військової Управи. Піхотинська гармата на становищі

108. Нойгаммер, червень 1944 р. Губернатор Вехтер приглядається заняттям протипанцирних гармашів

109. Нойгаммер, червень 1944 р. Тяжка протипанцерна гармата на становищі

110. Нойгаммер, червень 1944 р. Каноніри при протипанцерній гарматі

■ 111. Нойгаммер, весна 1944 р. Сапери будують міст на річці Квайс

■ 112. Нойгаммер, весна 1944 р. Вишкіл кавалерії.

113. Нойгаммер, весна 1944 р. Вишкіл візників

■ 114. Нойгаммер, весна 1944 р. Вишкіл шоферів. Зліва подає руку інструктор вишколу Богдан Маців

■ 115. Нойгаммер, весна 1944 р. Заняття санітарів

■ 116. Нойгаммер, весна 1944 р. І на вишкoлі бувають жертви. Останній фрагмент з похорону Богдана Івахів

- ▲ 117. Нойгаммер, Великдень 1944 р. 31 полк, сотня пор. Володимира Козака. За традицією діляться яйцем. Поміж ними ззаду стоїть командир пор. Козак

оркестра
ької Дивізії

□ 118. Нойгаммер, весна 1944 р. Дивізійна оркестра

■ 119. Нойгаммер, 9.05.1944 р. Від'їзд кандидатів з 30-го полку на старшинський вишкіл. Справа в першій лаві другий Михайло Медвідь, четвертий Богдан Кандюк, шостий Богдан Ваврик, сьомий Володимир Длябога, дев'ятий Ігор Угрин

120. **Нойгаммер, травень 1944 р.** Інспекція 29-го полку. Стоять зліва направо: командир Дивізії Фріц Фрайтаґ, сотн. Михайло Бригідер і хор. Любомир Ортинський

■ 121. Нойгаммер, червень 1944 р. Заняття піхотинців. Переїзд «танка» понад головами

■ 122. Нойгаммер, червень 1944 р. Замаскований кулемет на становищі

123. Нойгаммер, червень 1944 р.
Відвідини Військової Управи і батьків.
Перемарш кінної чоти штабової сотні

124. Нойгаммер, червень 1944 р.
Відвідини Військової Управи і батьків.
Фрагмент дефіляди. Перемарш
сотні фюзилірів

125. Нойгаммер, червень 1944 р.
Відвідини Військової Управи і батьків.
Заняття при 3,7-см зенітній гарматі.
5-ий зліва проф. Зенон Зелений, 7-ий
проф. Володимир Кубійович

126. Нойгаммер, червень 1944 р.
Відвідини Військової Управи і батьків.
Фрагмент дефіляди. Перемарш важкої артилерії

ОФІЦЕРСЬКІ ВИШКОЛИ

В той час, коли Дивізія проходила кінцеві фази вишколу, з-поміж випускників підстаршинських шкіл вибрано кандидатів на офіцерські вишколи. Вишколи відбувалися за спеціальностями у різних країнах, окупованих Німеччиною.

127. Просечніце, літо 1944 р. Піхотинський офіцерський вишкіл. Заняття двох груп біля каменелому над рікою Сасавою

128. 10 травня 1944 р. В дорозі до піхотинської офіцерської школи в Просечніцах. Кандидати вмиваються на залізничній станції у Райхенбергу

■ 129. Просечнице, літо 1944 р. Піхотинський офіцерський вишкіл. Нелегко бути «піхотинцем-зайцем» і сидіти у «листячій дірі», коли над головою просуваються гусениці танків

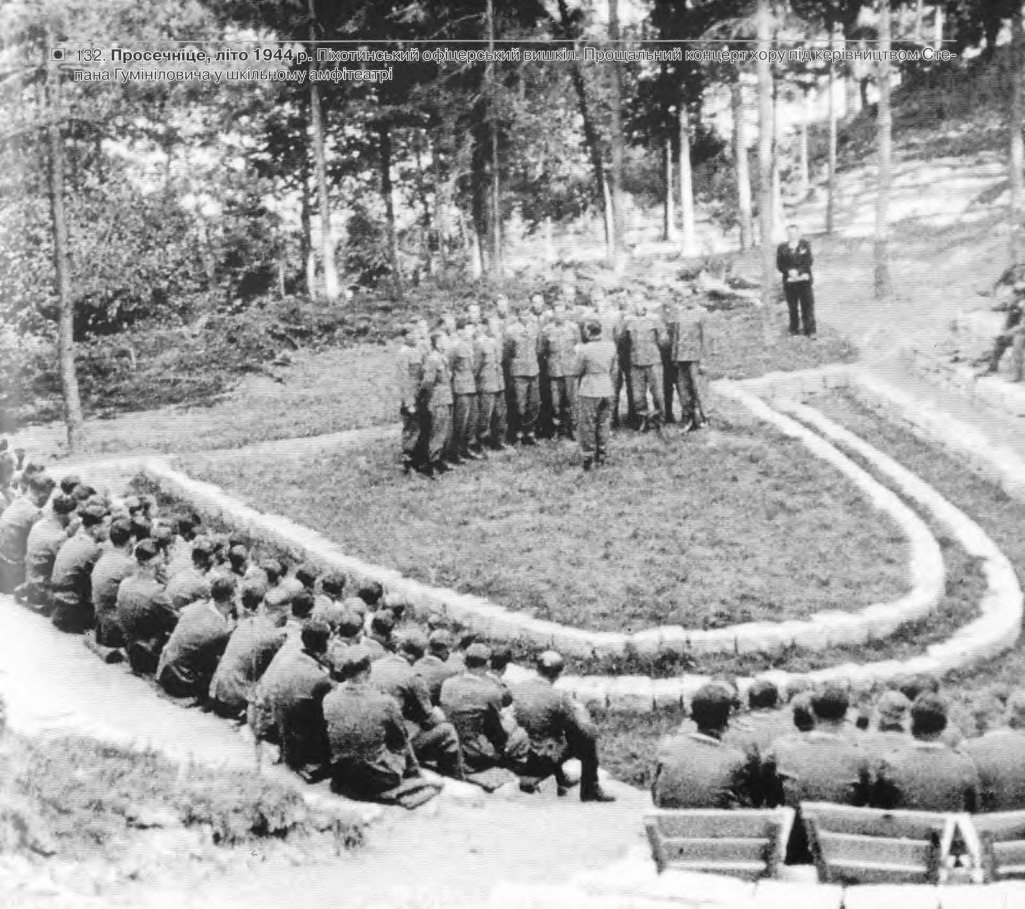

130. Просечніце, літо 1944 р. Піхотинський офіцерський вишкіл. Заняття з вогнететами

■ 131. **Просечніце, літо 1944 р.** Піхотинський офіцерський вишкіл. При виході з їдальні. Зліва направо клячуть: 1-ий Б. Гандзюк (+ квітень 1945 р., Фельдбах), 2-ий В. Кузь (+ 4 квітня 1945 р., Фельдбах), 3-ій С. Гумінілович, 4-ий Б. Кандюк, 5-ий Б. Ваврик, 6-ий (дещо позаду) З. Кук, 7-ий (спереду) К. Григорович, 8-ий (зігнений) Ю. Костів. 2-ий ряд: 1-ий М. Костащук (+ 8 травня 1945, Фельдбах), 2-ий М. Ниньовський, 3-ий Б. Куриляк, 4-ий (позаду) М. Лепкалюк, 5-ий О. Яримович, 6-ий (заслонений) Н.Н., 7-ий (позаду) Б. Тарнавський, 8-ий О. Зенюк, 9-ий (позаду) Р. Колісник, 10-ий М. Тарновецький, 11-ий (позаду) Р. Герасимович, 12-ий М. Шарко, 13-ий (трохи нахилений) Б. Маців, 14-ий (попереду, з посудом) Р. Гавриляк, 15-ий (за Гавриляком) В. Тафійчук. 3-ий ряд (в дверях): 1-ий О. Слоньовський, 2-ий (заслонений) Н.Н., 3-ий (повернувся) А. Тимкевич, 4-ий (перед Тимкевичем) І. Коропецький, 5-ий А. Коморовський, 6-ий (повернувся) М. Прончак, 7-ий М. Грохольський (+ 25 грудня 1944 р., Крутіні, Словачина), 8-ий А. Питляр (+ квітень 1945 р., Фельдбах), 9-ий М. Оглюк, 10-ий (заслонений) Н.Н., 11-ий Д. Маслій

132. Просечніце, літо 1944 р. Пхотинський офіцерський вишкіл. Прощальний концерт хору під керівництвом Степана Гумінловича у шкільному амфітеатрі

133. Бенешав, літо 1944 р. Офіцерська артилерійська школа. Кандидати при малокалібровому стрілянні. Зліва: 1-ий Любомир Білик, 2-ий Богдан Артимішин, 3-ий Роман Кравчук, 4-ий Роман Янцишин

134. Бенешав, літо 1944 р. Офіцерська артилерійська школа. Перерва в стрілянні

135. Градiско, літо 1944 р. Саперська офіцерська школа. Група кандидатів на дозвіллі. Зліва четвертий Олег Гарматій, п'ятий Тарас Качмарчук, сьомий Котик, восьмий Богдан Слівак, дев'ятий Ярослав Хомин, десятий Володимир Феник

136. Гадіско, літо 1944 р. Саперська офіцерська школа. Переведення протипанцерної гармати на нове становище

■ 137. Арользен, 30 квітня 1944 р. Офіцерська школа інтендантів. Група після змагань копаного м'яча

138. Арользен, вересень 1944 р. Офіцерська школа інтендантів. Спільне фото абсолювентів. Зліва стоять: 1-ий Я. Шевців, 2-ий Василь Заброцький, 3-ій Микола Матичак; зліва сидять: 1-ий Богдан Скасків, 2-ий Мирон Збудовський

ВИШКІЛ МЕДСЕСТЕР

139. Криниця, 1 червня 1944 р. Вишкіл медсестер. Зліва: сьома Соня Максимович, десята (в білій блузці) Марійка Лозинська, одинадцята Кекилія Паліїв (Цьопа) — олікунка, тринадцята (позаду) Оксана Іваночко, чотирнадцята (з торбинкою на руці) Стефанія Маців

140. Криниця, червень 1944 р. Вишкіл медсестер. В дорозі на заняття. Перша трійка зліва: Н.Н., Ема Пазуняк, Стефа Корнеляк. Друга трійка зліва: Наталка Москалів, Ліда Когут, Ірена Голіната, йде збоку провідниця Оксана Іваночко

■ 141. Медсестри. Зліва: Галина Кравчук, Алла Калініна, Надя «Яблочко» Ярименко. Час і місце невідомі

МЕДСЕСТРИ ВОЛИНСЬКОГО ЛЕГІОНУ

142. **Югославія, березень 1945 р.** Медсестри Волинського Легіону Самооборони після прилучення до Дивізії. Зліва: Надя Боручик, Тамара Потапенко, Оля Важна, Ганя Пісоцька, Анютка Гриценко

Марш дивізії «Галичина»

сл.: Богдан Стефанишин
муз.: Євген Пасіка

За рядом ряд, як хвиль прибій,
Вояк охоче без вагання йде:
За славний рід козацький свій,
За землю, віру, — все йому святе.

Приспів:

Лунає спів, свободи клич,
На вітрі наш лопоче стяг;
Ідуть стрільці палкі, тверді,
Ідуть бійці на бій, на змаг, на змаг.
Ідуть стрільці палкі, тверді,
Ідуть бійці на бій, на змаг.

Відвага в юних їх серцях,
На поле бою сміла думка мчить.
Ворожа кров окропить шлях, —
Хто жити хоче, хай на бій спішить.

Приспів:

Їх тисячі — добірні всі, —
Мета — Вітчизна чарівна.
Іде в похід народу цвіт:
Дивізія «Галичина», «Галичина».
Іде в похід народу цвіт:
Дивізія «Галичина».

У ряд ставай за рідний край,
Солодша смерть, ніж дзвін кайдан!
Хай гине гад — московський кат,
Комуна — вільности обман.

Приспів:

І наче грім, як хмароліт
Проб'є луна весь Кремль до дна;
Іде в похід народу цвіт:
Дивізія «Галичина», «Галичина».
Іде в похід народу цвіт:
Дивізія «Галичина».

БОЇ ПІД БРОДАМИ

БОЇ ПІД БРОДАМИ

Вишкіл Дивізії не був закінчений і три полки ще не були повні скомплектовані, бо мали лише по два курені. Попри те, вирішено вислати Дивізію на фронт проти большевиків. Командир Дивізії Фріц Фрайтаґ з губернатором Отто Вехтером і начальником оперативного відділу майором Дітріхом Гайке полетіли до квартири маршала Вальтера Моделя, що командував армійською групою «Північ України», щоб узгодити відтинок фронту для Дивізії. Губернатор Вехтер просив маршала В. Моделя призначити Дивізію на відносно спокійний відтинок фронту, щоб Дивізія могла закінчити вишкіл і додати до полків ще по одному куреню. Маршал В. Модель погодився на пропозицію і призначив для Дивізії відтинок фронту у Першій танковій армії біля Станиславова (тепер Івано-Франківськ).

28 червня перші транспорти Дивізії вирушили на призначене місце. В цей час почалася велика офензива на східному фронті. Тим часом прийшов наказ про зміну відтинка і спрямовано Дивізію під Броди. Дивізію приділено до XIII Армійського Корпусу (група Равса), з завданням забезпечувати другу лінію оборони. Таким чином Дивізія, замість спокійного відтинку фронту, опинилася у самому центрі большевицької атаки. Німецькі частини залишили фронтову лінію і відступили раніше. Помилкою командувачів було, що Дивізію було введено у бої поодинокими полками. 15 липня введено 30 полк в бої. Полк поніс великі втрати. Багато вояків і старшин згинув, багато було ранених. Переважаючі сили советів, піддержані великим числом літаків і танків, оточили XIII корпус і разом з ним Дивізію. Почалося справжнє пекло.

143. Бої під Бродами, липень 1944 р.
Поручник Михайло Ліщинський з почотом сотні

Формації, що опинилися в кiтлі під Бродами, не могли надiятися на поміч німців, бо вони в той час на тому відтинку фронту не мали літаків, а тільки мале число танків.

В боях під Бродами і під час прориву з кiтла Дивізія понесла великі втрати. Приблизно 1600-2000 вояків загинуло або попало в полон; приблизно 3000 пішло до УПА, деякі передодягнулися і пішли до своїх сіл. Приблизно 3000 прорвалося з кiтла і повернулося до Дивізії.

Точне число важко встановити, бо багато полонених було заслано на каторгу в Сибір і там загинуло.

■ 144. Бої під Бродами, липень 1944 р. Кулемет і піхота на становищі

● 145. Бої під Бродами, липень
1944 р. Кулемет на фронтівій лінії

146. Фрагмент з боїв під Бродами, липень 1944 р. Зістрілений советський літак

147. Фрагмент з боїв під Бродами, липень 1944 р. Знищений советський танк

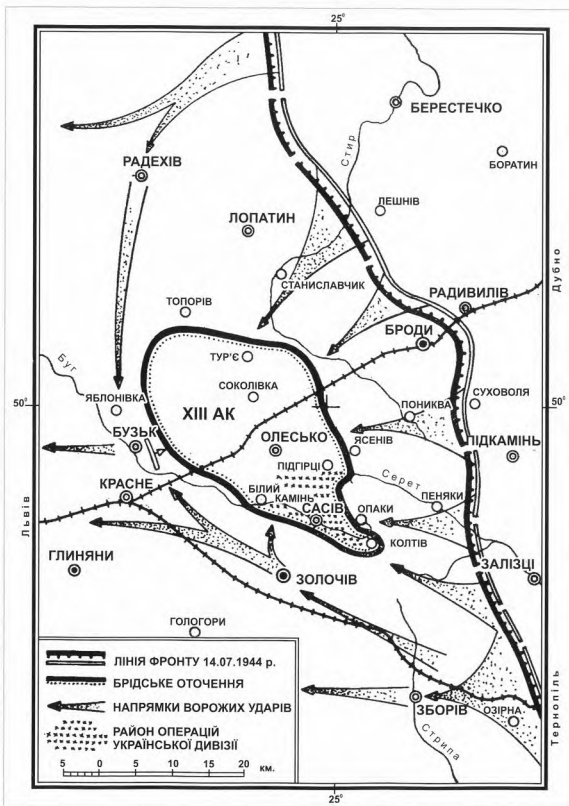
■ 148. Фрагмент з боїв під Бродами, липень 1944 р. Розбита советська гармата і трактор

149. Бої під Бродами, липень 1944 р. Зістрілений советський літак біля села.

■ 150. Бої під Бродами, липень 1944 р. Горять хати і клуні, запалені стрільном

151. Карта боїв біля Бродів

152. Фрагмент після прориву, липень 1944 р. Позаду, в «пеклі», все горить

ТІ, ЩО ВИЙШЛИ З ОТОЧЕННЯ

153. Линці біля Середнього, Карпатська Україна, серпень 1944 р. Населення приймає вояків після Бродів. Перший зліва Богдан Ясінський

■ 154. **Линці біля Середнього, Карпатська Україна, 4 серпня 1944 р.** Група старшин після прориву. Сидять зліва: хор. Василь Байбарак, сотн. Савелій Яськевич, пор. Володимир Козак. Стоять зліва направо: сотн. Михайло Бригідер, хор. д-р Богдан Панасюк, сотн. Аверкій Гончаренко, пор. угорської армії, хор. о. Михайло Левенець і сотн. Євген Никітін

■ 155. **Будапешт, літо 1944 р.** Поранений під Бродами сотн. Степан Гуляк (посередині, забандажована рука) у лікарні

ТІ, ЩО ПОПАЛИ В ПОЛОН

156. Евакогоспіталь ч. 4000, село Мізинка, район Большая Деревня, Свердловська обл., липень 1946 р. В першому ряді лікар Володимир Капінос (українець), капітан Червоної армії, справа біля нього дивізійник Володимир Шкомбатюк з Дрогобича. У верхньому ряді перший справа Іван Наконечний. Обидва попали в полон під Бродами

ОДИН З ТИХ, ЩО ПІШЛИ В УПА

■ 157. Літо 1944 р. Десятник Роман Шумський перед виїздом під Броди

■ 158. Літо 1945 р. Зліва Іван Співак, псевдо «Тарас», куцевий провідник Павлівського куща, і Роман Шумський, псевдо «Качалка», командир кущової бойки самооборони (СКВ) Павлівського куща Радехівського району

159. Зима 1944 р. Роман Шумський-«Качалка», командир СКВ

160. Норильськ, 1953 р. Роман Шумський. Перша судимість — 15 років каторги

161. Тайшет (Байронівка), 1969 р. Роман Шумський. Друга судимість — 10 років таборів

ТІ, ЩО ПРОПАЛИ БЕЗВІСТІ

162. У військовому німецькому журналі розшук за тими, що пропали в кїтлі під Бродами. Понад звітодавець Мирон Левицький

163. Берлін, Целендорф, літо 1943 р. Відпочинок під час вишколу воєнних звітодавців. Зліва лежать: Ю. Копистянський, В. Саворотюк (пропав під Бродами) і Н.Н. Другий ряд сидять: Н.Н., Н.Н., Давидяк, Марчук, Кравчишин і Ю. Волинюк

Wolodymyr Saworotjuk vermißt

H-KH. Im Kessel von Brody blieb auch Wolodymyr Saworotjuk... Er ist als Soldat im Kampf gegen den Bolschewismus geblieben, den Bolschewismus, mit dem er sein Leben lang zu ringen hatte.

Nach dem Besuch des Gymnasiums trat Saworotjuk in das pädagogische Institut ein und wurde Volksschullehrer. Seinen Beruf übte er in der Westukraine bis zum Einzug der Bolschewisten aus. Er konnte die geordnete Lehrerbildung dieses Systems nicht mit seinem Gewissen in Einklang bringen, verlor seine Stellung und ging nach Tarnopol, wo er die Funktion eines Korrektors bei einer Tarnopoler Zeitschrift übernahm. Aber die Sowjets vergaßen keinen, der sich gegen sie gestellt hat. Es setzten Untersuchungen, dann Repressalien, auch gegen die Familienangehörigen ein, und Saworotjuk mußte seinen Arbeitsplatz verlassen und sich von den nach ihm lahrenden Bolschewisten verabschieden.

In dieser Zeit bei sein Vater in die Hände des Sowjets und wurde nach Sibirien verschleppt. 1941 wurde für ihn das entscheidende Jahr: Unter der Herrschaft der Deutschen schwindet die Furcht vor Verbannung und Tod, ukrainische Formationen werden aufgestellt, und ihnen schließt sich der junge Lehrer begeistert an. Er kommt zu H-Standarte „Karl Lügner“ nach Berlin, erhält hier seine militärische Ausbildung und beginnt anschließend die propagandistische Arbeit für das neue Europa, die immer das Ziel seiner Wünsche und Hoffnungen war. Sie wurden vollendet erfüllt, als er als Soldat und Kriegserichter an die Front in seiner Heimat ging.

Seiner Idee treu, beharrlich bei der Ausübung seiner Pflichten, stand er in den ersten Kampflinien in der Vorstadt von Brody, die den Sturm

ФОРМУВАННЯ ДИВІЗІЇ ПІСЛЯ БИТВИ ПІД БРОДАМИ

ФОРМУВАННЯ ДІВІЗІЇ ПІСЛЯ БИТВ ПІД БРОДАМИ

Згідно з інформаціями, що їх подав член Військової Управи інж. Роман Крохмалюк у своїй книжці «Заграва на Сході», після бою під Бродами повернулось до табору в Нойгаммері приблизно 2500 стрільців, підстаршин і офіцерів.

Дивізія мала до диспозиції:

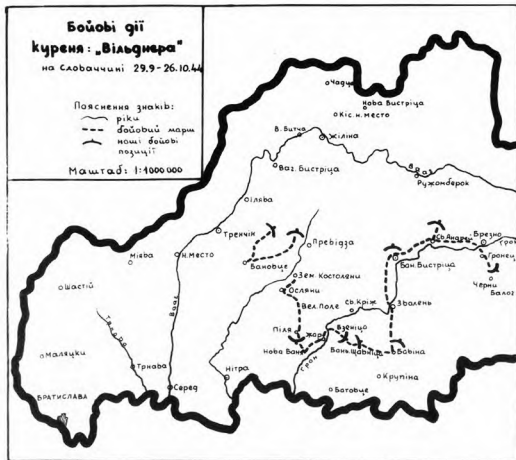
Стрільці, підстаршини і офіцери	500
Кадрова частина, залишена у Нойгаммері	300
Вишкільно-запасний полк у Вандерні	8000
З вишкільних таборів підстарш. і офіцерів	200
Офіцери і стрільці, що повернулися з німецьких частин	500
Разом	11500

Закінчення формування Дивізії було плановане на кінець 1944 року. В Нойгаммері переформована Дивізія проходила вишкіл. З підстаршинських і офіцерських шкіл повернулися молоді підстаршини і офіцери.

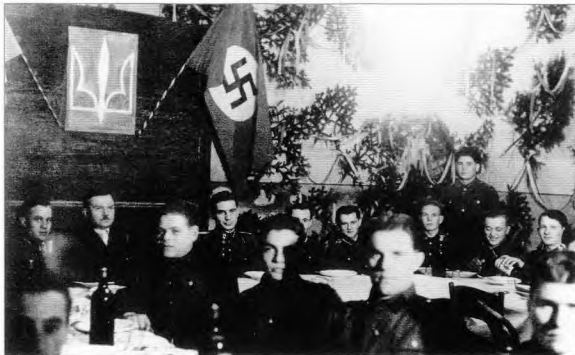
На початку вересня 1944 р. прийшов наказ сформувати і вислати до Словаччини бойову групу для побороювання інспірованого комуністами повстання. Команду перебрав майор Вільднер. Бойова група складалася з одного піхотного батальйону, одної батареї легкої артилерії, двох чот протитанкової зброї, двох чот саперів, одної чоти мисливців «Ягд-цуг», одної групи зв'язку, одної групи постачання, двох лікарів і одного священика — о. Богдана Левицького.

До групи Вільднера взяли вояків з бойовим досвідом, що повернулися до Дивізії після боїв під Бродами. Група успішно вив'язалася з завдання, при чому здобула багато зброї і спорядження.

В той час, коли група Вільднера воякувала біля Банської Бистриці, новостворена Дивізія одержала наказ про переїзд до Словаччини, куди її восени перевезено залізничним транспортом.

СЛОВАЧЧИНА

164. Словаччина, Раец, 6 січня 1945 р. Свят-Вечір «Ягдцугу» (мисливської чоти) артилерійського полку з посадником міста. При столі хорунжий Микола Омелянович-Павленко з підстаршинами і вояками

165. Словаччина, Маршова, Різдво 1945 р. Командир 6-ої сотні 30-го полку пор. Богдан Підгайний з сином Аскольдом

166. Плеснік, Словаччина, зима 1945 р. Вулицями міста марширує 8-ма сотня 30-го полку. Провадить хор. Іван Скіра

167. Маршова, Словаччина, грудень 1944 р. Командир 6-ої сотні 30-го полку пор. Богдан Підгайний обговорює денні вправи

168. Словаччина, 19 січня 1945 р. Хористи в дорозі до Чадци на Йорданське водосвяття. Зліва Роман Паращак, Богдан Шарко

169. Чадца, Словаччина, 19 січня 1945 р. Йорданське водосвяття. Капелян 14-го запасного полку о. Данило Ковалюк в співслужінні зі словацькими священиками освячує воду

МАРШ ЗІ СЛОВАЧЧИНИ ДО ЮГОСЛАВІЇ

25 січня 1945 р. прийшов наказ про переміщення Дивізії у Штирію. Район розташування мало вирішити вище командування у Люблянці.

31 січня 1945 р. Дивізія почала марш зі Словаччини до Югославії двома маршрутами: Група «А» (29-ий і 30-ий полки) — Чадца, Жіліна, Поважська Бистриця, Тренчін, Нове Місто над Вагом, Нойштадт, Малі Карпати, Маляцки, Кльостернойбург, Віденський Ліс, Земмерінг, Грац, Марібор.

Група «Б» (31-ий полк, курінь фюзилірів, курінь саперів, польово-запасний курінь) — Вруткі, св. Мартін, Піщани, Малі Карпати, Братислава, Вінер Нойштадт, Гартберг, Гляйсдорф, Грац, Марібор.

Марш тривав цілий лютий.

■ 170. Словаччина, лютий 1945 р. Маршує частина 31-го полку.

171. Велька Битча, Словаччина, лютий 1945 р.
14 сотня 30-го полку готова до відмаршу. Третій зліва хор. Теодор Барабаш

172. Збірка відділу на дорозі перед відмаршем

● 173. Марш через місто Малі Карпати

■ 174. Колону 6-ої сотні 30-го полку провадить пор. Богдан Підгайний

175. Табір біженців у Маляцки. Зустріч з українками — юначками протиповітряної оборони

176. Зв'язкові на мотоциклах привезли накази штабу

ЮГОСЛАВІЯ

Часті атаки літаків-випилювачів в денний час примусили Дивізію просуватися з Грацу до Марібору ночами. З кінцем лютого 1945 р. Дивізія увійшла у призначений район розташування. Відносини між українськими вояками і словінським населенням були приязні. Дії партизан в Югославії були набагато сильнішими, ніж в Словаччині. Партизани були добре озброєні і мали добрий командний склад. Амуніцію і харчі альянти постачали їм літаками. В районі Дивізії діяли численні тітовські загони.

Головним завданням Дивізії було очистити терен від партизан та відкрити для сполучення залізничні шляхи, дороги і забезпечити мости. Протягом десяти днів після прибуття у Штирію Дивізія виконала своє завдання і очистила призначений їй терен від партизан, себто магістраль Марібор — Цеље була відкрита.

Перша велика дія, в якій брала участь Дивізія і два німецькі полки, відбулася в районі на північ від Любляни на горі Меніна. Гори, що сягали висоти 2000 метрів, були покриті снігом. Все спорядження довелося залишити внизу, йти глибокими снігами і ночувати в мороз під голим небом, без теплої страви. Вояки Дивізії виявили небувалу витривалість у виконанні завдання. Партизани мали малі втрати і розбіглися.

177. Югославія, березень 1945 р. Командир 1-го ескадрону сотн. Роман Долинський з підстаршинами перед будинком школи, де було приміщення ескадрону

ВОЛИНСЬКИЙ ЛЕГІОН

Внаслідок переговорів Українського Національного Комітету з німцями до Дивізії переводили українських вояків, що були в німецьких частинах.

В березні 1945 р. включено до Дивізії Волинський Легіон Самооборони під командою маюра Бігелямаера. Цей Легіон склався з чотирьох сотень і начисляв 600 вояків.

Вояки були переважно озброєні советськими крісами, кількома легкими скорострілами, двома тяжкими скорострілами та одною протитанковою гарматою. У них також були підводи і коні.

□ 178. Фравгайм, Югославія, 9 березня 1945 р. Включення Волинського Легіону до Дивізії. Зліва: Н.Н., майор Вольф-Дітріх Гайке і сотник Любомир Макарушка

179. Фравгайм, Югославія, 9 березня 1945 р. Вояки і зброя частини Волинського Легіону

БОЇ В АВСТРІЇ

Коли Дивізія брала участь в боях і оточила партизан в районі Коз'як і Погор'є, зі штабу групи армій «Південь» прийшов наказ, що Дивізія має здати всю зброю і весь в'язь для новостворених німецьких частин. Зброю і в'язь Дивізія повинна завантажити у залізничні вагони та відставити до Нюрнбергу. Дивізія опинилася у критичному стані. Виявилось, що цей наказ видав Гімmlер на доручення Гітлера, незважаючи на те, що тим наказом віддав Дивізію на певну загибель. Гімmlер у цей час перебував у Зальцбурзі. До нього поїхав командир Дивізії, щоб його переконати відкликати цей наказ. На жаль, це виявилось без успіху.

У половині березня 1945 р. становище на східному фронті у Мадярщині погіршилося. Советська армія прорвала в двох місцях фронт і перейшла австрійський кордон на схід від Грацу в районі Фельдбаху. Советські танкові частини були за 40 кілометрів від Марібору. В той час до штабу Дивізії приходили накази, що суперечили один одному. Був навіть наказ про перейменування Дивізії на 10-ту парашутну дивізію. Панував хаос, накази приходили з різних штабів і часто мінялися. Саме у той критичний час прийшов до Дивізії губернатор Вехтер. Він зразу почав переконувати Гімmlера, що не слід забирати зброю Дивізії. Остаточо 28 березня 1945 р. прийшов наказ, щоб залишити зброю Дивізії. Закінчилися клопоти і турбування.

Тим часом на східному фронті ситуація погіршилася, і тому скорим маршем Дивізію перекинута на фронт до Австрії. В наступі для закриття фронтового прориву Гляйхенберг — Фельдбах брали участь 29-ий і 30-ий полки, підсилені легкою артилерією.

Після завзятих боїв Дивізія здобула панівні верхи Штраднер Коґель і Гляйхенберг Коґель, разом із замком Гляйхенберг. Таким чином Дивізія закрила фронтовий прорив поміж двома арміями й виконала своє завдання.

■ 180. Австрія, квітень 1945 р. Замок Гляйхенберг

181. Гляйхенберг, Австрія, квітень 1945 р. На фронті перед бункером. Зліва: дес. Роман Ганкевич, Смук, віст. Ярослав Рудий, Н.Н., стр. проф. Стефан Маєр, стр. Солодкий, Н.Н., обернений хор. Володимир Мотика

1-ша УКРАЇНСЬКА ДИВІЗІЯ УНА

1-ша УКРАЇНЬСЬКА ДИВІЗІЯ УКРАЇНЬСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРМІЇ

182. Генерал-хорунжий Павло Шандрук

СИМВОЛ БОРОТЬБИ,
під яким боролись і гинули вояки Дивізії

ПРИСЯГА ВОЯКІВ 1-ої УД УНА

Присягаю Всемогучому Богові перед Святою Його Євангелією та Животворящим Хрестом, не шкодуючи ні життя, ні здоров'я, скрізь та повсякчас під Українським Національним Прапором боротися зі зброєю в руках за свій Народ і свою Батьківщину — Україну.

Свідомий великої відповідальності присягаю, як вояк Українського Національного Війська, виконувати всі накази своїх начальників слухняно й беззастережно, а службові доручення тримати в таємниці. Так нехай мені в цьому допоможе Бог і Пречиста Мати.

ДЕКЛЯРАЦІЯ

Українського Національного Комітету

З волі українського громадянства, що перебуває на території Німеччини та в союзних з нею країнах, повстав Український Національний Комітет.

Покликання до життя Українського Національного Комітету — це нова сторінка в суспільно-політичному житті українського громадянства, що, глибоко пройняте любов'ю до Рідної Землі, хоче бачити свою Батьківщину звільненою від наїзника.

Український Національний Комітет є виразником цих утаєних прагнень громадянства і твердою ходою йтиме по шляху, що веде до створення НАЦІОНАЛЬНОЇ СУВЕРЕННОЇ ДЕРЖАВИ.

Тому Український Національний Комітет приступає до ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРМІЇ, що має відновити збройну боротьбу за українську державність.

Українська Національна Армія, в українській уніформі, під осяченими попередньою боротьбою бойовими національними прапорами, з власним українським командуванням, буде стояти під ідеологічно-політичним проводом Українського Національного Комітету. В склад її увійдуть передусім українці, що перебувають у німецькому війську та в інших військових і поліційних формаціях.

До майбутнього державного будівництва повинна стати сильна духом і тілом, глибоко національно усвідомлена, усупільнена українська людина. Тому Український Національний Комітет подбає про правний захист усіх українських громадян у Німеччині, зрівняння робітників у правах з усіма громадянами державних націй, а передусім про розгорнення над ними якнайширшої релігійної, моральної, культурної та матеріальної опіки. Український Національний Комітет подбає також про звільнення всіх політичних в'язнів.

Чужі довголітні кордони, що лежали поміж поодинокими українськими землями, витворили різниці в думках і діянні. Це мусить зникнути у спільному марші до спільної цілі.

Український Національний Комітет хоче прискорити цей процес об'єднання українських душ не тільки в широкозакроєній виховній акції, а й українським соборницьким підходом до нашої справи.

У своїй роботі Український Національний Комітет буде співпрацювати з Національними Комітетами інших по-неволених московським большевизмом народів, які борються так само, як і Український Нарід, за свою самостійність і вільне життя.

Український Національний Комітет незломно прагне виконати якнайкраще обов'язки, покладені на нього українським громадянством. І він виконає їх з певністю, якщо кожна свідома українська одиниця надасть усі свої сили у СПІЛЬНЕ ЗМАГАННЯ за СПІЛЬНУ ПЕРЕМОГУ.

Постій. дня 17 березня 1945 року.

Генерального Штабу Генерал-хорунжий Павло ШАНДРУК
Голова Українського Національного Комітету

Проф. д-р Володимир Михайлович КУБІЙОВИЧ
Заступник Голови Українського Національного Комітету

Адвокат Олександр Платонович СЕМЕНЕНКО
Заступник Голови Українського Національного Комітету

Інж. Петро Павлович ТЕРЕЩЕНКО
В. о. генерального секретаря Українського Національного Комітету

Українська Вісті

Додаток КРАКІВСЬКІ ВІСТІ

Адреса редакції і адміністрації:
№ 1, Краківський 2-й
Телефон 1-2163 — Краківська № 101-102.
Адміністрація: номер 179.

"Der Ukrainische Weg" vorm. "Krakauer Nachrichten"
KOBLETZKE und HERBSTAL | Włocławek, 17. Kраківський 2-й
№ 1-2163 — Kраківський; номер 189 від 184, Kраківський; номер 179

Ціна публікації: 50 руб.
ЦІНА ПЕРИОДИКИ 50 РРФ.

№ 10

П'ЯТИЦЬ, 30 БЕРЕЗНЯ 1945.

№ 1 (1402)

ДЕКЛАРАЦІЯ Українського Національного Комітету

У всіх українських громадянств, що перебуває на території Німеччини та в зоні окупації, повстає Український Національний Комітет.

Повстаючи до життя Українського Національного Комітету — це нова сторінка в українсько-польському житті. Це означає, що українська нація, як і українська держава, виступає перед світом як суверенна і самозвідома національність, що має свої права та обов'язки.

Український Національний Комітет виходить з усього українського громадянства і виступає його ім'ям на чолі, як єдиний орган влади Української Республіки.

Тому Український Національний Комітет виступає на урядово-адміністративній території Німеччини з усіма повноваженнями української держави, як єдиний орган влади Української Республіки.

Український Національний Комітет виступає з усіма повноваженнями української держави, як єдиний орган влади Української Республіки.

Український Національний Комітет виступає з усіма повноваженнями української держави, як єдиний орган влади Української Республіки.

МЕТА І ШЛЯХ

Відтеді, 30 березня 1945
Мета без сумніву та єдина і певна істина. Це означає, що українська нація, як і українська держава, виступає перед світом як суверенна і самозвідома національність, що має свої права та обов'язки.

Український Національний Комітет виступає з усіма повноваженнями української держави, як єдиний орган влади Української Республіки.

Український Національний Комітет виступає з усіма повноваженнями української держави, як єдиний орган влади Української Республіки.

Український Національний Комітет виступає з усіма повноваженнями української держави, як єдиний орган влади Української Республіки.

ПОСТАНОВА Ч. 1 ПРЕЗІДІУ Українського Національного КОМІТЕТУ

Громади Української Національної Республіки, що перебувають на території Німеччини та в зоні окупації, повстає Український Національний Комітет.

Український Національний Комітет виступає з усіма повноваженнями української держави, як єдиний орган влади Української Республіки.

Український Національний Комітет виступає з усіма повноваженнями української держави, як єдиний орган влади Української Республіки.

Створення Українського Національного Комітету

Всі українські громадянства, що перебувають на території Німеччини та в зоні окупації, повстає Український Національний Комітет.

Український Національний Комітет виступає з усіма повноваженнями української держави, як єдиний орган влади Української Республіки.

Український Національний Комітет виступає з усіма повноваженнями української держави, як єдиний орган влади Української Республіки.

Довока аргентинського виновидавця війни Аргентині і Південноамериканському Союзному Універсалі

Всі українські громадянства, що перебувають на території Німеччини та в зоні окупації, повстає Український Національний Комітет.

Український Національний Комітет виступає з усіма повноваженнями української держави, як єдиний орган влади Української Республіки.

Український Національний Комітет виступає з усіма повноваженнями української держави, як єдиний орган влади Української Республіки.

Три Забави

Головний редактор "Вістей" як СРСР не виконав своїх обов'язків перед українським народом, що перебуває на території Німеччини та в зоні окупації, повстає Український Національний Комітет.

Український Національний Комітет виступає з усіма повноваженнями української держави, як єдиний орган влади Української Республіки.

Український Національний Комітет виступає з усіма повноваженнями української держави, як єдиний орган влади Української Республіки.

Напруження між Ватиканом і Москвою

Всі українські громадянства, що перебувають на території Німеччини та в зоні окупації, повстає Український Національний Комітет.

Український Національний Комітет виступає з усіма повноваженнями української держави, як єдиний орган влади Української Республіки.

Український Національний Комітет виступає з усіма повноваженнями української держави, як єдиний орган влади Української Республіки.

183. Перша сторінка газети «Український Шлях» від 30 березня 1945 року, де опубліковано Декларацію Українського Національного Комітету від 17 березня 1945 р.

ДИВІЗІЯ ГАЛИЧЧИНА • 1-ША УКРАЇНСЬКА ДИВІЗІЯ

ОФІЦЕРИ ДИВІЗІЇ

ОФІЦЕРИ ДИВІЗІЇ

184. **Майор Вольф-Дітріх Гайке**, начальник оперативного відділу у штабі Дивізії

185. **Майор Микола Палієнко**, командир 4-го дивізіону 14-го артилерійського полку

186. **Майор Євген Побігущий**, командир батальйону у вишкільно-резервному полку

187. Сотн. **Роман Долинський**, Полк. УНР. Командир постачання під Бродами

188. Сотн. **Порфирій Силенко**, Пполк. УНР. Командир 2-го шwadрону постачання під Бродами

189. Сотн. **Володимир Козак**. Найбільше відзначений український офіцер Дивізії

190. Сотн. д-р Любомир Макарушка. До Бродів зв'язковий старшина на вишколі старшин. Після Бродів перебрав обов'язки сотн. Палієва у 6-му відділі при штабі Дивізії

191. Хор. о. Михайло Левенець, капелян 29-го полку до Бродів, опісля духовний опікун у відділі II а/б при штабі Дивізії

УКРАЇНСЬКЕ ЮНАЦТВО ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ

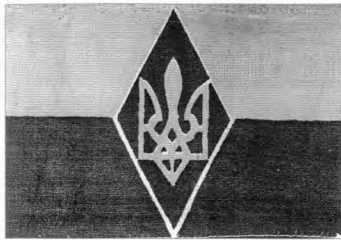
УКРАЇНСЬКЕ ЮНАЦТВО ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ

■ 192. Група безпритульних українських дітей у підфронтовій смузі в Україні, з яких німці, штаб полк. Нікеля, організували перші відділи українських юнаків для служби у німецькій протиповітряній обороні

■ 193. Безпритульні хлопці, умундировані та відживлені, радо підписували заяви про добровільну службу у з'єднаннях Українського Юнацтва

194. Опаска на рукав, що її носили юнаки і юначки з Великої України

З початком 1944 року команди полк. Нікеля почали набирати юнаків 15-18 років життя до протиповітряної оборони. Набір юнаків мав відбуватися на добровільній базі за згодою батьків. Український Центральний Комітет (УЦК) не годився з акцією групи Нікеля, але не був в силі цьому протиставитися. Спочатку німці не мали великого успіху і наполягали на тому, щоб включити до акції членів УЦК. Коли члени УЦК не годилися, німці самі видали летючку, мовляв, це від Військової Управи (ВУ), і підписали під летючкою полк. Бізанца і двох членів, проф. Зенона Зеленого (керманича відділу молоді при УЦК) і Осипа Навроцького (керманича канцелярії ВУ).

Крім того, примушували молодь, кажучи їм вибирати між юнацтвом та важкою роботою у Німеччині. У цей спосіб забрали приблизно 7700 юнаків з Галичини.

Юнаки були на вишколах в різних місцевостях: в Неполомніцах — 3000, в Егері — 1750, в Тропав — 1000, в Кремсі — 1550, в Гульчині — 200, в Мальті — 200. Після закінчення вишколу їх приділено до летунських угруповань, розкинутих по цілій Німеччині. Опікунами юнаків був проф. Тиміш Білостоцький, а юначок журналістка Ольга Кузьмович.

УЦК робив заходи, щоб юнаки мали учителів і духовну опіку. Також полагоджував справи родин юнаків. Німці часто не дотримувалися домовлень. Вони не допускали до юнаків учителів, а також представників УЦК, кажучи, що УЦК в тому завинив, бо не хотів брати участі у вербунковій акції.

В липні 1944 року почався набір юначок. До закінчення війни у протиповітряній обороні було приблизно 8800 хлопців і 1200 дівчат.

Юнаки і юначки з Галичини мали щитик на рукаві, на якому був зображений лев. Гляди на рукаві Тетяни Андріївнич.

195. Нінбург' над Везерою біля Ганноверу, квітень 1945 р. Тетяна Андріївнич, чотова відділу юначок

ЮНАЦЬКІ ВИШКОЛИ

197. Юнацький табір ім. Черника в Переворську, червень 1944 р. Юнаки на збірці

198. Юнацький табір ім. Черника в Переворську, червень 1944 р. Юнаки в розмові з губернатором Вехтером і полк. Бізанцем

196. Юнаки вивчають зброю у юнацькому таборі Мальта біля Шпітала в Австрії. Вишкіл тривав від 10 липня до 30 вересня 1944 р.

■ 199. Мальта біля Шпітала, Австрія, 30 вересня 1944 р. Юнаки, що закінчили 18 років, могли голоситися добровольцями до Дивізії. Від'їзд добровольців до Дивізії в Словаччину

■ 200. Юнацький табір Мальта біля Шпітала в Австрії. З піснею на устах — рано на вправу

201. Юнаки різних національностей на зустрічі в Берліні. В першому ряді група українських юнаків

202. Відень, Ам Гіммель, 6 січня 1944 р. Отець полк. Северин Сапрун (начальний священник для юнацьких частин) відправляє Службу Божу біля протиповітряного артилерійського становища

КІНЕЦЬ ВІЙНИ

КІНЕЦЬ ВІЙНИ

На фронті панував спокій. Ген. П. Шандрук відвідав всі частини. Присутність генерала в українській уніформі зробила велике враження на вояків Дивізії і піднесла всіх на душі. Найбільшою турботою стало те, як зберегти Дивізію, щоб не попала большевикам в руки.

27 квітня на вимогу ген. П. Шандрука, при підтримці губернатора Вехтера і д-ра Фріца Арльта (референта східних справ при головному управлінні СС), командир Дивізії Фріц Фрайтаґ видав розпорядження, що на випадок капітуляції Німеччини Дивізія має якнайшвидше пробиватися на захід до англо-американців.

6 травня командуючий генерал 4-го танкового корпусу повідомив всіх підпорядкованих йому начальників штабів, що Німеччина стоїть перед неминучою капітуляцією. Він подав план і шляхи, якими мали відступати військові з'єднання з фронту. Згідно з його планом, 7-го травня першими мали відступити німецькі частини, а за 24 години — Українська Дивізія. Губернатор Вехтер негайно поїхав до штабу Армії, щоб приспішити відступ Дивізії з фронту. Він позитивно полагав справу, але штаб 4-го танкового корпусу про зміну наказу Дивізію не повідомив.

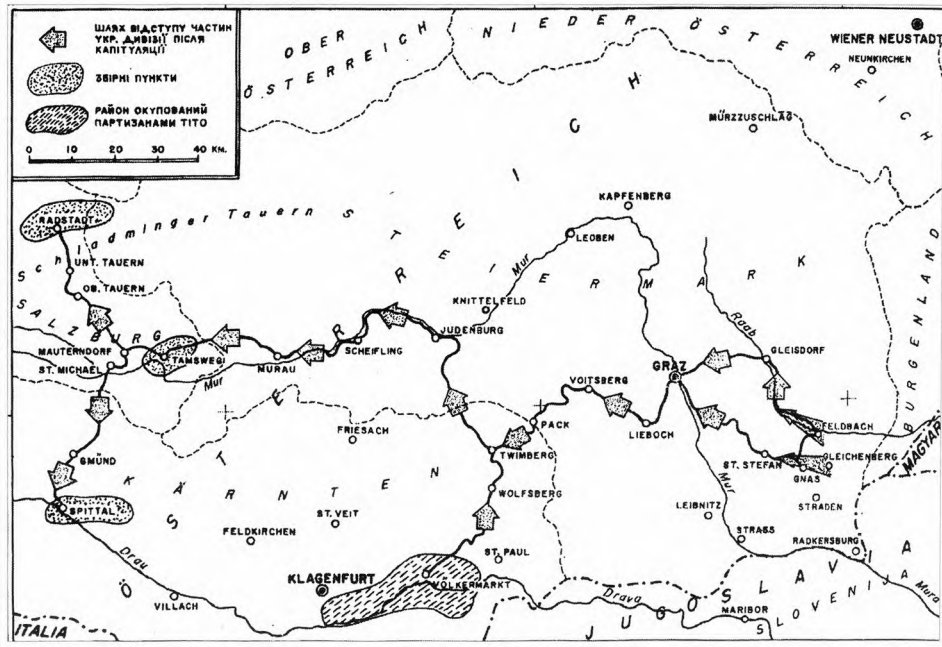
● 203. Австрія, 8 травня 1945 р. 1-ша сотня 29-го полку під час відступу

● 204. Австрія, травень 1945 р. Відступ через село

Сотн. Макарушка і д-р Арльт (що знав англійську мову) виїхали в район Фелькермаркт — Кляґенфурт, щоб нав'язати контакт з західними альянтами і зголосити їм про існування Дивізії. 5 травня вони зустрілись з передовою англійською частиною, командир якої прийняв їх коректно і ввічливо. Сотн. Макарушка просив командира призначити район Фелькермаркт на збірний пункт для Дивізії. В цей час Фелькермаркт ще не був зайнятий англійськими військами. Англійський командир сказав, що Дивізія мусить тримати район Фелькермаркту до приходу англійців. У Фелькермаркті в цей час перебував вишкільно-запасний полк Дивізії.

Полкові підрозділи були розташовані далеко один від одного і були у важких боях з тітовськими партизанами. Полк був розбитий і мав великі втрати. Район Фелькермаркт був зайнятий партизанами. Сотн. Макарушка дав наказ частинам запасного полку пробиватися на північ і вислав післанця на розгалуження шляхів у Твімбергу, щоб спрямувати маршуючі частини Дивізії на північ у напрямі Радштедських Таврів. В цей спосіб сотн. Макарушка заощадив Дивізії великих втрат. Тим часом большевицькі танки відгородили шлях, яким Дивізія маршувала до Юденбургу.

■ 205. Головний шлях відступу Дивізії після капітуляції в травні 1945 р.

206. **Австрія, травень 1945 р.** Дорогу перетяли большевицькі танки біля Юденбургу. Довелося пробиватися через Альпи. Голод і втома відчуюються на кожному кроці

207. Австрія, травень 1945 р. Важко їхати далі возами. Хто мав коня, їхав, хто ні — йшов пішки

208. Австрія, травень 1945 р. Були такі, що вибрали цивільне життя

ПОЛОН

ПОЛОН

Большевицькі танки і літаки атакували відступаючі війська до 10-го травня. При переході через Альпи довелося залишити вози і їхати верхи або йти пішки. Одначе зброї ніхто не кидав. Всі були дуже втомлені. Час від часу доводилось відганяти тітовські зағони партизан, що хотіли вояків роззброїти.

Понад тисяча вояків, між ними ген. Шандрук, пішли на північ і здалися в полон військам американської армії.

Більшість офіцерів і вояків пішли у напрямі місцевости Шпіталь і здалися в полон військам англійської армії. Після приходу до збірного пункту біля місцевости Шпіталь англійці залишили для самооборони по одному крісові на 10 вояків і офіцерам пістолі. Згодом англійці перевезли полонених через Удіне до Італії на поля біля Белярії.

■ 209. Шпіталь, Австрія, травень 1945 р. Перша вечеря в англійському полоні

210. Белярія, липень 1945 р. Загальний вид табору

211. Белярія, липень 1945 р. Будинок команди табору

■ 212. **Белярія, липень 1945 р.** Польова каплиця-шатро, що його подарував ірландський католицький священник, щоб наші отці мали де відправляти Служби Божі

■ 213. **Белярія, липень 1945 р.** Фюзиліри привезли свою кухню

214. **Белярія, липень 1945 р.** Шпиталик. Ранкова візита д-ра Богдана Роздільського

215. **Белярія, липень 1945 р.** Ранкова туалета

216. **Белярія, липень 1945 р.** Після сніданку наука

■ 217. Ріміні, жовтень 1945 р. Загальний вид табору

В жовтні 1945 р. табір перенесено на колишнє летовище біля міста Ріміні. Велику площу обведено дротами, рядами розставили шатра, і все це робило враження малого міста. За короткий час вояки побудували всі потрібні улаштування, лазнички, кухні, магазини, церкви і навіть власний театр. Розцвіло культурне життя. Відкрили різні школи: гімназію, середньо-технічну, рільничо-городничу, ремісничу, шоферську, матуральні курси, а також вільний університет. Відновили свою діяльність студенська громада, «Просвіта». Створено спортові дружини: копального м'яча, відбиванки, легкої атлетики, боксу та інші.

■ 218. Річйоне, жовтень 1945 р. Жіночий табір. Відвідини родин і медсестер. Зліва направо: Оленка Вашків, Люсіна Микитюк, Нуся Дудар, Галя Солтикевич, Оксана Солтикевич, Ніна Малецька, Люба Кочергіна, Лариса Фісак, Галя Кравчук, Оля Важна, Таня Іванів, Надя Боручик, Христя Левицька, Нуся Фігурка, ззаду неї Віра Бегей, Алла Калініна, сидять: Валя Фабіян, Галя Карпинець

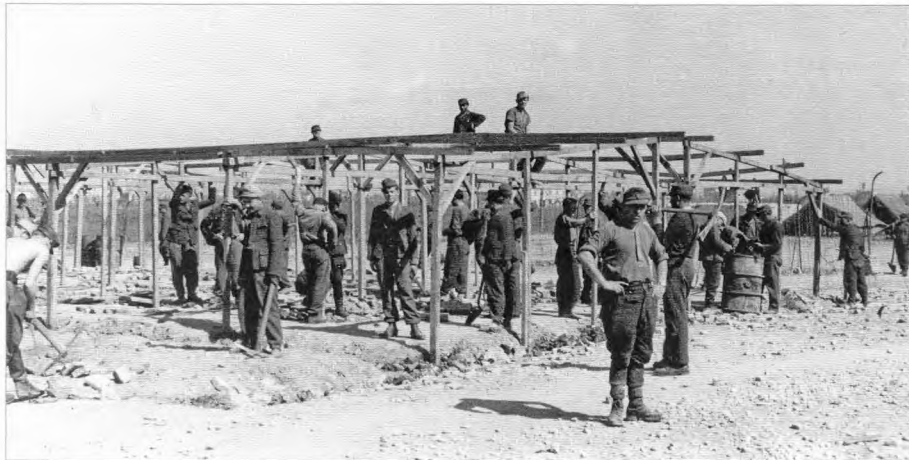

Виходили газети: «Український Козак», «Батьківщина», «Життя в Таборі», журнал «Гроно» і гумористичний журнал «Оса».

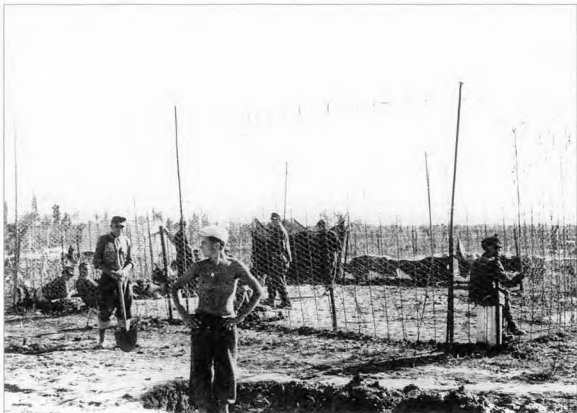
В театрі виступали хори та оркестри: симфонічна, джазова і мандолінова. Мистецькі групи ставили драми, п'єси, комедії, ревії та пантоміми. Театр використовували на академії, доповіді, імпрези, виставки та святочні празники.

Англійці допомагали матеріялами і влаштуванням. Рільничо-господарська школа одержала три пари коней, а шоферська школа — авто. Гроші на книжки, папір та інші потреби для навчання табір одержав від преосвященного єпископа Івана Бучка та від українських організацій з-за океану.

Українці, що були в польському Корпусі під командуванням ген. Андерса, відвідували табір і допомагали, чим могли. Вони зібрали гроші між собою і купили український прапор для табору.

219. Жовтень 1945 р. Будівництво таборового театру

220. Жовтень 1945 р. Біля входу до табору — таборова в'язниця, популярно звана «калябуш»

221. Листопад 1945 р. Рімінський театр

ВУЛ. КИЇВСЬКА

1. ПОЛК
1. REGIMENT

2. ПОЛК
2. REGIMENT

3. ПОЛК
3. REGIMENT

4. ПОЛК
4. REGIMENT

5. ПОЛК
5. REGIMENT

ГАРМАТНИЙ ПОЛК
ARTILLERY REGIMENT

ТЕХНІЧНИЙ ПОЛК
TECHNICAL REGIMENT

ЗАПАСНИЙ ПОЛК
RESERVE REGIMENT

КУРІНЬ МОЛОДІ
JUVENAL BATTALION

ВАРСТАТОВА СОТНЯ
WORKSHOP COMPANY

ТАБОРОВА ЛІЧНИЦЯ
CAMP HOSPITAL

ІНЖЕНЕРСЬКИЙ КУРІНЬ
ENGINEER BATTALION

ТАБОРОВА ВАРТА
CAMP POLICE

РОБІТНИЧА СОТНЯ
WORKING COMPANY

ДО ЦЕРКВИ

222. 1945 р. Дороговказ розміщення полків і таборних устаткувань

■ 223. Листопад 1945 р. В таборовій перукарні

■ 224. Листопад 1945 р. Прання білизни

ВІДВІДИНИ ВЛАДИКИ 2 ГРУДНЯ 1945 р.

227. Проповідь під час Служби Божої

225. Ріміні. Преосвящений єпископ Іван Бучко оглядає табір

226. Ріміні. Українець — вояк польського корпусу ген. Андерса — прибув до табору полонених, щоб передати владі привіт від українців — вояків Корпусу

228. Грудень 1945 р. Хор «Бурлака», диригент Степан Гумінілович. Перший ряд зліва, сидять: П. Семенюк, С. Саїк, К. Когутяк, П. Яницький-Перегінець. Другий ряд зліва сидять: І. Кушніренко, диригент С. Гумінілович, Я. Паньків. Третій ряд зліва: М. Стєк, Д. Павлишин, В. Сюсько, Д. Хованець, В. Войтович, Ю. Кушнір, Я. Бабуняк, А. Скоробогатий, Я. Ліщинський, Й. Дялбога, О. Рейнарівич, В. Юрків, Є. Гумецький. Четвертий ряд зліва: Р. Стрільчик, Л. Гладивевський, Р. Парашак, Н. Чорний, М. Собчак, С. Дац, М. Матвієнко, О. Денищук, В. Домашовець, С. Маєр, М. Костик, В. Наконечний, В. Каламуняк, І. Марієвич, В. Мота, Б. Тарновецький

229. Грудень 1945 р. Симфонічна оркестра. Диригент Володимир Домашовець

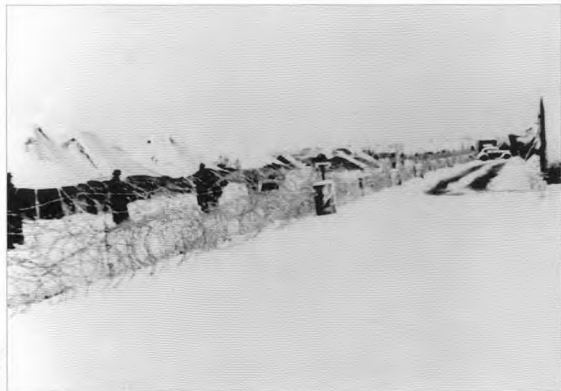
■ 230. Грудень 1945 р. Ніхто не дармував. Всі хотіли вчитися

231. Грудень 1945 р. Лісницький курс. Стара приповідка каже: «Наука в ліс не йде»

232. Січень 1946 р. Йорданський похід

233. Січень 1946 р. Несподіванка. У сонячній Італії впав сніг

234. Січень 1946 р. Водосвяття. Зліва: о. Емануїл Кордуба і о. Михайло Ратушинський освячують воду

235. 21 квітня 1946 р. Великодня відправа. Зліва: о. Василь Винничук, о. Михайло Ратушинський, о. д-р Мирослав Любачівський, о. д-р Володимир Дзюба, о. Олександр Маркевич

236. 21 квітня 1946 р. Великдень. Молитва перед свяченням пасок

237. 21 квітня 1946 р. Перед свяченням пасок

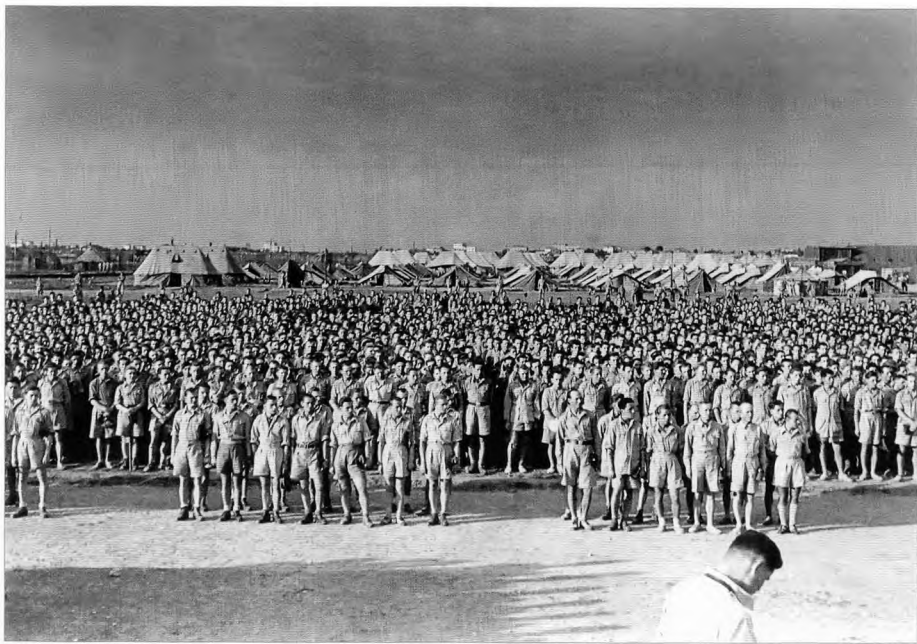

238. 21 квітня 1946 р. Великдень. Кожний приніс що мав, щоб посвятити

■ 240. 25 травня 1946 р. Урочисте благословення українського прапора, що його подарували українці з польського Корпусу ген. Андерса. Зліва: о. Михайло Ратушинський, хор. Богдан Микитин, о. Олександр Маркевич, о. Емануїл Кордуба, о. Олександр Бабій, о. Йов Скакальський, православний душпастир; обернений задом Н.Н., хор. Богдан Тарнавський

241. 25 травня 1946 р. Урочисте благословення українського прапора. Понад дев'ять тисяч осіб взяло участь у благословенні

242. 25 травня 1946 р. Урочисте благословення прапора. Прапороносці складають присягу

243. 25 травня 1946 р. Урочисте піднесення українського прапора

244. 25 травня 1946 р. Ген. Михайло Крат підписує грамоту посвячення

245. 25 травня 1946 р. Полк. Роман Долинський, комендант табору, підписує грамоту посвячення

246. Одна з кращих футбольних дружин. Клячуть зліва: І. Медведчук, М. Збудовський, В. Голяш. Стоять: О. Стецьків, Р. Бойко, В. Лесюк, Д. Поритко, В. Душинський, Л. Дичковський, Б. Кутний, Р. Федішин

■ 247. 6 червня 1946 р. Всетабові легкоатлетичні змагання. Переможець в бігу хор. Б. Лялюк

■ 248. 7 червня 1946 р. Всетаборві легкоатлетичні змагання. Стрибок у висоту

■ 249. 8 червня 1946 р. Змагання у відбиванку (волейбол) поміж бараками

■ 250. **23 червня 1946 р.** Свято Пресвятої Євхаристії. Процесійний обхід навколо табору. В першій трійці ідуть зліва: Н. Н., май. Савелій Яськевич, командант табору; пор. Кость Мельник

■ 251. **23 червня 1946 р.** Свято Пресвятої Євхаристії. В чотирьох рогах табору були поставлені та прикрашені вітварі. Відправа при одному з вітварів

252. 4 квітня 1946 р. Прем'єра ревії «Мелодії в ритмі» у таборовому театрі. Легкого жанру мелодії були скомпоновані Степаном Гумініловичем до слів Юрія Форися

253. Липень 1946 р. У таборовому театрі прем'єра «Ясні зорі» Бориса Грінченка

254. 30 липня 1946 р. В театральному будинку студенти таборової гімназії пишуть кінцеві іспити

255. Серпень 1946 р. Табля абітурієнтів таборової української гімназії

■ 256. Річчоне, 1 вересня 1946 р. Вінчання хор. Богдана Кандюка з медсестрою Гаєю Кравчук. Стоять зліва: Оля Важна, Богдан Ваврик, Оксана Солतिकевич, Надя Боручик, Нуся Фігурка, Осип Турко, Микола Оглюк, Савелій Яськевич, Павля Фігурка, Олександр Хотинецький, Галя Кравчук-Кандюк, Костянтин Мельник, Богдан Кандюк, Люсіна Микитюк, Галя Хотинецька, за нею вгорі Ганя Пісоцька, закритий за нею Орест Слупчинський, Теодор Барабаш, Тетяна Іванів, Володимир Каплун

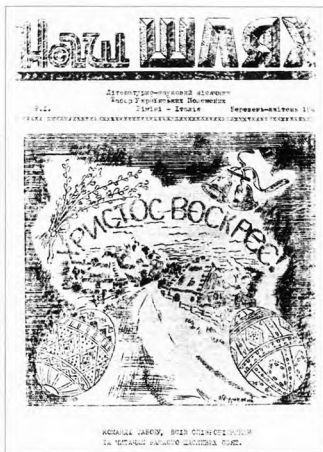
■ 257. В кінці 1946 року 25 колишніх вояків 1-шої Української Дивізії УНА одержали стипендії і виїхали на студії до Еспанії. Спільна світлина, зроблена в Мадриді перед Колегією св. апостола Якова в 1948 р. Сидять зліва: Дмитро Маслій, інж. лісництва; Семен Федюк, д-р політичних наук; Олександр Билик, інж. лісництва; Андрій Листок, mgr. філософії; Забала, адміністратор Колегії св. Якова; Енріке Ресик, член управи «Обра Католика де асистенція Університерія»; Теодор Барабаш, д-р інж. гірництва; Нестор Романик, д-р інж. лісництва. Стоять зліва: Роман Бучок, д-р медицини; Левко Мартюк, перервав студії медицини і виїхав до США; Андрій Винницький, перервав студії кораблебудування і виїхав до США; Ізидор Заплатинський, д-р інж. гірництва; Зенон Рудавський, д-р медицини; Олег Забара, проф. інж. промисловости; Любомир Угрин, інж. лісництва; Анатолій Скоробогатий, д-р медицини; Ростислав Левицький, д-р медицини; Мар'ян Давидко, закінчив ветеринарію і теологію; Юрій Кекіш, інж. хемії; Степан Гладун, економіст; Юрій Акулов, архітект; Ярослав Петрущак, д-р медицини; Всеволод Варжанський, проф. інженерії і комунікації; Роман Ваврів, інж. лісництва; Володимир Блавацький, д-р ветеринарії; Михайло Гичка, д-р інж. лісництва; Юрій Дроздовський, фармацевт

ТАБОРОВА ПРЕСА

1945 — 1947 р. Першим журналом, який появился в 1945 році, був «Український Козак». Його редагував хор. Семен Федюк.

7 вересня 1945 р. появился тижневик «Життя в Таборі», редагував мгр. Орест Городиський.

7 січня 1946 року вийшло перше число тижневника «Батьківщина» за редакцією мгр. Григорія Дорожівського. В квітні 1946 року появился літературно-науковий місячник «Наш Шлях».

У таборів пресі віддзеркалювались події з таборового життя. Серед видань був неперіодичний гумористичний журнал «Оса» за редакцією Володимира Каплуна. Різні товариства видавали свої журнали з різноманітною тематикою. Товариство «Просвіта» видавало журнал «Світло». Спортове товариство видавало спортивний двотижневик «На Старт». Виходила газетка молоді «Юнацький Зрив». Студентське товариство видавало літературно-мистецький журнал «Гроно». Крім вищеподаних журналів виходили ще стінні газетки поодиноких полків. Технічний полк видавав стінну газетку «Таборовик». Інші полки мали таж свої стінні газетки.

Від 16 червня 1946 року аж до закриття табору в травні 1947 року газета «Життя в Таборі» виходила як щоденник.

Великою розрадою в житті таборовиків були карикатури Ореста Слупчинського («Го-Го»), що появлялися в журналах та окремими виданнями. Одна з карикатур «Козаки-Задротянці пишуть листа до Рузвельтвої».

Козаки-Задротянці пишуть листа до Рузвельтвої

- 258. Зліва при столі: хор. Кость Мельник, о. Емануїл Кордуба, писар проф. Олександр Монцбович, ст. дес. Володимир Побідинський. Другий ряд зліва: полк. Роман Долинський, майор Савелій Яськевич, полк. Євген Нікітін, полк. Григорій Сосідко, сотн. Михайло Кашук. На задньому плані на коні пор. Лука Клевчук, справа на коні ген. Михайло Крат

ГУМОР У ЛИСТІВКАХ

..ДАРУЙ ВОЛЮ,ЩАСТЯ-ДОМО*ВСІМ СЕЛЕПКАМУ ПОЛОНІ!

ВЕСЕЛИК БУТ!!

■ 260. 1946 — 1947 р. Святочні побажання Ореста Слупчинського («Го-Го»)

■ 259. 1947 р. Новорічні побажання Ореста Слупчинського («Го-Го»)

УКРАЇНЬСЬКА ТАБОРОВА ПОШТА

1 травня 1946 р. відбулися установчі сходи філіятелистичного товариства українських філіятелістів-вояків. В сходах взяло участь 13 членів, прибрано назву товариства — «Український Філіятеліст». Обрано управу у складі: пор. Рудольф Мартинюк, голова; дес. Ярослав Дикий, секретар; бул. Орест Городиський, господар.

Після відходу двох останніх з табору на їх місце прийшли хор. Іван Волошакевич і хор. Любомир Рихтицький. Згодом товариство почало видавати таборові поштові марки, і тим самим поширилося зацікавлення товариством. Товариство розрослося в короткому часі і мало понад 100 членів.

Перша серія поштових марок появилася 19 серпня 1946 року накладом 2000 малих аркушів. В кожному аркуші було 12 марок з написом «Українська таборова пошта — Італія». Марки відбито технікою фотодруку у друкарні колишнього військового німецького щоденника «Ді Брюке» (Die Brücke). На жаль, цей наклад не був дуже вдалим, але з часом ці труднощі вдалося наладнати.

Марки розіслано по цілому світі, де тільки перебували українці, а також визначним чужинцям-філіятелістам.

■ 261. 1 листопада 1946 р. Українська таборова пошта. Товариство «Український Філіятеліст» видало серію поштових марок для відзначення Листопадового Зриву і в пошану бл. п. Митрополита Андрея Шептицького

262. 8 листопада 1946 р. Товариство «Український Філіятеліст» видало серію марок про різні роди зброї

263. 8 листопада 1946 р. Українська таборова пошта. Товариство «Український Філіятеліст» видало серію поштових марок під назвою «Володарі й державні мужі України»

ТІ, ЩО ВІДЙШЛИ У ВІЧНІСТЬ

Червія, 1945 — 1947 р. В цій місцевості було кладовище, де ховали померлих дивізійників. За час перебування в Італії там похоронено 34 колишніх вояків.

- 264. **20 травня 1946 р.** Отці Михайло Ратушинський і Олександр Маркевич ховають померлого хор. Івана Іваника

- 265. **21 жовтня 1946 р.** Загальний вигляд української частини кладовища

Італія, Фута Пас (Passo della Futa). Окрема секція ч. 23 військового кладовища між Больонією і Фльоренцією, місце перепоховання тлінних останків 34-ох померлих вояків з Ріміні, що були поховані в Червії.

З Червії також перевезено пам'ятник 1-ої Української Дивізії Української Національної Армії та поставлено в центральній крипті на почесному місці.

■ 266. Фута Пас, 25 травня 1969 р. Секція ч.23. Архієпископ Іван Бучко в співслужінні о. шамбеляна Мирослава Марусина і о. проректора Софрона Мудрого посвячують українську секцію

□ 267. Фрагмент з посвячення української секції Архієпископом Іваном Бучком з о. шамбеляном М. Марусиним і о. проректором Софроном Мудрим. П'ятий зліва єптн. Михайло Карпинець, голова ОБВУ; перед ним єптн. Роман Дебрицький, голова Крайової Управи Братства колишніх вояків 1-ої Української Дивізії УНА у Німеччині

ЛІКВІДАЦІЯ РІМІНСЬКОГО ТАБОРУ

Навесні 1947 р. до табору прибув сотн. Канадського Летунства Богдан Панчук з дружиною. У своїй промові сотн. Панчук натякнув, що наше перебування в Ріміні скоро скінчиться.

25 квітня 1947 р. англійський генерал-бригадир Колвел на спортивній площі повідомив про рішення англійського уряду про перевезення полонених до Англії і Шотляндії.

■ 268. 3 квітня 1947 р. Табір відвідали сотн. Канадського Летунства Богдан Панчук з дружиною Анною. Зліва: хор. Степан Максим'юк, ад'ютант коменданта табору; майор Савелій Яськевич, комендант табору; Н.Н., пані Анна Панчук, сотн. Богдан Панчук

■ 269. 29 квітня 1947 р. Перша група транспорту марширує до залізничної станції в Ріміні

■ 271. 18 травня 1947 р. Від'їзд передостанньої групи полонених з табору. Напереді марширує пор. Родіон Бартошук

■ 270. Ріміні, 10 червня 1947 р. Остання група полонених виїхала з табору. Всі шатра і устаткування спалено. Залишилося лише згарище

■ 272. Травень 1947 р. Переїзд до Англії. Отець Михайло Ратушинський відправляє Службу Божу на палубі корабля

■ 273. Травень 1947 р. Переїзд до Англії. На палубі корабля. Переїзд попри Гібральтар. Зліва хор. Богдан Маців, Н.Н. і хор. Ігор Гаврилів

В АНГЛІЇ

Після приїзду до Англії вояків відділили від офіцерів і призначили до різних таборів в Англії і Шотляндії. 17 таборів праці було в Англії, три в Шотляндії. Число людей в таборі було різне, у найбільшому таборі було тисяча полонених, а в найменшому — тільки чотирнадцять. Всіх полонених посилали на рільничо-господарську працю до фермерів.

Офіцерів перевезли до табору полонених у місті Шеффільд. Там вони перебули аж до часу, доки їх не присилювали «добровільно» зголоситися до праці на ріллі. Згодом перевезли їх до Вулфоксłodж (Wolfoxlodge). Там вони копали рови, молотили збіжжя та збирали бараболю.

Рімінський хор «Бурлака» під диригентурою Євгена Пасіки відвідував табори полонених і ніс розраду побратимам. Крім цього хор часто на запрошення англійців ставив концерти для публіки в різних місцевостях Англії і Шотляндії. Англійська преса широко писала про ці виступи. Хор продовжував свою діяльність аж до часу, коли почали звільняти з полону.

274. Травень 1947 р. Приїзд до табору полонених

275. Травень 1947 р. На другий день всі пішли на роботу

276. Травень 1947 р. Табір полонених у Горблінг

ПРОТЕСТ-ГОЛОДІВКА

Шеффільд, Англія, літо 1947 р. Перехідний табір полонених. В цей час англійський уряд вирішив вислати всіх хворих полонених та інвалідів до Німеччини. Проти такого рішення полонені старшини організували голодівку.

На найвищому місці табору був вивішений чорний прапор. Негатив з світлин, зроблених під час голодівки, був кинутий журналістам з проханням викликати фільм (проявити плівку), використати в пресі світлини, а після переслати негативи до Союзу Українців в Британії на руки сотн. Богдана Панчука. Це прохання було виконано.

277. Шеффільд, Англія, літо 1947 р. Перехідний табір. Протест-голодівка

278. Англійські вояки скидали чорний прапор, а коли вони відходили, то полонені вшали другий на це саме місце

АМЕРИКАНСЬКИЙ ПОЛОН

Американські військові власті трактували чужоземних військовополонених нарівні з німцями, тримаючи їх у великих таборах. Вояків Дивізії приміщували у таборах окремо, спочатку під командування німецьких, а згодом українських офіцерів.

В американському полоні були три групи українців. Найбільша група, приблизно 1200 вояків, опинилася під голим небом, у збірному пункті української Дивізії у Ваграйн в Австрії, на південний захід від міста Радштадт. Табором командував німець полк. Баерсдорф і група німецьких офіцерів.

29 травня 1945 р. поїздом перевезли полонених з Марк Понґав через Мюнхен до Вальдгайму. Тут знов опинилися під голим небом. На станції у Мюнхені декілька голодних вояків «зорганізували» кілька скриньок з яйцями і консервами. Їх зловила німецька жандармерія, п'ятьох вояків засуджено військовим трибуналом до розстрілу, ніби це було під час війни в німецькій державі. А самих німців за грабунки та жорстоку поведінку в окупованих країнах ніхто не судив. На щастя, американці не дозволили на такий фарс, тим більше, що полонені не мали зброї. Внаслідок цієї події полк. Баерсдорф зазначив, що німці мусили «відсепаруватися від українських бандитів». Після відходу німців комендантом табору став сотник Володимир Козак.

Незабаром перенесли полонених над озеро Рігзее, де пробули до 1 липня 1945 р.

Там складено список для Української Харитативної Служби у Мюнхені. У списку подано, що у таборі перебуває 819 осіб, в тому числі 33 офіцери і підофіцери.

Найбільше дошкуляли голод, холод і воші. Тих полонених, що могли довести, що вступили до Дивізії після 31 липня 1944 р., американці уважали забраними насильно та звільнили з полону.

1 липня 1945 р. відвезли всіх, хто залишився, до Бад Айблінґ до загального табору за дроти, де провели відвошивлення, а 5 липня 1945 р. до табору полонених військ СС у Авербаху, де в той час перебувало 20 тисяч полонених. Українців тримали по сотнях, командирами яких були українські офіцери. Всіх офіцерів, що не командували сотнями, і підофіцерів тримали окремо за загорожою з колючого дроту.

До культурного життя можна зарахувати видання одноднівки, писаної латинкою на німецькій друкарці й прикрашеної карикатурами Володимира Козака, брата славного ЕКО, який був старшим десятником й бунчужним у 3-ій сотні 31-го полку. Фотоапарати були заборонені, тому нема зовсім документальних знімок.

Хорунжий Юрій Гнатюк організував хор під назвою «Бандурист», який давав концерти і втішався серед полонених великою популярністю. Хорунжі Любомир Ортинський і Олекса Горбач проводили роз'яснювальну роботу серед американців, німців та представників інших національностей, що були в таборі.

■ 279 **Карикатура хору «Бандурист»** Зліва: Вс. Шпитковський, Ю. Овчаренко, П. Гінчак, Б. Левицький, М. Коваль, О. Сміль, А. Тимкевич, О. Пришляк, С. Гуляк, Юра Гнатюк (диригент), Н. Н., Д. Пилипів, І. Капчак, Є. Шипайло, О. Горбач, Шеремета, Р. Хаджай, Н. Н., Володимир Козак (карикатурист, брат Едварда)

Навесні 1946 р. перевезено дивізійників до табору біля Регенсбургу, де влітку звільнено всіх, до ранги десятника включно. Тих, що залишилися, перевезено до табору інтернованих у Дармштадті, а згодом до Людвігсбургу, де звільнено їх усіх 11 січня 1947 року як «легіонерів». (Інформації зі споминів хор. Романа Колісника і Олексі Горбача).

Друга група — це дивізійники, які поодиноці зі шпиталів та через інші обставини потрапили в американський полон. Було їх приблизно 150. Після побуту просто неба кілька тижнів у травні 1945 року перевезено їх в колишній концтабір у Ебензее в Австрії. Комендантом групи був пор. Михайло Карпинець. В тій групі були офіцери Мартинець, Бачинський-«Цісар», Кравченко, Коновка, Григорович, лікарі Лемішка й Сайкевич і інші. У вересні перевезли цю групу до міста Штаєр, між Грацом і Зальцбургом. На зиму знову повернули групу до Ебензее. У березні перевезли по-

лонених до Лінцу, а влітку 1946 р. звільнили всіх до десятника включно. Інших перевели на статус інтернованих. В лютому 1947 р. перевезли до Глязенбах.

У березні перевезено з Глязенбах до Дахав у Німеччині, де звільнено Карпинця і Мартинця як колишніх польських офіцерів. Інших звільнювано поодиноці. (Інформації зі споминів хор. Зенона Коновки і Кирила Григоровича).

Про третю групу пише Іван Ладик. Під кінець війни збиралася мала група українських вояків і марширувала у невідоме в Баварії, Німеччина. Врешті здалася американцям у полон. Було в таборі біля Регенсбургу приблизно 10 тисяч вояків різних національностей. Українська група творила біля 200 осіб, між ними багато юнаків протиповітряної оборони.

Після різних пригод і таборового виживання, 15 травня 1946 року американці вантажними машинами повезли їх до табору переміщених осіб у Пассав. Там їх залишили і передали їхні документи таборовій адміністрації. Тільки кілька залишилося поза табором, і вони самі найняли воза й пішли до станції шукати «кращої долі».

КІНЕЦЬ ПОЛОНУ

■ 280. Англія, осінь 1948 р. Початок звільнення полонених дивізійників. Довкруги бараків паде огорожа

■ 281. Шеффільд, Англія, осінь 1948 р. Загальний вигляд табору

В Англії останніми були звільнені з полону офіцери. Всі кинулися шукати працю в якійсь індустрії. Ніхто не бажав працювати на ріллі, далеко від міста, бо кожний хотів з часом продовжувати навчання. Багато полонених оселилося в Манчестері та в інших більших містах і там знайшли працю в текстильній індустрії. Працювали звичайними робітниками і старалися вивчити англійську мову.

В Манчестері вже існував український клуб, що його заснували емігранти в Англії. Цей клуб був центром зустрічей, туди також почали вчашати дивізійники. Туди також приходили дівчата, що прибули до Англії на роботу. Деякі дивізійники одружилися і заснували родини. Скоро в Манчестері створився новий хор під диригентурою Ярослава Бабуняка і танцювальна група. В клубі відзначали національні свята й відбувалися концерти.

За ініціативою сотн. Богдана Панчука, що очолював Союз Українців у Британії (СУБ), закуплено стару ферму недалеко від Лондону. Цю ферму названо «Інвалідська Оселя», і туди перевезено інвалідів і хворих дивізійників. Ті, що були здібні до праці, опікувалися хворими та працювали в господарстві, де вирощували все потрібне для прохарчування, так що в короткому часі оселя стала майже самовистачальна. Влітку на оселі відбувалися з'їзди організацій і товариські зустрічі. Окрім колишніх полонених, з оселі користали молодіжні організації, зокрема Пласт, проводячи там табори.

Вивчивши дещо англійську мову, дивізійники відвідували вечірні курси і старалися одержати стипендії. Англійці прихильно ставилися до студентів та давали можливість вчитися. Ті, що їм пощастило одержати стипендію, вступили в університет. Декому пощастило, завдяки архієпископові Іванові Бучку, одержати стипендію для навчання в Ірландії, Бельгії чи в Еспанії. Ніхто не дармував. Багато дивізійників закінчило студії, стали учителями, лікарями, інженерами та іншими професіоналами, а дехто заклав своє підприємство.

Велике число дивізійників емігрувало за океан. Сотн. Богдан Панчук допоміг багатьом поїхати до Канади. Інші виїхали до Австралії, Аргентини та Сполучених Штатів Америки. Там творили родини і виховували дітей. Прибувши до нових країн, дивізійники зразу включалися в громадське життя. Вступали в існуючі організації, часом згодом очолювали їх. У більших містах творили Станиці Братства Колишніх Вояків, де згуртувалося велике число дивізійників.

Куди б доля ветеранів Дивізії не понесла, всюди вони стали активними членами громади, де безупинно працювали для добра своєї Батьківщини — України. Весь час надіялися, що Україна колись стане вільною, незалежною державою. Коли ця мрія врешті сповнилася, ще з більшою енергією кинулися до нової праці, допомагаючи, де могли.

■ 282. Шеффільд, Англія. 31 грудня 1948 р. Звільнення офіцерів. Сидять зліва: Омелян Кульчицький, Володимир Яворський, Осип Слоньовський, Стефан Добрянський. Стоять зліва: Мирослав Гуль, Ярослав Москва, Нестор Мулька, Володимир Кудла, Богдан Маців, Борис Шкандрій, Іван Федаш, Мирон Збудовський, Михайло Якуб'як, Н.Н., Володимир Микула, Богдан Микитин, Ярослав Бабуняк, Ярослав Закаляк, Іван Рубич

ФОТОГРАФІЇ ДИВІЗІЇ «ГАЛИЧИНА» — ПАМ'ЯТКА УКРАЇНСЬКОГО ПАТРІОТИЗМУ

Зібрані в альбомі світлини — це передусім свідчення про один з виявів українського патріотизму, викликаний подіями Другої світової війни. Від перших днів набору добровольців до повоєнного роз'їзду ветеранів на місця постійного поселення в західних країнах, дивізійники демонстративно засвідчували свою національну приналежність. Сама поява Дивізії була продовженням тих самостійницьких і державотворчих починів, які з'являлися в поневоленій Україні, коли світові заворушення навівали надії на визволення. Невипадково до нової Дивізії вступали колишні старшини Армії Української Народної Республіки (УНР), Армії Гетьманської Держави та особливо Українських Січових Стрільців (УСС) і Української Галицької Армії (УГА). УГА також свого часу постала з українських військовиків, вишкolenих у рядах Січових Стрільців — частини австрійської армії часів Першої світової війни.

Німецька окупація України під час Другої світової війни здавалася багатьом галичанам нагодою для створення української військової сили, яку можна буде ужити на користь України. З такими переконаннями ініціатори ідеї Української Дивізії вербували

добровольців. Ці почуття поділяли самі добровольці, їхні родини та друзі. Мрії дивізійників не сповнилися. Українською армією вони змогли себе проголосити щойно тоді, коли війна вже закінчувалася, і виступати як незалежна сила у боротьбі за Україну їм уже не пощастило. Їм лише вдалося зложити зброю перед Західними військами, з якими в них ніколи не було конфлікту, і бути інтернованими демократичними західними країнами, а не тоталітарною сталінською імперією. Після звільнення дивізійники роз'їхались і поселились у вільних країнах Заходу, де включилися в життя української діаспори і стали її цінними членами.

Український дух Дивізії «Галичина»

Переглядаючи альбом, не можна не відчувати той український патріотичний дух, в якому вербували добровольців до Дивізії. Афіша-звернення Рогатинської Повітової Військової Управи до українського населення починається закликами Шевченка «Кайдани порвіте!» та «Борітеся — поборете!» Військова Управа ставить майбутню Дивізію у спадкоємці Українських Січових Стрільців та закликає добровольців зголошувати-

ся в ряди українського «Стрілецтва». Звернення пригадає про знищення більшовиками українських студентів на станції Крути 29 січня 1918 р., розстріли воїнів Другого зимового походу біля містечка Базар 22 листопада 1921 р. Треба пам'ятати, що слово «Крути» мало тоді велике символічне значення серед патріотичної молоді Галичини, яка щорічно вшановувала героїчний опір київських студентів червоноармійським агресорам. Привертає увагу також відсутність на афіші нацистської символіки або посилення на німецьку окупаційну владу. Відозва до населення була виконана не у провінційно галицькому, а у широко українському дусі.

Фотографії показують, як українські комбатантські організації передавали добровольцям майбутньої Дивізії, своїм ідейним спадкоємцям, свої прапори, на яких була зображена українська символіка: галицький лев та український тризуб. Церемонії відбувалися в присутності усього місцевого населення, при участі представників різних українських світських організацій та німецької військової влади. Багато також говорить за себе ноша добровольців під час цих церемоній. Бачимо, що ставлення було як до великих свят і вбиралися по-святочному. Часто добровольці та люди, які їх супроводжували, виходили в українських національних строях, у вишиваних сорочках та гуцульських кептарях.

У збірних фотографіях, чи то з богослужень, чи військових зібрань та парадів, вражає використання української символіки: герб Галичини та герб незалежної України. Найбільше поширений та зображений на фотографіях був галицький лев, який німці вважали доволі «провінційним», щоб дозволити його легальне використання Дивізією як формальне знамено. Тризуб — герб незалежної держави — був для німців загрозовою символікою, і його публічне виставлення було небажаним. Тому його рідко можна побачити на фотографіях. Все ж таки бачимо його на чолі локомотиви поїзда, який приїхав до Перемишля з Хирова, та під час релігійної відправи для добровольців на Зелені Свята у Самборі.

Губернатор Вехтер в директивах, даваних Військовій Управі, дозволяв вживати національну символіку в церемоніях, але наказував опісля відразу її усувати. Реальні політичні обставини і дух, в якому творилася Дивізія, чудово віддзеркалюють фотографії з прощальних подій у Львові 18.07.1943. На фронті Львівської опери бачимо нацистського орла зі свастикою, а над трибуною перед оперою звисають з високих держаків нацистські прапори. По боках стоять два щити з левом — гербом міста Львова та нової Дивізії. Хоч натовп на площі доволі щільний, вражає практична відсутність будь-якої символіки в руках людей. Це об'єктивна си-

туація окупованої Галичини: домінуючий політичний контекст є німецько-нацистський, і в нього мусило вкластися українське населення. Але дух народу представляли старшини-добровольці, які після прощальних церемоній перед оперним театром пішли до собору святого Юра по благословення від Митрополита Андрея Шептицького. Та чи не найбільше зворушливими є ручно намальовані тризуби на поїздах, якими того ж дня відїжджали добровольці на вишкіл, у нутро німецької імперії. На одному з вагонів поруч з тризубом дописано клич «Слава Україні!» Тризуб накреслили також хлопці з Сокаля і додали заклик «Борітеся — поборете». Група з Гуцульщини мала на вагоні напис «Слава Україні!» Цілу програму своєї місії виписав «музичний кутик» коломийчанин: «Вінниця — Київ — Львів — Брно», а під тим — ще чіткіше: «Львів — Київ — Вільна Україна».

Заслуговує на увагу той факт, що до Дивізії було прикріплено священиків Української Греко-католицької Церкви для обслуговування духовних і моральних потреб військовиків. Священики не покидали Дивізії під час усього періоду її існування, аж до закриття таборів для інтернованих в Італії та Англії. Вояки й офіцери Дивізії, які загинули під час вишколу, у боях з партизанами та з Червоною армією, були поховані з усіма вій-

ськовими почестями та згідно з українськими християнськими традиціями.

Бої під Бродами (липень 1944 р.) ділять історію Дивізії на дві частини. До Бродів головним завданням дивізійників був вишкіл, що й зафіксовано цілою серією світлин. Вишкільні табори діяли і після Бродів, бо допливали нові добровольці і треба було формувати нових офіцерів. Ставши частиною військ Waffen SS (Schutzstaffeln, дослівно: «Озброєні охоронні відділи»), офіцери й воєводи одержали німецькі уніформи. На ковнірі та лівому рукаві був зображений лев. У зображеннях лева спостерігаються несуттєві відмінності (офіцерські відзнаки були зроблені срібною блискучою ниткою).

Тризубів на мундирах дивізійників не могло бути, бо такого відкритого вияву вірності українській нації німці не толерували. Взагалі, німці старалися зводити вияви українства до мінімуму, дозволяючи їх лише там, де не можна було цього оминати.

В офіційному наказі про творення Дивізії писалося: наказова мова — німецька, командна мова — галицька (українська). В практиці командир вирішував по-своєму.

Питання вживання мови було розв'язане таким чином, що усі українські офіцери мусили знати німецьку мову, і команди були давані лише німецькою. Вимога знання німецької мови для вояків обмежувалася розумінням наказів. Вояки навчалися україн-

ською мовою, українські офіцери викладали рідною мовою, а коли викладачем був німець, то користувалися послугами перекладачів. Вище командування Дивізії та особливо всі адміністраційні позиції обіймали німці. Українці доходили до ранги майора, і таких під час битви під Бродами було двоє.

Військові пісні, які обов'язково супроводжували марші, були переважно українські, й тільки на старшинських і підстаршинських вишколах співали німецькі — і то рідко, бо німці дуже любили українські пісні. В особистому спілкуванні панувала українська мова, бо ніхто не забороняв воякам спілкуватися їхньою рідною мовою.

Як показує мапа таборів, вишколи відбувалися по різних місцевостях Польщі, Чехії, Австрії та Німеччини, з яких і маємо серію фотографій. Відірваним від батьківщини дивізійникам нелегко було втримувати зв'язки з Україною. Родичі й приятелі дивізійників мали деяку можливість відвідати вишкільний табір у Гайделягері (Польща). Українська Військова Управа і репрезентація батьків тільки один раз приїздила до Нойгаммеру. Такі відвідини позитивно впливали на молодих людей та підбадьорювали їх до дальшої праці. Приємними моментами було отримання подарунків з України, які на свята виготовляли у Львові члени жіночого комітету. Дивізійники організовували товариські вечірки, де лунала українська пісня та відбу-

валися жваві розмови рідною мовою. Дивізія святкувала українські свята, а українські священники відправляли для них літургії східного обряду. Гідний уваги факт, що в таборах не зникає українська символіка. Восени 1943 року стрільці підстаршинської школи під Прагою викладають з камінчиків тризуб.

Понад двадцять світлин, зроблених перед битвою під Бродами, документують сам вишкіл офіцерів і вояків. Усі рекрути мусили проходити загальний військовий вишкіл, який тривав три місяці, бо вояки повинні були засвоїти основне військове діло. Перевишкіл колишніх старшин Галицької Армії, польського та австрійського війська відбувався окремо. Молоді чоловіки з вищою освітою після чотиримісячного загального вишколу проходили ще протягом чотирьох місяців підстаршинський курс, і щойно після цього допускалися до чотиримісячної офіцерської школи. Вишкіл старшин відбувався по різних місцевостях, за спеціальністю. На загал підготовка української Дивізії відповідала стандартам німецької армії, а перед боєм під Бродами Дивізія дістала найновішу німецьку зброю. Українська Дивізія була укомплектована як будь-яка регулярна німецька дивізія: піхотою, артилерією, кавалерією, саперами, медичним обслуговуванням. В альбом включено світлини українського юнацтва, яке, окрім допоміжної служби німецьким військам, було базою поповнення Дивізії. Бачимо також кілька груп українських мед-

сестер. Дивізія мала власний оркестр, який грав під час офіційних церемоній (зображений на поштовій картці). Напис на світлині — «Укр. Орхестра 1 Галицької Дивізії» — прикрашений двома тризубами (після Бродів у Дивізії офіційно дозволено на тризуб і національний прапор). Всі музиканти теж пройшли санітарний вишкіл, щоб в критичний час могли допомогти воякам на фронті.

Світлин з боїв в альбомі немає, але є кілька десятків фотографій, пов'язаних з тими подіями. Одна група фотографій стосується кількох полків, післаних окремо проти советських партизан. Друга показує краєвиди перед та після боїв під Бродами. Третя документує різні долі тих, що вийшли живими з бродівських боїв. Більшість з останніх поповнили ряди відновленої Дивізії «Галичина», інші пішли до УПА, а ще інші попали в советський полон і зазнали сталінських репресій. До кінця жовтня 1944 р. Червона армія відвоювала усі українські землі від держав Осі (Німеччина, Італія і союзники). Дивізія «Галичина» перейшла до Словаччини, де частина її брала участь в акціях проти словацьких партизан, що діяли під керівництвом комуністів. У Словаччині Дивізія продовжувала жити українським життям, святкувала за українськими традиціями Різдво й Йорданське водосвяття. На світлині Святої вечери у містечку Райці бачимо на стіні тризуб. Дивізія залишалася вірною Богові й

Україні. З Червоною армією Дивізія воювала уже напередодні капітуляції Німеччини.

Реалізувати частину своїх мрій організаторам і учасникам Галицької Дивізії вдалося уже лише перед закінченням Другої світової війни. Дивізію «Галичина» було перейменовано на Першу Дивізію Української Національної Армії. Команду над Дивізією мав перебрати ген. Михайло Крат, але перебрав ген. Павло Шандрук та українські офіцери, які разом з вояками склали присягу на вірність Україні. Цей акт засвідчив справжню приналежність і ту глибоку лояльність, з якою дивізійники залишилися до кінця своєї військової служби.

Цінною частиною альбому є світлинні з повоєнних років: полон, інтернування в Італії та полон у Великій Британії. Звільнившись від нагляду німецької влади та користаючи з доброзичливого ставлення західних країн, дивізійники могли розгорнути цікаве культурне життя. Вони організують хор, оркестр, театр, народну школу й гімназію, посвячують український прапор і величаво відзначають українські свята. Виходять таборові газети, журнали, з'являються картки побажання, карикатури. Для таборової пошти були виготовлені значки з українською історичною тематикою. Після переїзду до Англії та звільнення з інтернування дивізійники стають емігрантами та поволі включаються в українське життя діаспори у вільному світі.

Україна в німецько-совєтській війні

Знайомлячись з альбомом про Дивізію «Галичина», мимоволі приходимо до висновку, що коли розглядаємо участь України у Другій світовій війні і аналізуємо як слід її місце в контексті німецько-совєтського конфлікту, то вихідними повинні бути саме Україна й український народ. Українська історична наука не могла застосовувати такий україноцентричний підхід за совєтських часів, бо їй були накинені параметри так званої «Великої вітчизняної війни» (ВВВ), ідеологічні постулати якої сталінські теоретики заклали з наміром збереження та поширення московської імперії. До краху компартії і незалежності України історична література представляла українську участь у війні згідно з московськоцентричною схемою, і іншого підходу бути не могло. Проте дивно спостерігати, як сьогодні, у незалежній і демократичній Україні, багато істориків, а особливо українські політичні еліти, ще далі дотримуються цих ненаукових категорій та використовують мітичну лексику. Саме окреслення війни як «великої» та «вітчизняної» є лише політично-пропагандивним, а не науковим поняттям.

Коли вибухла німецько-совєтська війна, Україна не мала ні свого війська, ні своєї власної держави. Вона не могла виступати суб'єктом міжнародних відносин та брати участь як окрема сила у воєнних діях. Фак-

тично Україна була тоді поділена між двома тоталітарними імперіями, керованими з Москви та Берліна. Головний масив українських земель був оформлений в уявно суверенну УРСР, нещодавно розширену прилученими Галичиною, Волинію та Буковиною, але фактично залишався колонією Москви. Західні окраїни української етнічної території підлягали безпосередньо Третьому Райху або Берліном керованим сателітним державам: Мадярщині та Румунії. Корені такої ситуації можна прослідкувати до буремних подій кінця Першої світової війни.

Крах влади Романових на початку 1917 р. дав українцям нагоду творити свою незалежну державу, але одночасно більшовики кинулися відбудовувати з уламків старої царської нову комуністичну імперію. Новонароджена Українська Народна Республіка, як і її спадкоємці — Гетьманська держава та Директорія, — не зуміли втримати незалежність, і Україна була врешті окупована ленінською Російською Совєтською Федеративною Соціалістичною Республікою. Щоб підірвати підтримку українського населення незалежницьким рухом, Ленін дозволив створити псевдо-суверенну Українську Соціалістичну Радянську Республіку як частину РСФСР. Останню більшовики переілюзували на СРСР 1924 року. Цей маневр з часом притупив українську свідомість російської окупації, а тактична українізація двад-

цятих років навіть робила враження відродження української нації і державности. Але прийшли тридцяті роки, коли сталінський режим голодом виморив мільйони українських селян і вимордував сотки тисяч українських міщан. Винищуючи українську культуру та політичну еліту, Сталін повернув державний курс на повну русифікацію. Знекровлена УРСР була дещо відновлена прилученням до неї західноукраїнських земель у 1939 — 1940 рр., але країна залишалася пригніченою.

Не здобули незалежності українські землі Австро-Угорської імперії після її розвалу 1918 р. Румунія забрала Буковину, Закарпаття увійшло у склад Чехо-Словаччини, а галицьку Західноукраїнську Народну Республіку завоювала Польща при допомозі Франції. Найлагідніше чужоземне панування зазнали закарпатські «русини», бо Чехо-Словаччина була більш ліберальною і демократичною від її сусідів. Але Гітлер розчленував Чехо-Словаччину та віддав Закарпаття Угорщині, щоб купити підтримку для своїх агресивних планів на Сході Європи. Спробу створити у березні 1939 р. незалежну Карпатську Україну мадяри безпощадно здусили. Міжвоєнна Польща перейнялася амбіціями створити велику державу і нехтувала зобов'язанням перед Лігою Націй дати Галичині автономію та провести референдум. Замість перевірити, чи галичани бажають

відлучитися від Польщі, чи залишитися при ній, Польща запровадила політику полонізації, щоб зробити зі захоплених західноукраїнських земель «Східну Малопольську». Галичина була піддана національній дискримінації і репресіям, колонізації польськими ветеранами і в решті — терористичній паціфікації. Не дивно, що у вересні 1939 р. багато галичан вітали советські війська як своїх визволителів від польського панування і знуцання, коли, в дусі сталінсько-гітлерівського договору, СССР напав на Польщу. Але дуже скоро, ще до вибуху німецько-советської війни, новоокуповані українці зрозуміли суть репресивної політики советської влади.

Зі згарищ Першої світової війни виросла нова Німеччина, з демократичним устроєм, а разом з тим — з ображеною національною гордістю, — це були сприятливі обставини для пізнішого гітлерівського перевороту та будування могутньої нацистської держави. Після завоювання Польщі та перетворення Мадярщини і Румунії у сателітів, Гітлерівська імперія встановила спільний кордон зі сталінською імперією. Ці два агресивні режими, натхнені ворожими ідеологіями, що практикували однакове нехтування людським життям, не могли один одного довго толерувати. Їхні імперіялістичні амбіції мусли неминуче зіткнутися, а багата Україна — стати головним побоєвищем, з катастрофічними наслідками для її населення.

Ставлення Москви й Берліна до України збігалось в тому, що вони дивилися на неї зі своїх імперських позицій, в яких не було місця для існування вільного українського народу з національною свідомістю, тим більше — незалежної української держави. Гітлер бачив Україну як стратегічно розташовану колонію з великими природними багатствами, які можна буде використати для розбудови великої Німеччини, а численне українське населення частково знищити, а частково перевести на слуг і рабів Третього Райху. З часом українські землі заповнили б німецькі колоністи. Для Сталіна Україна представляла також цінну посілість з великими матеріальними та людськими ресурсами, які російська імперія уже давно навчилася вповні використовувати для своїх потреб. Виморивши вже голодом мільйони українських селян, Сталін бажав переробити решту у «гвинтиків» великої советської машини. Національно свідомі частини українського населення прирікалася на моральне або фізичне винищення. Відступаючи перед німецькими військами на початку війни, советські власті евакуювали вглиб імперії понад два мільйони українських громадян, корисних для воєнної машини, а майно, яке неможливо було вивезти, нищили згідно з політикою спаленої землі. Одночасно комуністи вимордовували у в'язницях українських патріотів. Окупувавши українські

землі, німці, у свою чергу, вислали понад два мільйони душ, переважно українську молодь, на примусові роботи в Німеччину, нищили національно свідому інтелігенцію, а при відступі руйнували українське майно. При повороті на українську територію советська влада мстилася на українській молоді, яка вижила в німецькій окупації, і кидала її на фронт неозброєну і не підготовану до битви.

Вибух німецько-советської війни українці сприйняли зі страхом, але також і з надією на зміни. В Галичині та Волині українці вітали німецькі війська як визволителів від советської тиранії, так само, як пару років перед тим приймали в себе советські війська. Надію на німців поклало також багато українців, які пережили двадцятилітню большевицьку неволю у центральних та східних землях України. Тому на початку війни не один український червоноармієць волів піти в німецький полон, ніж служити режимові, який Голодомором та терором винищив мільйони українського люду. Цьому сприяли ще й такі обставини, що в той час німці звільняли малі групи українських полонених і відсилали дотому. Прихильно до німецьких завойовників ставилося багато людей центральної і східної України. Але невдовзі українці переконалися в хижацьких намірах Третього Райху, особливо після того, як за регулярними військами прийшла нацистська адміністрація.

Советська історіографія так званої «Великої вітчизняної війни» аналізувала події з ідеологічних позицій та в душі московської імперії. У відношенні до України головні міти твердили таке: а) УРСР постала спільно з іншими советськими республіками на захист спільної «Вітчизни», б) Червона армія визволила Україну, в) Україна, разом з іншими республіками, була переможцем над нацистською Німеччиною. Таке зображення участі України у війні далеке від історичної правди.

На початку війни спротив німецькому військовому в Україні був малий, не лише з боку цивільного населення, а й з боку українських вояків Червоної армії. Советські документи засвідчують поширену ворожість населення і частини військовиків в Україні до советської влади, численне здавання в полон і дезертирство. Опір німцям став міцніти, коли нацисти стали знущатися над військовополоненими та цивільним населенням. Твердження про патріотичний опір німцям, про що ще й сьогодні заявляють комуністи і плекає та частина населення, що їх підтримує, у широких масах вкорінилося лише внаслідок насадження мітології ВВВ за часів Брежнєва.

Хоча населення вітало і німецькі, і советські війська як визволителів, фактично ні одна, ні друга сторона такої функції не сповнила, бо не могла цього зробити. «Виз-

волити» означає принести свободу. Визволити може лише та країна, яка практикує свободу у відношенні до своїх громадян та не старається завоювати інші країни. Свободу могли принести лише демократичні держави, як це зробили Америка, Велика Британія та Канада, коли вигнали німців з Франції. Але не могли принести свободу ні гітлерівська Німеччина, ні сталінський ССРСР, бо самі її не мали, і їхні наміри були лише завоювати Україну та поширити на неї свій тоталітарний режим. Червона армія не визволила, а відвоювала Україну і віддала її на поталу жорсткому сталінському режимові.

Втіленням міту ВВВ став «День Перемоги», що його Брежнєв відновив як державне свято 1965 р. і якого політична еліта незалежної України не може позбутися до сьогодні. Справді, велика воєнна машина ССРСР, не шкодюючи людей, здобула велику допомогу над військами Осі. Це була перемога Сталіна, сталінського режиму і компартії; їм дісталися плоди тої перемоги. Якщо сьогодні дивитися з перспективи незалежної України, то треба ствердити, що перемога сталінської імперії була тим самим поразкою для незалежницьких аспірацій української нації, які були втілені в Українській Повстанській Армії та присутні в тисячах відкритих чи прихованих українських незалежників, включаючи Українську Дивізію «Галичина». В такій перспективі, війна закінчилася не

перемогою України, а перемогою над Україною. Тому Україні немає сенсу сьогодні святкувати закінчення війни як «день перемоги». Більше відповідним був би «День Пам'яті» всіх, хто поліг в тій жажливій війні.

Українці у військових формаціях під час Другої світової війни

Під час німецько-совєтської війни українці служили у військових формаціях трьох воюючих один проти одного ідеологічних таборів. Найбільше українців було по совєтській стороні: у Червоній армії, у совєтській партизанці та в інших військових угрупованнях ССРСР. Кілька сот тисяч українців воювало по боці держав Осі, в основному у німецьких військах, де суто українською одиницею була Дивізія «Галичина». Врешті, тисячі українців пішли у націоналістичне підпілля і змагалися у рядах незалежної Української Повстанської Армії (УПА). Причини і шляхи, які вели людей до війська, були різні. Більшість воїнів або були примушені служити державною владою, або до цього їх привели життєві обставини. Багато людей голосилося добровільно, з почуття обов'язку чи ідеалістичних переконань, інші йшли за прикладом чи під тиском друзів. Пропаганда також відігравала свою роль. Були й такі, що прямо шукали молодечих пригод. Більшість українців не вибирали, в яких військах їм служити, — у ворогуючі між собою війська їх

звичайно штовхала доля. Існування аж трьох ворогуючих таборів, в яких служили українці під час війни, сьогодні ускладнює історикам науковий аналіз української участі у війні, а українській нації — вироблення правильної і корисної колективної пам'яті про ці складні події.

Совєтська історіографія розглядала три антагоністичні групи українських воїнів з перспективи імперських інтересів Москви. Вона ставила по одному боці українців у совєтських військах і представляла їх у позитивному світлі, як патріотів не лише ССРСР, а й України. По другому боці, у ролі «ворогів українського народу», ця схема змішувала УПА, Дивізію «Галичина» та всіх інших українців у збройних силах держав Осі. Головні тези совєтської інтерпретації домінують по сьогоднішній день в українській науковій і популярній літературі та серед українських політичних еліт. Таке зображення війни нібито віддзеркалює оцінку, дану подіям українським народом, але фактично воно не зроблене з позиції інтересів України. Коли ставити у центр уваги український народ, то стає зрозумілим, що такий двосторонній поділ ігнорує складність тодішньої ситуації і фальшує безперечні історичні факти. Вибільювання Червоної армії та очорнювання її противників спотворює важливу частину української минулоти і є шкідливим для будівництва демократичного суспільства і гідної держави.

Аналіз участі українців у війні мусить виходити з трьох положень: а) у центрі уваги повинна завжди бути Україна і український народ, б) окремо трактувати вчинки окремих осіб, здійснені на підставі їхніх розумінь своїх завдань, в) а окремо дії військових частин, які захищали ці режими з їхніми інтересами, ідеологіями і політикою супроти України. При цьому критерії оцінки мусять бути одні для всіх. Такий підхід до людей та військ, в яких вони служили, є єдино об'єктивним і справедливим.

Війна висуває все, що є найкращого, але також все, що є найгіршого в людині. На рівні окремих членів військових формацій можна ствердити, що в усіх трьох таборах могли бути, й були, люди чесні, відважні й жертвенні, які не поповняли варварських вчинків і яким не можна закинути поведінки, яка підпадає під категорію воєнних злочинів. Але могли бути, й були у тих військах непорядні, боягузи, використовувачі інших, які поповнювали злочини не лише проти ворога і його населення, а й навіть проти своїх братів по зброї, проти свого власного народу. Знову ж таки, не всі мали однакову можливість залишатися чесним зі собою та уникати не раз вимушеного від них зривста супроти інших. Героїзм і злочинність можна визнавати лише на базі особистих вчинків, їх не можна ні узагальнювати, ні перекладати з одної людини на іншу, і вони є незалежні від

військових відділів, у яких ці люди служили. Жодна зі сторін не мала монополії на український патріотизм. Українці в Червоній армії могли щиро вірити, що для їхніх родин і для України не було кращого виходу, як вигнання військ Осі з України. Так само ті, що були у збройних силах Осі, могли бути переконані, що єдиним порятунком для їхніх рідних і для України була перемога над ССРСР. Багато тягче було бути українським патріотом членам військ, які були підпорядковані антиукраїнським режимам Москви та Берліна, ніж бійцям національно скерованої Української Повстанської Армії.

Інакше виглядає справа, коли розглядаємо військові організації, в яких українцям доводилося служити. Якщо виходити з інтересів України, то тут проміжна лінія відмежовує Українську Повстанську Армію від сталінської та гітлерівської імперій та їх збройних сил. Лише УПА боролася за незалежність України, раз проти одної зовнішньої тиранії, а опісля проти другої. Советські війська боролися проти гітлерівської навали, але несли на своїх плечах московську неволю, а німецькі війська виганяли сталінську навалу, але насаджували гітлерівських злочинців. Лише УПА могла б дати Україні національну свободу, але її не здобула, бо її сили були ослабі. Її противники такої волі українському народові дарувати не бажали. Тут треба холоднокровно та з відкри-

тими очима дивитися правді у вічі. Якби не були суб'єктивні почуття та рівень вірності Україні, українці, які служили у військових формаціях ССРСР та країн Осі, об'єктивно виконували завдання, покладені на них тоталітарними українофобськими режимами. Тому, виходячи з моральних засад та керуючись інтересами України, сьогодні неетично ставити ветеранів советських військ на вищий рівень від ветеранів німецьких військ. І одним, і другим, як борцям лише проти одного з тиранів України, належить однакова пошана. Як одним не ставиться у вину, що вони захищали одного тирана, так не можна закидати іншим, що вони захищали другого тирана.

Властиво, якщо пильно приглянутися до можливостей залишатися вірним українській нації, її ідеалам і культурі, то їх було більше у Дивізії «Галичина», ніж у Червоній армії. Фотографії нагадують, що у своєму колі дивізійники могли вільно плекати не лише свою культуру, мову і релігію, а навіть жити надією про перетворення піднімецької дивізії в частину українського війська. Цьому сприяв

факт, що дивізійники не були змішані з іншими національностями, де навіть в побутовому житті панувала б якась інша накинена їм мова. Розпорошені по Червоній армії українці про подібні перспективи не могли навіть мріяти. Присутність активного священництва на обслузі Дивізії не лише заповнювала прогалину культурного життя, виявом якого були українські свята, а й давала моральну підтримку українським воїнам у війні, яка нехтувала усіма людськими засадами. Врешті, треба наголосити на факті, що після війни, під час інтернування, Українська Дивізія пройшла гострий перегляд своїх дій. Спеціально покликана комісія судді Дешена в Канаді ретельно провела дослідження над діями Дивізії під час війни, переслухувала різних свідків на Заході та в Україні і прийшла до висновку про невинність Дивізії як військової частини, бо жодних воєнних злочинів вона не поповнила. Якщо Україна сьогодні з пошаною ставиться до ветеранів Червоної армії, то є негідним ставитися з меншою пошаною до української Дивізії «Галичина».

Olena Maciw
AN OVERVIEW

During the first half of the twentieth century, the European continent was captivated by the spirit of revolution. The history of Europe during this period is marked by great tragedies that were suffered by various nations seeking to achieve their fundamental right — the right to liberty and an independent state. One such nation was Ukraine, known in the West during the tsarist period mainly as the southern province of the Russian Empire.

Ukraine is a huge area of fertile lands, and because of its famous black soil, called *chornozem*, the country was the «bread basket» of the entire European continent. In the eighteenth century, the Ukrainian lands east of the Dnipro River were occupied by Russia and the lands west of it, by Poland. Later, when Austro-Hungary and Russia partitioned the Polish Kingdom, Galicia (Halychyna) fell to the former and the rest of Ukraine to the latter.

Towards the end of the First World War, both empires disintegrated and Ukrainians began to achieve their national dream of an independent state, free from domination by their neighbours. Independence was proclaimed in Kyiv and then in Lviv. In January 1919 the two parts of Ukraine united with the hope of forming one democratic Ukrainian republic.

In February 1918, with the signing of the Treaty of Brest-Litovsk, the new country was

recognized by Germany, Austria, Turkey, and Bulgaria. Unfortunately, Ukraine's liberty was short-lived. Seizing power in Russia, the Bolsheviks immediately attacked independent Ukraine and eventually succeeded in overpowering it. The break-up of the Austro-Hungarian Empire resulted in the revival of the Polish state and its ambition to rule over Galicia. Aggressed on all sides, the weak Ukrainian state finally succumbed, and by 1921 it was once more divided among its neighbours: the western regions went to Poland, Czechoslovakia, and Romania, while the bulk of Ukraine's territory was conquered by Soviet Russia.

Eastern Ukraine fell prey to the totalitarian Soviet regime, ruled first by Lenin and then Stalin. The communist regime carried out purges, decimated the Ukrainian intelligentsia — and by doing so liquidated the nationally conscious Ukrainian elite — and deported thousands of innocent people to the GULAGs of Siberia. The ruthless Soviet system destroyed the strongest element of the agrarian society, the private land owner. Private property was confiscated, and the peasants were forced to join collective farms. Those who objected were classified as «kulaks», dispossessed and deported from their villages, often sent to forced labour camps in the tundra and taiga of Northern Russia. Most were never seen again. The destruction of millions of Ukrainians in the early 1930s was an act of genocide against

the Ukrainian nation. Every effort was made to eradicate the remnants of Ukrainian culture. A proletarian society was created, ruled by a monstrous totalitarian regime that maintained control through fear and deception.

During the period between the two world wars Western Ukraine was under Polish occupation. The oppression was not as fierce as in the Soviet Union, but the goal of the Polish state was, nevertheless, the assimilation of the Ukrainian population. National organizations were forbidden and the Ukrainian language was suppressed. Resisting Polish rule and the Polonization of the Ukrainian population, former veterans of the independence movement of 1918—1920, founded the Ukrainian Military Organization (UVO) and sought to achieve a wider forum for voicing their opinions by electing representatives to the Polish Sejm (parliament). At this time another, more radical, force emerged, namely, the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN). Most university and high school students, captivated by the spirit of national liberation and motivated by a profound sense of idealism, joined this underground movement en masse. Efforts were also made, although with limited success, to spread these ideas to the eastern regions of Soviet Ukraine. A motivating factor in this drive for liberty was the example of the Sichovi Striltsi (Ukrainian Sich Riflemen), who began as a unit in the Austrian army during World War One, but

during the struggle for independence valiantly fought for Ukraine's freedom.

In the summer of 1939, Hitler and Stalin divided their spheres of interest in Eastern Europe with the Molotov—Ribbentrop Pact, officially known as the Treaty of Non-aggression between Germany and the Union of Soviet Socialist Republics. In fact, the treaty facilitated concerted aggression against the weak Polish state, which the two countries rapidly conquered and divided between themselves. No one could have expected such a turn of events: a pact between two «mortal enemies», who actually had an identical approach to power. Unfortunately, the Allied Powers, led by President Roosevelt and Winston Churchill, ignored the formidable Soviet threat in the person of Stalin, who by the end of the Second World War had created a far greater and much more enduring division of Europe.

Once again, the 'non-aggression pact' resulted in a divided Ukraine. While Hitler controlled the westernmost areas of Ukraine directly or through Hungary and Slovakia, Stalin annexed most of Galicia and Volyn. Under Stalin's rule, Galicia was subjected to two years of terror. The burgeoning national life was suppressed and thousands of patriotic citizens were deported to Siberia. People kept their meager belongings packed, always ready for the brutal kick at the door during the night, when they would be forced to set out on

a journey into the unknown. Every day entire families disappeared without a trace.

The Second World War

The accommodation between the two totalitarian empires did not last long. In June 1941 Germany attacked the Soviet Union, and Ukraine was the first region to be invaded. The Ukrainian population, convinced that the Germans were going to free them from the Bolshevik yoke, welcomed the German troops as liberators, with flowers and the traditional offerings of bread and salt. At this time the prisons were opened in various Ukrainian cities, like Lviv, Stanyslaviv, Stryi, and Drohobych, where unspeakable horrors were revealed. Hundreds of murdered, decomposing bodies — victims of the Soviet occupation — were piled up in the cells and basements of the prisons. A terrible stench permeated the cities, while family members searched for their loved ones among the piles of corpses. This horrifying experience would never be forgotten. As can be expected, hatred for the enemy that had committed these crimes only intensified among the Ukrainians, who did not want to have anything to do with this evil.

However, the German invaders were no liberators. After the first euphoric impressions, it quickly became apparent that Hitler's *Ostpolitik* (German occupation policy in Soviet territory, 1941—1945), his *Drang nach Osten* (drive towards the East) and, above all, his disdain for

the Slavs as «an inferior race», would not help Ukraine to achieve independence. Ukraine was treated as an economic asset to be exploited at will. All illusions were quickly dispelled in June 1941, when the leaders of the OUN proclaimed the independence of Ukraine and were immediately arrested and sent to various concentration camps in the German Reich.

At first, the German army's advance was spectacular. Germany as a world power was still in its ascendancy. However, the ruthless behaviour of the invaders turned the population against them. At first, small local movements, then units of Ukrainian insurgents began to unite and gain strength. Eventually, the powerful Ukrainian Insurgent Army (UPA) was formed. Its goal was to fight against Ukraine's occupiers, first the Germans and then the Soviets. The UPA enjoyed the general support of the population. Unfortunately, its soldiers lacked training, supplies, and, above all, weapons and ammunition.

When the Germans were defeated at Stalingrad in February 1943, it became apparent that Germany's fate was sealed. But Germany losing the war did not mean that Ukraine would be free from persecution if it were to fall under Bolshevik oppression.

Lviv 1943

Ukrainian politicians began to consider their options. Hundreds of young people were being forcibly taken to Germany to perform

forced labor. To escape this fate, some went into the forests to join the UPA. The advancing Soviet armies, suspicious of everyone who had escaped communist domination, even if they had been under Nazi occupation, were sending thousands of young Ukrainians to the front lines, without training, to serve as 'cannon fodder'.

At this time Ukrainian leaders created the Ukrainian Central Committee, electing the well known and respected scholar, Dr. Volodymyr Kubijovich, as its director. The membership of the Committee was mostly composed of former officers of the Ukrainian Sich Riflemen. The Committee approached Dr. Otto Gustav Freiherr von Waechter, the Governor of Galicia and a declared friend of the Ukrainian people, to intervene in forming a Ukrainian Division. At that time the Germans were encouraging the formation of foreign military units to fight on their side and under their supervision. In the eastern occupied territories they relied on anti-Bolshevik feelings to help create Latvian, Estonian, and even Russian (under General Vlasov) military units that were ready to fight against Bolshevism. Ukrainians hoped to save thousands of young men from German forced labor camps by encouraging them to join the Ukrainian Division. At the same time they would receive good training and gain access to weapons and ammunition, and thus be ready to defend their country at the appropriate time.

A massive propaganda campaign ensued, as a result of which thousands of young men volunteered to join the Ukrainian Division. They came from cities, towns, and villages, all ready to defend their country against communism. Many had vague but sincere hopes that by the end of the war the UPA and their Division would liberate their country and be ready to defend an independent Ukraine. They had no way of knowing that at the ill-fated Yalta Conference in 1945 the Western powers would cede to Stalin the heart of Europe, thus sealing the fate of the Ukrainian people and opening the door to a lengthy Cold War.

Young and old alike enlisted in the Division Galizien. Older officers, who had served in the Austro-Hungarian army and later the Polish army, considered it their duty to join the Division. They became the leaders of this unit.

Conferences held between the Ukrainian Central Committee and the German powers discussed the basic conditions for the formation of the division:

- It would be used exclusively against Soviet forces.
- Its name and markings would be Ukrainian.
- Its officers would be Ukrainian (attached German officers to act as liaisons to the German staff).
- The division would be provided with religious services officiated by Ukrainian priests.

- It would be attached to the Wehrmacht (the regular German army).
- It would be considered the first unit in the creation of the Ukrainian National Army into which it would eventually be incorporated.
- All Ukrainian prisoners in German prisons and concentration camps would be released under a general amnesty.

Points 1 and 4 were automatically accepted. The division would not be obliged to fight on the Western front against the British and the Americans but exclusively against Ukraine's main enemy, Soviet Russia. The soldiers would have Ukrainian chaplains to serve their spiritual needs. There would be a balanced command between German and Ukrainian officers. However, all requests concerning Ukrainian aspirations for a national state were rejected. The official name of the division became SS-Freiwilligen-Grenadier-Division (Galizische Nr. 1) (thus, only a provincial designation, not a national one), as opposed to the suggested name Ukrainische Division, and the national emblem, the Trident, had to give way to the Galician Golden Lion. The German military command also refused to discuss the release of political prisoners, since this matter fell under the Gestapo's jurisdiction.

The fate of the Ukrainian Division was not an easy one. Before the men completed their

training, the unit was sent into the Battle of Brody in July 1944. Originally, the division was supposed to be sent into a more protected section of the Eastern Front to have a chance to complete training. But at the last moment, the German commanders decided to send the division into the epicentre of the Soviet offensive. The offensive coincided with the invasion of the Allied Forces in Normandy, the defeat of General Rommel's army in Africa, and, significantly, the anniversary of Germany's invasion of the USSR. Contrary to Soviet propaganda, the Division fought valiantly. However, due to the overwhelming numbers of the attacking Red Army and the ceaseless bombardment, they were trapped in a small segment of the front and suffered many casualties. The exact losses are not known and can only be estimated. Between 1,600 and 2,000 men perished or were taken prisoner by the Soviets, some 3,000 went over to the UPA, while 5,300 soldiers managed to break out of the encirclement and were eventually sent back to be re-organized into the new Galicia Division. During the latter half of 1944 and until the end of the war, the Ukrainian Division fought in Slovakia, Yugoslavia, and Austria against Tito's communist partisans and the advancing Soviet forces.

In March 1945, the Germans finally agreed to rename the Galicia Division to the First

Ukrainian Division of the Ukrainian National Army. General Pavlo Shandruk, a veteran of Ukraine's struggle for independence during 1918-1920, was named the commander of the Ukrainian National Army.

In May 1945 the Division command made contact with the Allied Forces and requested that the Division be accepted by the Allies as «surrendered enemy personnel». The intent was to save the Division from falling into the hands of the Soviet forces. As a result of these negotiations, the Division surrendered to the British and American forces in Austria. Despite all the efforts of the Soviets to capture the Division, the entire unit was saved by the Allied Forces from a tragic fate. Some combatants were relocated by the British to a prisoner of war camp in Rimini, Italy, and later, in 1947, transported to England. In 1948 all the prisoners were released and granted immigrant status. They were free to live in England or emigrate to other Western countries. A smaller unit of the Division surrendered to US Forces and its members were released in 1947 in Germany, free to live in a Western country of their choice.

A large number of the Division's members remained in England, while others emigrated to various countries in the Western Hemisphere, establishing families and professional careers. Unexpectedly, at the beginning of the 1980s, some voices were raised, accusing individual members and the whole Division of crimes against humanity. As a result of these accusations, the Canadian government under Prime Minister Brian Mulroney appointed a Royal Commission of Inquiry. After a lengthy inquiry, the Honourable Jules Deschenes issued his «Commission of Inquiry on War Criminals Report», dated December 1986, which exonerated the whole Galicia Division and its members of any wrongdoings during the Second World War. The memory of the thousands of fallen young men thus received the honour they clearly deserve.

Whether as members of the Galicia Division or later as veterans of the Ukrainian National Army, the «dyviziinyky», as they are affectionately called, never gave up hope that Ukraine would one day achieve liberty and independence. Finally, in 1991, their dream came true.

CATALOGUE OF PHOTOGRAPHS

Page 13	Slaughtered inmates of the prison in Lviv, victims of the NKVD	
15	Prof. W. Kubiowych, Captain Dmytro Paliw, Governor Dr. Otto von Waechter	45
20	Members of the Ukrainian Central Committee	46
21, 22	Press releases published during the recruiting campaign	47
24—40	Volunteers in various cities of Western Ukraine. i. e. Lviv, Peremyshl, Chortkiv, Drohobych, Sambir, Kolomya, Zabye, etc.	48
25	Locomotive of train, carrying volunteers, decorated with national symbols, flag and Ukrainian «Trident»	49, 50
27	Field service and blessing of volunteers prior to their departure	51
41	Volunteers of all ages undergo a thorough medical examination	52
42	Spiritual leader of the Division, Rev. Dr. V. Laba	53—57
43	Religious service in Lviv, prior to departure of volunteers to various training camps	58
44	Group of «Plast» volunteers head the parade in Lviv	60
45	Veterans of the «Sich Riflemen» and other units who participated in the struggle for Ukraine's independence in 1918-19	
	Parade in front of the Ivan Franko University in Lviv	
	Mounted Ukrainian Cossacks carry Ukrainian national flag	
	Volunteers in front of the Opera House in Lviv	
	Members of the Ukrainian Central Committee and Military Board	
	Official ceremony in front of the Opera House in Lviv	
	Volunteer officers await the blessing of Mytropolyt Andrij Scheptyckyj in front of St. Yurij Cathedral in Lviv	
	The national trident and salute «Slava Ukraini!» (Glory to Ukraine) feature prominently on various parts of the train departing from Lviv	
	Volunteers awaiting departure. Chalk markings on the freight read: «Lviv — Kyiv — Free Ukraine» and repeatedly «Slava Ukraini!»	
	Youngest volunteer, an orphan from Eastern Ukraine, whose parents were killed by the Bolsheviks, ended up in the training camp Heidelager	
	Map of training camps located in Germany and various countries occupied by German forces	

- 61—70 Various training camps
- 62 First page of Soldbuch (Military record)
- 63 Symbol of the Divisional lion, created by volunteers, adorns the entrance to a barrack
- 64 Sunday Holy Mass performed by Rev. Dr. V Laba at Heidelager
- 70 11th Company at Heidelager
- 70 Examples of lion emblems worn by officers and enlisted men on the left sleeve and the collar
- 71 Retraining of former Ukrainian officer candidates who eventually became full officers in the Division
- 72 Former General of the UNR Army, M. Omelianovytsh-Pavlenko, visits the officer re-training school in Lešany
- 73—79 Officer training
- 80 Christmas greetings and gifts prepared by the Women's Auxiliary of the Ukrainian Military Board in Lviv
- 82 First confrontation of the Battlegroup Bayersdorf with the 1st Partisan Division of General Kovpak
- 86—104 Formation and training
- 92 Neuhammer — Pioneers at work
- 93 Neuhammer — Cavalry in training
- 95 Neuhammer — Driver training
- 98—99 Neuhammer — Division Orchestra
- 100 Neuhammer — Departure to officer training school
- 104 Neuhammer — Visit of members of the Ukrainian Military Board
- 105—115 Officer training schools
- 108, 109 Prosechnice — Infantry
- 110, 111 Beneschau — Artillery
- 112, 113 Hradisko — Pioneers
- 114, 115 Arolsen — Administration
- 116—117 Krynycia — Nurses
- 118 Nurses in Austria
- 119 Group of nurses from the Volhynian Self-Defense Legion
- 122—130 Battle of Brody
- 129 Map of the position of the Division and the location of the «Battle of Brody»
- 131, 132 Those, who escaped the encirclement of Brody
- 133 Those, who became Soviet prisoners of war (first row: among the prisoners, captain V. Kapinos, Soviet medical officer of Ukrainian descent)
- 134, 135 Those, who joined the UPA (Ukrayinska Povstanska Armia — Ukrainian Insurgent Army)
- 136 Those, who went missing
- 138 Formation of new Division following the Battle of Brody
- 139—141 Division in Slovakia
- 142—145 March from Slovakia to Yugoslavia (during February 1945)

- 146 Yugoslavia
- 147, 148 In March 1945 the Volhynian Self-Defense Legion was incorporated into the Galicia Division
- 149, 150 Action in Austria, battle around Gleichenberg Castle
- 152 General Pavlo Shandruk, Commander in Chief of the Ukrainian National Army. Text of oath taken by soldiers of the 1st Division of the UNA
- 152 Emblem of Trident worn by soldiers of the 1st UD of the UNA
- 153—154 Press release of Declaration issued by the Ukrainian National Committee
- 156 Major Wolf-Dietrich Heike, Senior General Staff Officer with the Ukrainian Division (IA). Highest ranking Ukrainian officers of the Division: Major Mykola Paliyenko and Major Evhen Pobihuschtschj
- 157—158 Officers
- 160—164 Youth training camps, organized at the end of 1944
- 160 Ukrainian orphans, deployed at anti-aircraft batteries
- 161 Youths, both male and female from Eastern Ukraine, wore a brassard bearing the Trident emblem, while those from Western Ukraine a badge with the lion emblem, both on the left sleeve
- 166—170 End of World War II
- 173—175 British camp in Belaria, Italy, summer 1945
- 176—213 10 000-man British camp in Rimini, Italy
- 176 Women's camp in Riccione, Italy
- 177 Prisoners in the process of building their theater, November 1945
- 180 Daily life goes on...
- 181 Ukrainian Greek-Catholic Bishop I. Buchko visits camp
- 182—185 Choirs, orchestras and various courses are being organized
- 186 Surprise — snow in sunny Italy
- 187 Service of the «Blessing of the waters of Jordan», January 1946
- 188—191 Easter celebration, April 1946
- 190 Blessing of «Paska» (every prisoner brought what he had)
- 192—194 Blessing of Ukrainian National flag, a gift from Ukrainian members of the Polish Corpus of General Anders
- 195—197 The prisoners keep fit
- 198 Celebration of the Holy Eucharist
- 199 Theater performances keep the prisoners occupied
- 200, 201 Final exams for those, who wanted to finish high school
- 202 Marriage of Lt. Bohdan Kandiuk and nurse Halia Kravchuk
- 203 25 prisoners received Catholic scholarships to study in Spain and

- left the camp in Rimini in the fall of 1946 (photograph taken in Madrid, 1948)
- 204—207 From 1945-47, many publications appeared in the camp
- 206 The camp «kossaks» are writing a «letter» to Mrs. E. Roosevelt (author — famous caricaturist «Go-Go» Orest Slupszynskij)
- 207 Christmas and New Year greeting cards, created by «Go-Go»
- 208, 209 How could a huge camp exist without it's own Post Office?
- 210 34 prisoners did not make it to freedom and were buried at the local cemetery
- 211 In 1969 the remains of those who passed away in Rimini were transferred to the military cemetery at Passo della Futa in the vicinity of Florence
- 212 Flight-captain of the Royal Canadian Air Force Bohdan Panchuk and his wife Ann visited the camp in the spring of 1947
- 213 April 1947. Final liquidation of POW camp in Rimini
- 214 Prisoners are transported by ship through the Strait of Gibraltar to England
- 215—216 POW camps in various parts of England and Scotland
- 217 Hunger strike of officers in Sheffield, protesting the plan of the British government to send the sick and disabled POWs to Germany (the strike was successful and as a result the invalids were placed in a rehabilitation home in the South of England)
- 219 American Prisoner of War camps. No cameras were allowed, hence no photographs exist, just a caricature of the camp choir in Auerbach, Austria, remains
- 220 End of POW life (the barbed-wire fence falls)
- 222 Back to civilian life (last group photograph of officers in Sheffield)

ПОКАЖЧИК МІСЦЕВОСТЕЙ

A	Ганновер, Hannover (Germany)	71, 161
Авербах, Auerbach (Germany)	218	
Адлергорст, Adlerhorst (Poland)	69	
Ангелівка, Anhelivka (Ukraine)	4	
Арользен, Arolsen (Germany)	71, 114, 115	
Б		
Бад Айблінґ, Bad Aibling (Germany)	218	
Базар, Bazar (Ukraine)	224	
Банська Бистриця, Vanská Bystrica (Slovakia)	138	
Беларія, Belaria (Italy)	172—175	
Бенешав, Benešov (Czech Republic)	71, 110—111	
Березина, ріка, Byaresina (Belarus)	15	
Берлін, Berlin (Germany)	15, 136, 164, 228	
Біквіня, Buvkivnia (Ukraine)	12	
Больонія, Bologna (Italy)	211	
Браїлів, Brayuliv (Ukraine)	14	
Братислава, Bratislava (Slovakia)	142	
Бресляв, Breslau, тепер Wrocław (Poland)	75	
Брно, Brno (Czech Republic)	54, 61, 225	
Броди, Brody (Ukraine)	7—8, 17, 121—138, 157—158, 225—227	
Будапешт, Budapest (Hungary)	14, 132	
B		
Ваґрайн, Wagrain (Austria)	218	
Вальдгайм, Waldheim (Germany)	218	
Вандерн над Одрою, Wandern an der Oder (Poland)	138	
Велька Битча, Velka Butča (Slovakia)	143	
Відень, Wien (Austria)	164	
Віденський Ліс, Wienerwald (Austria)	142	
Вінер Нойштадт, Wiener Neustadt (Austria)	142	
Вінниця, Vinnytsia (Ukraine)	12, 14, 225	
Волковинці, Volkovynci (Ukraine)	14	
Врутки, Vrútky (Slovakia)	142	
Вулфоклодж, Wolfxloodge (England)	215	
Г		
Гайделяґер, Heidelerag, тепер Pustkow (Poland)	60—65, 70, 226	
Гартберґ, Hartberg (Austria)	142	
Горблінґ, Horbling (England)	216	
Градїско, Hradištko (Czech Republic)	71, 112—113	
Грималів, Hrymaliv (Ukraine)	14	
Грубешів, Hrubieszów (Polka)	82	
Гульчин, Hlučín (Czech Republic)	161	
Г		
Глязенбах, Glasenbach (Austria)	219	
Гляйдсдорф, Gleisdorf (Austria)	142	
Гляйхенберґ, Gleichenberg (Austria)	149—150	
Гляйхенберґ Коґель, верх, Gleichenberg Kogel (Austria)	149	
Гібральтар, протока, Gibraltar (Spain)	214	
Грац, Graz (Austria)	142, 146, 149, 219	
Гроскірхбаум, Grosskirchbaum (Germany)	71	
Д		
Дармштадт, Darmstadt (Germany)	219	
Дахав, Dachau (Germany)	219	
Двина, ріка, Western Dvina (Belarus)	15	
Дембїца, Dębica (Poland)	60, 65—66	
Деражня, Derazhnia (Ukraine)	14	
Добрусин, Dobrusyn (Ukraine)	24	
Дрогобич, Drohobych (Ukraine)	13, 29—32, 41, 133	
Е		
Ебензее, Ebensee (Austria)	219	
Еґер, Eger, тепер Cheb (Czech Republic)	161	
Ель Алямейн, El Alamein (Egypt)	16	
Ж		
Жаб'є, тепер Верховина, Zhabie, Verkhovyna (Ukraine)	37, 39—40	
Жіліна, Žilina (Slovakia)	142	
Жмеринка, Zhmerynka (Ukraine)	14—15	
З		
Зальцбург, Salzburg (Austria)	149, 219	
Запитів, Zapytiv (Ukraine)	46	

Збруч, ріка, Zbruch (Ukraine).....	14	Мец, Metz (France).....	71
Земмерінґ, Semmering (Austria).....	142	Мізинка, район Большая Деревня, Слободо-Туринський район, Свердловська обл.; зараз як окремих населений пункт не існує (Russia).....	133
К		Москва, Moskow (Russia).....	228
Квайс, ріка, Kwisa (Poland).....	92	Мюнхен, München (Germany).....	218
Київ, Kyiv (Ukraine).....	10, 12, 225	Н	
Кльостернойбург, Klosterneuburg (Austria).....	14, 142	Неполоніце, Niepolomnice (Poland).....	161
Кляґенфурт, Klagenfurt (Austria).....	167	Нінбург над Везерою, Nienburg an der Weser (Germany).....	161
Кобаки, Kobaky (Ukraine).....	55	Нове Місто над Вагом, Nové Mesto nad Váhom (Slovakia).....	142
Коз'як, Koziak (Slovenia).....	149	Нойгаммер, Neuhammer, тепер Świętoszów (Poland).....	8, 15, 60, 86—104, 138, 226
Колодрібка, Kolodribka (Ukraine).....	38	Нойштадт, Neustadt (Austria).....	142
Коломия, Kolomyya (Ukraine).....	35—36, 41, 54, 225	Норильськ, Noril'sk (Russia).....	135
Косів, Kosiv (Ukraine).....	55	Нюрнберг, Nürnberg (Germany).....	149
Краків, Kraków (Poland).....	15	П	
Кремс, Krems (Austria).....	161	Павлів, Pavliv (Ukraine).....	134
Криниця, Krynica (Poland).....	116—117	Пассав, Passau (Germany).....	219
Крути, Kruty (Ukraine).....	224	Переворськ, Przeworsk (Poland).....	162
Крутіні, Krutini (Slovakia).....	108	Перемишль, Przemysl (Poland).....	25—27, 224
Куп'янськ, Kupiansk (Ukraine).....	58	Піковичі, Píkoviče (Czech Republic).....	79
Л		Піщани, Pišťany, нова назва Piešťany (Slovakia).....	142
Лешани, Lešany (Czech Republic).....	71—72	Плевнік, Plevnik (Slovakia).....	140
Линці, Lynci (Ukraine).....	131—132	Поважська Бистриця, Považska Bystrica (Slovakia).....	142
Лінц, Linz (Austria).....	219	Погор'є, Pohorie (Slovenia).....	149
Лондон, London (England).....	221	Пожічі, Poříčí (Czech Republic).....	73—74
Луцьк, Luck (Ukraine).....	13	Прага, Praha (Czech Republic).....	71, 79, 226
Львів, Lviv (Ukraine).....	12—15, 28—29, 41—58, 61, 80, 224—226	Просечніце, Prosečnice (Czech Republic).....	105—109
Любляна, Ljubljana (Slovenia).....	142, 146	Р	
Людвігсбург, Ludwigsburg (Germany).....	219	Рава-Руська, Rava Ruška (Ukraine).....	24
Лявенбург, Lauenburg, тепер Lęborg (Poland).....	71, 76—77	Радехів, Radekhiv (Ukraine).....	134
М		Радольфцель, Radolfzell (Germany).....	71, 78
Мадрид, Madrid (Spain).....	203	Радштадт, Radstadt (Austria).....	218
Малі Карпати, Malé Karpaty (Slovakia).....	142, 144	Радштедські Таври, Radstadt Tauern (Austria).....	168
Маляцки, Malacky (Slovakia).....	142, 145	Раяц, Rajec (Slovakia).....	139, 227
Мальта, Malta (Austria).....	161—163	Райхенберг, Reichenberg, тепер Liberec (Czech Republic).....	105
Манчестер, Manchester (England).....	221	Регенсбург, Regensburg (Germany).....	219
Марібор, Maribor (Slovenia).....	142, 146, 149		
Марк Понґау, Mark Pongau (Austria).....	218		
Маршова, Maršova (Slovakia).....	139—140		
Меніна, гора, Menina (Slovenia).....	146		

Рим, Roma (Italy).....	9
Рівне, Rivne (Ukraine).....	13
Рігзее, озеро, Riegsee (Germany).....	218
Ріміні, Rimini (Italy).....	176—201, 204—209, 211—213, 215
Річчоне, Riccione (Italy).....	176, 202
С	
Самбір, Sambir (Ukraine).....	13, 33—34, 224
Сасав, ріка, Sázava (Czech Republic).....	105
Сатанів, Sataniv (Ukraine).....	14
Свержа над Бугом, Swerża (Poland).....	82—84
Св. Мартін, Sv. Martin (Slovakia).....	142
Сенгаім, Sennheim, тепер Cernay (France).....	71
Середнє, Serednie (Ukraine).....	131—132
Сибір, Siberia (Russia).....	12, 123
Сокаль, Sokal (Ukraine).....	57, 225
Сталінград, Stalingrad (Russia).....	16
Станіславів, тепер Івано-Франківськ, Stanyslaviv (Ukraine).....	13, 63, 122
Т	
Тайшет (Байронівка), Tajshet (Russia).....	135
Твімберґ, Twimberg (Austria).....	168
Тернопіль, Ternopil (Ukraine).....	4, 14, 41
Торунь, Torun (Poland).....	67
Тренчін, Trenčín (Slovakia).....	142
Тропау, Troppau, тепер Opava (Czech Republic).....	161
Турка, Turka (Ukraine).....	25
Тшень, тепер Тусзун (Poland).....	65—66
У	
Удіне, Udine (Italy).....	172
Урал, гори, Ural mountains (Russia).....	9
Ф	
Фельдбах, Feldbach (Austria).....	108, 149
Фелькермаркт, Völkermarkt (Austria).....	167—168
Фьоренція, Firenze (Italy).....	211
Фраугайм, Frauheim (Slovenia).....	147—148
Франкфурт над Одрою, Frankfurt an der Oder (Germany).....	15

Фромасуль, Frumosu (Romania).....	14
Фута Пас, Passo della Futa (Italy).....	211

X

Харків, Kharkiv (Ukraine).....	58
Хирів, Khyriv (Ukraine).....	25, 224
Холм, Chełm (Polaska).....	82

Ц

Цаберн, Zabern (France).....	67—68
Целендорф (передмістя Берліна), Zehlendorf (Germany).....	136
Целе, Celje (Slovenia).....	146

Ч

Чада, Čadca (Slovakia).....	141, 142
Червія, Cervia (Italy).....	210—211
Чікаґо, Chicago (USA).....	4
Чортків, Chortkiv (Ukraine).....	28

Ш

Шеффільд, Sheffield (England).....	215, 217, 220, 222
Шпіталь, Spittal (Austria).....	162—163, 172
Штаер, Steyer (Austria).....	219
Штетін, Szczecin (Poland).....	71
Штирія, Steyermark (Austria).....	142, 146
Штраднер Когель, верх, Stradner Kogel (Austria).....	149

Ю

Юденбург, Judenburg (Austria).....	168—169
Юзвин, Yuzvyn (Ukraine).....	14

Я

Яричів Новий, Yarytchiv Novyy (Ukraine).....	46
Ярмолиці, Yarmolyci (Ukraine).....	14

Назви географічних об'єктів подано за атласом:
*National Geographic Atlas of the World, revised sixth edition,
 October 1995, Washington DC.*

ПОКАЖЧИК ІМЕН

А	Бучок Роман	203
Акулов Юрій		203
Андерс Владислав, ген., командир II польського корпусу	177, 181, 192	
Андрієвич Тетяна		161
Арльт Фріц Рудольф, д-р	166—167	
Артимишин Богдан	4, 110	
Б		
Бабій Олександр о		192
Бабуняк Ярослав	182, 221—222	
Баерсдорф Фрідріх, полк.	82—84, 218	
Байбарак Василь		132
Баландюк Ярослав		28
Бандера Степан, провідник ОУН(б)	13—14, 19	
Барабаш Теодор	143, 202—203	
Баран, сестри		56
Баранецький		51
Бартошук Родіон	71, 213	
Бачинський Роман («Цісар»)		219
Беґей Віра		176
Берегуляк Богдан		75
Бибик Василь		56
Бігельмаєр Евальд, майор		56
Бізанц Альфред	18, 20, 80, 86—87, 161—162	
Білік Любомир	56, 62, 110	
Білік Олександр		203
Білозор Володимир		48
Білостоцький Тиміш		161
Блавацький Володимир		203
Бойко Роман		195
Бойцун Роман		16
Бородайкевич		53
Боручик Надія	119, 176, 202	
Бош		75
Бриґідер Михайло	16, 71, 101, 132	
Будка Никита, єпископ		42
Будний Всеволод		254
Бучко Іван, архієпископ	177, 181, 211, 221	
В		
Ваврик Богдан	100, 108, 202	
Ваврів Роман		203
Важна Оля	119, 176, 202	
Варжанський Всеволод		203
Вашків Оленка		176
Вашкович Володимир		63
Верига Василь	7, 28	
Вершигора Петро		82
Вехтер Отто фон, губернатор	17—19, 27, 42, 67, 86—87, 90, 122, 149, 162, 166, 224	
Винницький Андрій		203
Винничук Василь о		188
Вільднер Карль, майор		138
Вітошинський		26
Вітошинський Іван		76
Власов Андрій, ген.-хор		7
Войтович Володимир		182
Волинюк Юрій		136
Волощакевич Іван		208
Волощук Володимир		4
Г		
Гаврилів Ігор	53, 214	
Гавриляк Роман	44, 108	
Гаврих Ярослав		44
Гайке Вольф-Дітріх, майор	122, 147, 156, 254	
Гайнц Фрідріх Вільгельм, майор		14
Галлер Юзеф, ген.		13
Гандзюк Богдан		108
Ганкевич Роман	53, 150	
Гарматій Олег		112
Герасимович Роман		108
Герман Еміль	16, 71	
Герцнер Альберт, майор		14
Гичка Михайло		203
Гімлер Гайнріх, райхсфюрер	7, 82, 86, 149	
Гінчак П.		219

Гітлер Адольф	7, 12—14, 149, 229—230
Гладишевський Любомир	182
Гладієва	80
Гладій Богдан	77
Гладун Степан	203
Глібовецький Василь, член УЦК	20
Гнатів Петро	29
Гнатюк Юрій, диригент хору «Бандурист»	28, 218—219
Голинський Осип	44
Голіната Ірена	80, 117
Головатий Мирон	77
Голуб Юрій	62
Гончаренко Аверкій	132
Горбач Олекса	218—219, 254
Городиський Орест	204, 208
Граб Михайло	77
Григорович Кирило	56, 108, 219
Грималюк Данило	28
Гринюк М.	75
Гриценко Аютюка	119
Грінченко Борис	199
Гузар Володимир	56
Гуляк Степан	132, 219
Гуль Мирослав	77, 222
Гумецький Євген	182
Гумнілович Степан, диригент хору «Бурлака»	108—109, 182, 199
Г	
Голяш Володимир	195
Грохольський Михайло	44, 108
Д	
Давидко Мар'ян	203
Давидяк Василь	136
Дац Степан	182
Добрицький Роман	211
Денищук Олександр	182
Дешен Жюль, суддя	234
Дзюба Володимир о	188
Дигдалевич Антін	79
Дикий Ярослав	208

Дичковський Л	195
Длябога Володимир	100
Длябога Йосиф	182
Добрянський Михайло, секретар УЦК	20
Добрянський Стефан	222
Довбор-Мусницкий Юзеф, ген	13
Долинський Роман	146, 157, 194, 206
Домашовець Володимир	182—183
Дорожівський Григорій	204
Дроздовський Юрій	203
Дудар Анна (Нуся)	176
Дурбак Всеволод о	16
Душинський Володимир	195
Ж	
Жарський Мирослав	16
Жовнірук Тарас	56
З	
Забаля, адміністратор Колелі св. Якова в Еспанії	203
Забара Олег	203
Заброцький Василь	115
Забуцький Анатоль	58
Захалія Ярослав	54, 222
Заплатинський Ізидор	203
Заяць Матвій	71
Збудовський Мирон	115, 195, 222
Зелений Зенон	104, 161
Зенюк О.	108
І	
Іваник Іван	210
Іванів Тетяна	176, 202
Іваночко Оксана	116—117
Івахів Богдан	97
К	
Каламуняк Володимир	182
Калініна Алла	118, 176
Кальба Мирослав	254
Кандюк Богдан	100, 108, 202
Калицький	47
Капінос Володимир	133

Каплун Володимир.....	202, 205	Кравчук Роман.....	110
Капчак І.....	219	Крат Михайло, ген.-пор.....	194, 206, 227
Карпинець Галя.....	176	Криса Михайло.....	77
Карпинець Михайло («Білий»).....	51, 76, 211, 219	Крохмалюк Роман, член ВУ.....	138, 254
Качмар Михайло.....	8	Крохмалюк Юрій.....	48
Качмарчук Тарас.....	112	Кубійович Володимир, голова УЦК.....	17—18, 20, 42, 86, 104, 153
Кашук Михайло.....	206	Кудла Володимир.....	222
Кедрін Іван.....	254	Кузь Володимир.....	108
Кекіш Юрій.....	203	Кузьмович Ольга.....	161
Кикоть Іван.....	27	Кук Зенон.....	108
Кіселик Ярослав.....	53	Кукурудза Стефан.....	77
Клевчук Лука.....	206	Кульницький.....	33
Коваль М.....	219	Кульницький Омелян.....	222
Ковалюк Данило о.....	141	Куницький Ярослав.....	77
Ковпак Сидір, ген.-май.....	82	Курдидик Ярослав.....	53
Когут Ліда.....	117	Куриляк Богдан.....	108
Когутяк Корнило.....	182	Кутний Богдан.....	195
Козак Володимир.....	218—219	Кушнір Юрій.....	182
Козак Володимир.....	98, 132, 157, 218	Кушніренко Ілярій.....	182
Козак Едвард (Еко).....	61		
Колвел, брит. генерал-бригадир.....	212	Л	
Колісник Роман.....	4, 108, 219, 254	Лаба Василь о.....	42, 64
Коморовський Андрій.....	108	Ласійчук Микола.....	56
Коновка Зенон.....	219, 254	Левенець Михайло о.....	132, 158
Кононов Іван.....	16	Левицька Христина.....	176
Копистянський Юрій.....	136	Левицький Богдан о.....	138
Кордуба Емануїл о.....	187, 192, 206	Левицький Богдан.....	219
Корнеляк Стефанія.....	117	Левицький Богдан.....	77
Коропецький Іван.....	108	Левицький Євген.....	63
Косташук Микола.....	108	Левицький Мирон.....	136
Костельник Зенон.....	44	Левицький Орест.....	63
Костів Юрій.....	56, 63, 108	Левицький Ростислав.....	203
Костик Микола.....	182	Левицький Святослав.....	8, 16
Котик.....	112	Лемішка.....	219
Кох Еріх, губернатор.....	14	Ленін (Ульянов) Владімір.....	228
Коханович.....	62	Лепкалюк Микола.....	108
Коциловський Йосафат, єпископ.....	27	Лєсюк Володимир.....	195
Кочергіна Люба.....	176	Леся Українка.....	12
Кравченко.....	219	Листок Андрій.....	203
Кравчишин.....	136	Лисяк Олег.....	254
Кравчук Галина.....	118, 176, 202	Лівицький Андрій, през. уряду УНР.....	18

Ліщинський Михайло	122
Ліщинський Ярослав	182
Лозинська Марійка	116
Луців Володимир	77
Любачівський Мирослав о., згодом єпископ	188
Лялюк Богдан	196

М

Маєр Стефан	150, 182
Макарушка Любомир	147, 158, 167—168
Максимович Сося	116
Максим'юк Степан	212
Малецька Ніна	176
Малецький Мирослав	8, 254
Малий Карло	16
Марієвич Іван	182
Маркевич Микола	77
Маркевич Олександр о.	188, 192, 210
Мароник Степан	53
Мартинець Гнат	33
Мартинець Мирослав	16, 219
Мартинюк Рудольф	208
Мартюк Левко	203
Марусин Мирослав о., згодом єпископ	211
Марусин Василь	53, 62
Марчук Іван	136
Маслій Дмитро	108, 203
Матвієнко Микола	182
Матичак Микола	115
Маців Богдан	4, 9, 63, 95, 108, 214, 222, 254
Маців Стефанія	63, 116
Медведчук І	195
Медвідь Михайло	100
Мельник Андрій, провідник ОУН(м)	19
Мельник Кость	71, 198, 202, 206
Мельник Михайло	254
Мельникович Юрій	53
Мельничук Арсен	74, 87
Микитин Богдан	53, 192, 222
Микитюк Люсіна	176, 202
Микула Володимир	62, 222
Михайлів Євген	74

Модель Вальтер, маршал	122
Монцібович Олександр, підхор.	206
Молотов В'ячеслав, міністр зак. справ СССР	12
Москалів Наталка	117
Москва Ярослав	222
Мота Володимир	182
Мотика Володимир	77, 150
Моха Вільгельм, майор	15
Мудрий Софрон о., згодом єпископ	211
Музичка М.	10
Мулька Нестор	222

Н

Навроцький Осип, нач. канцелярії ВУ	80, 83, 161
Наконечний Володимир	182
Наконечний Іван	133
Никифорок	56
Ніньовський Михайло	56, 108
Нікель Зігфрід, полк., організатор юнацьких відділів	160—161
Нікітін Євген	132, 206

О

Оберлендер Теодор	14, 15
Овад Ярослав	77
Овчаренко Юрій	219
Оглюк Микола	53, 108, 202
Олексин Жигмонт	24
Омелянович-Павленко Михайло, ген.-полк.	72
Омелянович-Павленко Микола	139
Орловський Микола	33
Ортинський Любомир	86, 101, 218

П

Павлюк Фрідріх, ген.	16
Павлишин Дмитро	182
Падик Іван	77, 219
Пазуняк Ема	117
Палієнко Микола	156
Палів Дмитро	17, 19, 158
Палів Кекилія (Цьопа)	116
Палій Андрій	48

Панасюк Богдан	132	Саїк Степан	182
Панчук Богдан	6, 212, 217, 221	Сайкевич Михайло	219
Панчук Анна	212	Саяк Володимир	77
Паньків Ярослав	53, 182, 254	Сапрун Северин о	154
Пасіка Євген	120, 215	Семененко Олександр	153
Петрушак Ярослав	203	Семенюк Петро	182
Пилипів Д.	219	Силенко Порфирій	157
Пиндус Євген, член ВУ	84	Сітницький Роман	75
Питляр Андрій	108	Скакальський Йов о., згодом єпископ	192
Підгайний Аскольд	139	Скасків Богдан	115
Підгайний Богдан	4, 8, 139—140, 144	Скіра Іван	140
Пілсудський Юзеф, маршал	13	Скобельський Зенон	56
Пісоцька Ганя	119, 202	Скоробогатий Анатолій	182, 203
Побігуший Євген	14—16, 156	Славонський Степан	53
Побідинський Володимир	206	Слободян Павло	4
Подолінський Олександр	44	Слоньовський Осип	63, 108, 222
Поритко Д.	195	Слупчинський Орест («Го-го»)	202, 206, 207
Потапенко Тамара	119	Смаль О	219
Припхан Роман	77	Смук	150
Пришляк Олександр	219	Собчак Михайло	182
Прончак Мирослав	108	Соколівський Іван	38
Пушкар Олег	53	Солодкий	150
Р		Солтикевич Галя	176
Равс Ерхард, ген.-полк.	122	Солтикевич Оксана	176, 202
Ратушинський Михайло о	187—188, 192, 210, 214	Сосідко Григорій	206
Рейнарівич Осип	182	Співак Богдан	112
Ресик Енріке, член управи «Обра католика»	203	Співак Іван	134
Рихтицький Любомир	30, 208	Сталін Іосиф	7, 12, 229—231
Ріббентроп Йоахим фон	12	Стек Микола	182
Роздільський Богдан	28, 175	Стефанишин Богдан	120
Романик Нестор	203	Стецьків Остап	195
Романови, імператорська династія	228	Стецько Ярослав, прем'єр тимчасового уряду 1941 р.	14
Романовський	56	Стрільчик Роман	182
Рубич Іван	222	Стрільчук Степан	63
Рудавський Зенон	203	Сюсько Володимир	182
Рудий Ярослав	150	Т	
Рудичів Богдан	53	Тарнавський Богдан	108, 192
С		Тарновецький Богдан	182
Саворотюк Володимир	136	Тарновецький Михайло	108
Савєвич Богдан	77	Тарфійчук Василь	108
		Терещенко Петро	153

Терлецька Неонія.....	80
Тимкевич Антін.....	44, 108, 219
Тіто (Броз) Йосип.....	8
Третяк Іван.....	48
Турко Осип.....	202

у

Угрин Ігор.....	100
Угрин Любомир.....	65, 203
Угрин Олекса.....	65
Угрин-Безгірський Микола.....	10

Ф

Фабіян Валя.....	176
Федаш Іван.....	222
Федишин Р.....	195
Федюк Семен.....	203—204
Феник Володимир.....	112
Ференцевич Юрій.....	48, 75
Фігурка Анна (Нуся).....	176, 202
Фігурка Павлина.....	202
Фісак Лариса.....	176
Фіцалович Іван.....	28
Форись Юрій.....	65, 199
Фрайтаґ Фріц, ген.-май., командир Дивізії.....	87, 101, 122, 166
Франк Ганс, губернатор.....	14

Х

Хаджай Р.....	219
Хованець Дмитро.....	182
Хомин Ярослав.....	112
Хом'як Михайло.....	16
Хотинецька Галя.....	202
Хотинецький Олександр.....	202
Хронов'ят Михайло, член ВУ.....	48

Ц

Ценко Микола, член УЦК.....	20
-----------------------------	----

Ч

Чайківська.....	80
Чмола Тарас.....	30
Чорний Нестор.....	182

Ш

Шандрук Павло, ген.-хор.....	8, 152—153, 166, 172, 227
Шарко Богдан.....	141
Шарко Мирон.....	44, 108
Шевців Я.....	115
Шептицький Андрей, митрополит.....	42, 51, 208, 225
Шеремета.....	219
Шипайло Євген.....	75, 219
Шкандрій Борис.....	222
Шкомбатюк Володимир.....	133
Шпитковський Всеволод.....	219
Шумський Роман.....	134—135
Шухевич Богдан.....	44
Шухевич Роман («Тарас Чупринка»), ген.-хор., гол. командир УПА.....	8, 14—15

Ю

Юрків Василь.....	182
-------------------	-----

Я

Яворський Володимир.....	16, 222
Якуб'як Михайло.....	222
Яницький-Перегінець Петро.....	182
Янцішин Роман.....	110
Ярименко Надя.....	118
Яримович Орест.....	66, 108
Ясінський Богдан.....	53, 131
Яськевич Савелій.....	132, 198, 202, 208, 212

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Кальба Мирослав. Дружини Українських Націоналістів. — Видання Дружин Українських Націоналістів, Дітройт, 1992.
2. Крохмалюк Роман. Заграва на сході. Спогади й документи з праці у Військовій Управі «Галичина» в 1943 — 45 роках. — Торонто: Накладом Братства кол. Вояків 1 Української Дивізії УНА, Торонто, 1978.
3. Heike Wolf-Dietrich. Sie Wollten Die Freiheit. Podzun — Verlag 6364 Dorheim/H.
4. Будний Всеволод. Ріміні 1945 — 1947. Перша Українська Дивізія Української Національної Армії у Британському полоні в Італії. Збірник 1. — Видання Головної Управи Братства кол. Вояків 1 Української Дивізії УНА, Нью-Йорк, 1979.
5. Броди. Збірник статей і нарисів за редакцією Олега Лисяка. — Видання Братства кол. Вояків 1 УД УНА, Мюнхен, 1951.
6. Вісті Комбатанта. — Торонто, 1992 р. ч. 1, 2, 3, 4, 5-6. Спомини про американський полон. Роман Колісник, Олекса Горбач, Кирило Григорович і Зенон Коновка. Редактори: І. Кедрин і д-р М. Малецький. Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. Вояків 1 УД УНА.
7. Паньків Ярослав. Рімінський ансамбль «Бурлака» в моїй пам'яті. Спомини. — Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2003.
8. Маців Богдан. Спогади і світлини з особистого архіву.
9. Melnyk Michael James. To Battle. — Helion & Company Limited, 2002.

● **Фрагмент картини «Битва під Бродами»**
Художник Борис Крюков

Фотоальбом

МАЦІВ Богдан

УКРАЇНЬСЬКА ДИВІЗІЯ «ГАЛИЧИНА»

**Історія у світлинах від заснування
у 1943 р. до звільнення з полону 1949 р.**

Мовний редактор Ольга Свідзинська
Технічний редактор В'ячеслав Стебницький
Верстка та оформлення обкладинки
В'ячеслав Стебницький, Олександр Дебопре
Післяслово проф. Роман Сербин
Англійський текст і пояснення до фотографій (English version) Олена Маців

Замовник і відповідальний за випуск ПП «Журавлиний клич»
79049, м. Львів, вул. Залізнична, 7
тел.: (032) 243-23-19

Підписано до друку 28.05.09.
Формат 70x100/24. Гарнітура Pragmatica.
Папір крейдяний. Друк офсетний.
Ум. др. арк. 13.75. Ум. фарбовідб. 55.47.
Наклад 2000 прим. Замовлення № 17354.

ТзОВ «ЗУКЦ»
(Свідоцтво про внесення до держреєстру ДК № 408 від 09.04.2001 р.)
79005, м. Львів, вул. М. Драгоманова, 18
тел. (032) 297-06-76

Історія у світлинах від заснування
у 1943 р. до звільнення з полону 1949 р.

ISBN 978-966-1518-19-2

9 789661 518192